

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ABBAS SEHHET'İN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Birgöl GÜZEL

DANIŞMAN

Doç. Dr. Alsou KAMALİEVA

BARTIN-2016

T.C.

BARTIN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ABBAS SEHNET'İN HAYATI, SANATI, ESERLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Birgöl GÜZEL

DANIŞMAN

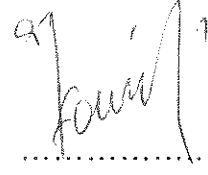
Doç. Dr. Alsou KAMALİEVA

JÜRİ ÜYESİ	İMZASI
Doç. Dr. Alsou KAMALİEVA	
Yrd. Doç. Dr. Naz PENAH	
Yrd. Doç. Dr. Atif AKGÜN	
Doç. Dr. Ayfer YILMAZ	
Yrd. Doç. Dr. Haluk ÖNER	

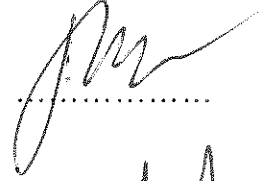
KABUL VE ONAY

Birgöl Gölzel tarafından hazırlanan "Abbas Sehhet'in Hayatı, Sanatı, Eserleri" başlıklı bu çalışma, 22.02.2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

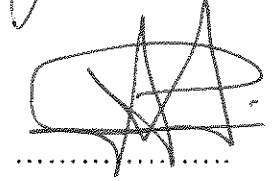
Başkan : Doç. Dr. Alsou KAMALIEVA(Danışman)

Üye: Yrd. Doç. Dr:Naz PENAH

Üye :Yrd. Doç.Dr.:Atıf AKGÜN

Bu tezin kabulü Enstitüsü Yönetim Kurulunun.../.../... tarih ve ...sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Unvan, Adı SOYADI (Enstitü Müdürü)

Yrd.Doç M.Said CEYHAN

BEYÂNNAME

Bartın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Doç. Dr. Alsou Kamalîeva danışmanlığında hazırlamış olduğum “Abbas Sehhet’in Hayatı, Sanatı, Eserleri” adlı Yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

22.10.2016

Birgöl Güzel

ÖN SÖZ

Azerbaycan şiirinin yenileşmesinde önemli bir dönem teşkil eden 1905 sonrası yenileşme hareketleri sadece 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başı değil 21. yüzyılın başlarında da etkisini sürdürmeye devam etmiştir. Ele aldığımız bu çalışmamızın esas amacı, Azerbaycan'da Çağdaş Edebiyatın kurucularından biri olan Abbas Sehhet'in eserleri ve sanatı sonucunda Azerbaycan edebiyatındaki yerini belirlemektir. Çalışmamızın kendi içinde bir bütünlük sağlaması için araştırmamızın içerisine Abbas Sehhet'in hayatı, sanatı ve eserlerinin yanı sıra Azerbaycan edebiyatının başlangıçtan Abbas Sehhet'in yaşadığı döneme kadar olan gelişim ve değişime de kısaca değinilmiştir. Araştırmamızda Abbas Sehhet'in sanat yaşamında etkili olan romantizm akımına da ayrıca yer verilmiştir. Abbas Sehhet'in sanat anlayışı ile ilgili en ayrıntılı bilgiye yine onun yazdığı makalelerden ve şiirlerinden ulaşılmıştır. Buna örnek olarak Abbas Sehhet'in "Taze Şiir Nasıl Olmalıdır" makalesinden takip etmemiz mümkündür. Abbas Sehhet yazdığı bu makalede hem sanatını hem de Azerbaycan şiirinde gerçekleştirmek istediği yenilikleri bizlere göstermeye çalışmıştır. Araştırmamız bir bütünlük içerisinde olması için yedi bölüme ayrılmıştır.

Birinci bölümde; Abbas Sehhet'in yaşamış olduğu dönemde Azerbaycan'da yaşanan edebi hayat genel hatlarıyla incelenmeye çalışılmıştır. Bu başlığa ek olarak Abbas Sehhet'in sanat yaşamının şekillenmesinde önemli bir yeri olan Romantizm Akımı da alt başlık altında verilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümde tezimizin esas önemli kısımlarından olan Abbas Sehhet'in hayatı, sanatı ve eserlerine yer verilmiştir. İncelediğimiz kaynaklarda Abbas Sehhet'in yaşadığı hayatla ilgili çok fazla kaynağa ulaşamadığımız için onun eşi ve çocuklarıyla ilgili bilgiler verilememiştir. Abbas Sehhet'in sanatıyla ilgili bilgilere ise Ali Erol, Yavuz Akpınar gibi yazarların yazmış olduğu kitap ve makalelerden yararlanılmıştır. Yaralandığımız kitap ve makaleler tezin son kısmındaki kaynaklar ve ekler bölümünde ayrıca belirtilmiştir

Çalışmamızın üçüncü bölümde Abbas Sehhet'in şiirleri temalarına göre ayrılıp incelenmiştir. Her temayı ayrı başlık altında ve şiir örnekleriyle belirttiğimiz çalışmamızda temalar vatan, hürriyet, milliyetçilik, sosyal adalet, tabiat gibi konulara tasnif edilmiştir. Bu tasnifin yanı sıra şiirler ahenk, dil ve üslup açısından da incelenmiştir.

Ele aldığımız çalışmamızın ve beşinci bölümlerinde şiirlere ek olarak şairin hikâye ve piyes türündeki eserleri de konuları bakımından incelenip okuyucuya ne tür mesajlar vermeye çalıştığı belirtilmiştir.

Ele aldığımız çalışmamızın beşinci bölümünde ise Abbas Sehhet'in çeşitli Rus şair ve yazarlardan yaptığı tercümelemlerin konuları belirtilerek incelenmeye çalışılmıştır.

Tez çalışmamızın yedinci ve son bölümü olan sonuç bölümünde ise yaptığımız çalışma değerlendirilmiştir.

Tez yazım sürecinde en fazla zorlandığımız kısım şair hakkında orijinal kaynaklara ulaşmak olmuştur. Abbas Sehhet ile ilgili kaynaklara Azerbaycan'da ve Türkiye sahasında Azerbaycan Edebiyatı ile ilgili çalışmalar yapan değerli hocalarımın yazmış olduğu kitap ve makaleler taranarak ulaşılmıştır. Abbas Sehhet'in hayatı, sanatı ve eserleri dışındaki taramaların yanı sıra onun yaşadığı dönemleri daha iyi anlayabilmek ve eserlerini daha iyi inceleyebilmek amacı ile Azerbaycan Edebiyatı, Azerbaycan'ın sosyal ve siyasal hayatı farklı kaynaklardan araştırılarak öğrenilmiştir.

Bana Azerbaycan Edebiyatı ve Abbas Sehhet'i çalışmamda güç ve cesaret veren değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Atıf Akgün'e sonsuz şükranlarımı sunarım. Danışman hocalığımlı üstlenen başka bir değerli hocam Doç. Dr. Alsu Kamalievaya bana tez yazım süreci boyunca desteğini hiç esirgemediği ve ufkumu açıp bana sabır gösterdiği için şükranlarımı sunar ve teşekkürü bir borç bilirim.

Her zaman yanımda varlıklarını ve desteklerini hissettiğim aileme, arkadaşlarıma ve kıymetli dostlarıma teşekkür ederim.

BARTIN-2016

Birgül GÜZEL

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ABBAS SEHHET'İN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

Birgül GÜZEL

Bartın Üniversitesi

Sosyal Bilimleri Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim

Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Alsou KAMALIEVA

Bartın-2016, Sayfa:XII +108

Abbas Sehhet 1900 ve 1905 sonrası Azerbaycan şiirinde Azerbaycan edebiyatında kendisine yer bulmayı başarmış bir şairdir. Toplum yararına eserler veren Abbas Sehhet'in ulaşabildiğimiz kaynaklarda üç adet hikâyesi, dört piyesi, ders kitapları, makaleleri ve çok sayıda şiiri bulunmaktadır. Abbas Sehhet'in bazı şiirleri vefat ettikten sonra "Seçilmiş Əsərləri" başlığı altında toplanmıştır. Abbas Sehhet'in şiirleri, piyesleri, hikâyeleri ve makaleleri dışında "Ali ve Ayşe" isminde bir de romanı olduğu tahmin edilmektedir. Fakat bu roman şairin evi yandığı için yok olmuştur.

Abbas Sehhet hakkında Türkiye sahasında bugüne kadar herhangi tez çalışmasının yapılmamış olması bizi bu çalışmayı yapmaya yöneltmiştir.

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanmış olan bu çalışmamızda yenilikçi şiir anlayışının en önemli temsilcilerinden biri olan Abbas Sehhet'in hayatı, sanatı ve ulaşabildiğimiz eserleri ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Elimizde bulunan şiirleri yapı, tema ve üslup bakımından hikâye ve piyesleri ise konu, yer, mekân, zaman ve şahıslar bakımından ele

aldığımız çalışmada incelenmiştir. Abbas Sehhet ile ilgili ulaşabildiğimiz belge ve fotoğrafları da ekler kısmına eklenmiştir.

Yaptığımız bu çalışmada Azerbaycan Edebiyatının önemli şahsiyetlerinden biri olan Abbas Sehhet'i Türkiye sahasında daha fazla tanıtarak eserlerinin geniş kitlelere ulaşması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan Edebiyatı, Abbas Sehhet, şair, hikâye, piyes, şiir

ABSTRACT

Master's Thesis

ABBAS SEHHET HAYATI SANATI ESERLERİ

Birgöl GÜZEL

BartınUniversity

**Institute of Social Sciences Department of Turkish Language
and Literature**

Thesis Supervisor: Assoc. Prof.Dr.Alsou KAMALIEVA

Bartın-2016, Page:XII + 111

In 1874 came the real name and surname in the world Abbaskul the Mehdizade Samaha has closed his eyes to life in the hospital in 1918, which paralyzed the Young spend Sehhet Abbas. Abbas Sehhet 1900 and is a poet of Azerbaijan has managed to dominate the post-1905 poems. Abbas Sehhet society that works for the benefit of the 3 story, 4 plays textbooks, articles, and there are numerous books of poetry. After the death of Abbas Sehhet some poems are grouped under the heading Selected Works. Abbas Sehhet's poems, plays, stories and articles from outside "Ali and Ayse" a name also estimated that the novel. But this book is not for the poet's house was burned.

Abbas have been written so far about any thesis Sehhet led us to make this work.

In this study, we have prepared a thesis, the most important representative of the innovative poetry Sehhet Abbas's life, works of art and basing We scanned documents in detail. All poems read poetry structure, in terms of theme and style. The story and play the subject, location, location, we have examined in terms of time and individuals. We said we refer to the detailed imprint of each

source in the References section. Abbas reach Sehhet related documents and photos we've put some adds.

Abbas Sehhet with the work we do by locating in Azerbaijan literature in Turkey hope to close this gap.

Key Words: Azerbaijani Literature, poet, story, play, poem

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	1
BEYANNAME.....	11
ÖNSÖZ.....	111
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	v1
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar DİZİNİ.....	xiii

BÖLÜM I

GİRİŞ.....	1
------------	---

BÖLÜM II

2.ABBAS SEHHET'İN YAŞADIĞI DÖNEMDE AZERBAYCAN EDEBİYATI.....	11
2.1.20. Yüzyıldan Sonraki Azerbaycan Edebiyatı.....	15
2.2.Azerbaycan Edebiyatında Romantizm Akımı ve Abbas Sehhet.....	17

BÖLÜM III

3.ABBAS SEHHET'İN HAYATI, SANATI, ESERLERİ.....	21
3.1.Abbas Sehhet'in Hayatı.....	21
3.2.Abbas Sehhet'in Sanatı.....	22
3.3.Abbas Sehhet'in Eserleri.....	27

BÖLÜM IV

4.ABBAS SEHHET'İN ŞİİRLERİNİN İNLENMESİ.....	31
4.1.Sehhet'in Şiirlerinde İşlediği Başlıca Temalar.....	31
4.1.1.Vatan.....	31
4.1.2.Milliyetçilik.....	42
4.1.3.Tabiat.....	45
4.1.4.Eğitim ve Bilim.....	56
4.1.5.İşçi ve İşçi Hayatı.....	64
4.1.6.Sosyal Olaylar.....	68
4.2.Şekil Özellikleri.....	79
4.2.1.Mısra.....	81
4.2.2.Mısra Sayısı Bentlerden Oluşan Şiirler.....	81

4.2.3.Ahenk.....	83
4.2.4.Kafiye ve Redif.....	85
4.2.5.Vezin.....	85
4.3.Sehhet'in Şiirlerinde Kullandığı Edebi Sanatlar.....	85
4.3.1.Benzetme.....	85
4.3.2.Kişileştirme.....	86
4.3.3.Diğer Sanatlar.....	87
4.4.Dil ve Üslup.....	87

BÖLÜM V

5.HİKAYELERİ.....	90
5.1.Cerrahlıq.....	90
5.1.1.Özet.....	90
5.1.2.Kişiler.....	90
5.1.3.Mekan.....	90
5.1.4.İletiler.....	90
5.2.Bədbaht Aile.....	91
5.2.1.Özet.....	91
5.2.2.Kişiler.....	91
5.2.3.Mekan.....	91
5.2.4.İletiler.....	92
5.3.Qaragünlü Halimə.....	92
5.3.1.Özet.....	80
5.3.2.Kişiler.....	92
5.3.3.Mekan.....	93
5.3.4.İletiler.....	93

BÖLÜM VI

6.PİYESLERİ.....	94
6.1.Yoksulluk Ayıp Değil.....	94
6.1.1.Özet.....	94
6.1.2.Kişiler.....	94
6.1.3.Mekan.....	95
6.1.4.İletiler.....	95
6.2.Cehaletin Faydası ve ya Bir YetiminMemnuniyeti.....	95

6.2.1.Özet.....	95
6.2.2.Kişiler.....	96
6.2.3.Mekan.....	96
6.2.4.İletiler.....	96
6.3.Tağı ve Nağı.....	96
6.3.1.Özet.....	96
6.3.2.Kişiler.....	97
6.3.3.Mekan.....	97
6.3.4.İletiler.....	97

BÖLÜM VII

7.TERCÜMELERİ.....	98
--------------------	----

BÖLÜM VIII

SONUÇ.....	100
KAYNAKLAR.....	104
EKLER.....	108
ÖZGEÇMİŞ.....	111

TABLULAR DİZİNİ

1.Abbas Sehhet'in Şiirlerinin Bulunduğu Tablolar.....	31-78
---	-------

BÖLÜM I

GİRİŞ

Türk Dünyası Edebiyatları çok zengin ve çok köklü bir geçmişe sahiptir. Bu zengin edebiyatın bir kolunu da Azerbaycan Edebiyatı oluşturmuştur. Azerbaycan halkı yüzlerce yıllık tarihini edebiyatlarına da aksettirmiştir. Halkın yıllar boyunca yaşadığı acılar, felaketler, savaşlar, üzüntülü ve sevinçli hadiseler Azerbaycan Edebiyatında kendisini çok açık bir biçimde göstermiştir. Azerbaycan gerek coğrafi konum gerekse doğal güzellikler açısından çok zengin bir ülke olduğu için pek çok kavim bu topraklarda hüküm sürmek için mücadele etmiştir. Bu mücadeleler sonucunda Azerbaycan toprakları üzerinde kanlı savaşlar gerçekleşmiştir. Bu savaşlar Azerbaycan Edebiyatını olumsuz yönde etkilemiştir. Azerbaycan tarihine ve edebiyatına ait pek çok eser bu savaşlarda ortadan kaybolmuştur. Azerbaycan tarihine ve kültürüne olumsuz olarak yansıyan bu olayın olumlu yönleri de olmuştur. Azerbaycan toprakları üzerinde pek çok kavim yaşadığı için bu topraklar üzerinde farklı diller konuşan, farklı dinlere inanan, farklı geleneklere sahip insanlar yaşamıştır. Bunun sonucunda da zengin bir kültür ve edebiyat ortaya çıkmıştır.

Azerbaycan toprakları üzerinde kurulmuş ilk devlet Manna Devleti'dir. Bu devlet zamanında Urartu ve Asuri devletleriyle ilişkiler kurmuştur. Manna Devletinden kalan edebi eserler bu devlet zamanında yaşayan halkın zengin ve gelişmiş bir kültüre sahip olduğunu bize göstermektedir. Manna Devletinden sonra bu bölgede hüküm süren Midiyalılar da edebiyat alanına önem vererek o dönemde Azerbaycan topraklarının kültür merkezi olarak öne çıkmasını sağlamışlardır (Muhtaroglu, Öztürk ve Duymaz, 1993: 133).¹

Azerbaycan Edebiyatının temelinde Şifahi Edebiyat ve ya Halk Edebiyatı vardır. Halkın yıllar boyunca yaşantısının, geleneklerinin, kültürünün, dilinin yansıması olan Halk Edebiyatı insanların hafızasında yüzyıllar boyunca kuşaktan kuşağa aktararak gelmiş temeli yazıya dayanmayan sözlü bir edebiyattır (Kerimov, 2011: 1-18).

Azerbaycan Halk Edebiyatı yabancı etkilerden uzak, doğal bir edebiyattır. Halk Edebiyatı ürünleri halkın hafızasında barındığı için bir kısmı unutulmuştur. Bir kısmı ise araştırmacılar tarafından derlenmiştir. Azerbaycan Halk Edebiyatı edebi türler açısından çok zengindir. Tamamen halk edebiyatı ürünleri olan bu türlerin en eskileri Emek (Zahmet) Nağmeleridir (şiiir-şarkı). Emek Nağmelerinden sonra bayatılar (mani) en eski edebi tür olarak karşımıza çıkmıştır. Azerbaycan Halk Edebiyatının çok zengin olmasının bir sebebi de insan hayatının tüm evrelerini ele almış olmasıdır. Günlük yaşantıda yer alan bütün işlerle ilgili şiiirler, bilmece, maniler, atasözleri, deyimler, latifeler söylenmiştir. Azerbaycan Halk Edebiyatında tıpkı bayatılar gibi vasfı haller de önemli yer tutmuştur. Kuruluşları açısından bayatılara benzeyen vasfı haller genellikle genç kızlar arasında söylenmiştir. Bir başka Halk Edebiyatı ürünü olan nağıllar ölen kişinin arsından nesir veya şiiir şeklinde söylenmiştir. Bu gelenek Azerbaycan Halk Edebiyatında yuğ törenlerinin devamı niteliğinde olmuştur (Muhtaroglu, Öztürk ve Duymaz, 1993: 134-143).

Azerbaycan halk edebiyatında laylalar (ninniler), okşamalar, sanamlalar (tekerleme), cummaklar-tapmacalar (bilmece), derb-i meseller (deyimler), önemli yer tutmuştur. Bu türlere özellikle çocuk edebiyatı için eğitici roller yüklenmiştir.

Azerbaycan Halk Edebiyatında yukarıda bahsettiğimiz lirik şekilde oluşturulmuş edebi türlerin yanında nesir şeklinde ya da epik şekilde oluşturulmuş edebi türler de vardır. Bu türler; Nağıllar (masallar), destanlar, karavelliler, efsaneler, esatirler ve latifelerdir. Nağıllar Azerbaycan halkının yaşam tarzını, milli benliğini, hayat görüşünü, manevi duygularını yansıtmıştır. Azerbaycan halkı daha çocuk yaşta nağıllarla tanışmıştır. Nağıllar yüzyıllar boyunca çeşitli şairlerin çeşitli eserlerinde yer almışlardır. Nağıllar hakkında ilk araştırma ise Yusuf Vezir Çemenzeminli tarafından yapılmıştır. Yusuf Vezir Çemenzeminli nağılları eski tasavvur ve ayinlerle ilgili nağıllar, tarihi nağıllar ve çocuk nağılları olmak üzere üç gruba ayırmıştır.

Azerbaycan Halk Edebiyatında önemli yer tutan bir başka halk edebiyatı ürünleri ise efsaneler, esatirler ve rivayetlerdir. İnsanlar, hayvanlar, eşyalar, tarihi olaylar, dini unsurlarla ilgili yazılabilen efsaneler 21. yüzyıl başlarında toplanmaya başlamıştır.

Latifeler (fıkralar) Azerbaycan Halk Edebiyatında epik folklorun içinde yer almaktadır. Latifeler diğer halk edebiyatı ürünlerine kıyasla Türk kültürünün ortak ürünü olma özelliğine sahiptir. Türk boyları arasında ortak mizahi kahraman olan Molla Nasreddin, Nesreddin Efendi, Hoca Nasır Efendi tüm Türk toplulukları tarafından bilinen bir kahraman olmuştur.

Azerbaycan Halk Edebiyatının temelini destanlar oluşturmaktadır. Azerbaycan Edebiyatında destanlar hem nazım hem nesir olarak yazılmıştır. Azerbaycan destanları iki gruba ayrılmıştır; kahramanlık ve sevgi destanları. Halkı derinden etkileyen olayların anlatıldığı destanlar Azerbaycan tarihi ve kültürü için önemli yere sahiptir (Muhtaroglu, Öztürk ve Duymaz, 1993: 132-143).

“Kitab-ı Dede Korkut”, “Molla Nur”, “Kaçak Nebi”, “Kaçak Kerem” vb. destanlar Azerbaycan Halk Edebiyatında önemli destanlardandır. Emin Abid, Ahmet Caferoğlu, Mirali Seyıdov, Şamil Cemşidov, gibi Azerbaycan alimleri “Kitab-ı Dede Korkut” destanları ile ilgili araştırmalar yayınlamışlardır (Kerimov, 2011: 1-18).

Azerbaycan Halk Edebiyatı ürünlerinden biri de halk dramlarıdır. Halk dramları toplumun yaşantısında yer alan merasimlerden doğmuştur. Dramlarının tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Dramlar üç gruba ayrılmıştır. Sosyal konulu dramlar, aile maişet konulu dramlar ve merasimlerle ilgili dramlar.

Azerbaycan Halk Edebiyatının çok az bir kısmı derlenebilmiştir. Bu derleme çalışmaları 1800’lü yıllarda başlamıştır. Bu derleme çalışmalarının yapılmasında Rusya’nın etkisi büyüktür. Azerbaycanlı öğretmenler halk edebiyatı ürünlerini derleyip toplayarak Rusçaya çevirmişlerdir. 1930-40 yıllarına gelindiğinde ise Halk Edebiyatı araştırmalarına ağırlık verilmiştir. Veli Hulufu, Yusuf Vezir

Çemenzeminli, Hümmet Alizade, Ehliman Ahundov gibi âlimler Azerbaycan Halk Edebiyatı üzerine derleme, inceleme ve neşir çalışmaları yapmışlardır (Halil, 2011: 17-24).

Âşık şiiri Azerbaycan Halk Edebiyatı içinde önemli bir yere sahiptir. Âşık şiirinin temsilcileri halkın içinde yaşamış ve yetişmiş kişilerdir. Âşıklar sadece şiir söylemekle görevli değil aynı zamanda halkın duygularına, dertlerine tercüman olmakla da görevlidirler. Âşık halkın fikirlerinin temsilcisi konumunda olmuştur. Azerbaycan halkı arasında âşık; varsak, ozan, dede, aksakal, yanşak gibi isimlerle de anılmıştır. Azerbaycan âşıklarına halk arasında bilge gözüyle bakılmıştır, insanlar aşığıadaima beklenti içerisinde yaklaşmışlardır. Azerbaycan'da âşık şiirinin ilk temsilcisi 16. yy da yaşamış Âşık Kurbanî'dir (Akpınar, 1994: 17-34).

Azerbaycan âşıkları şiirlerinde güzellik, sevgi, tabiat gibi konuları işlemişlerdir. Azerbaycan Âşık Şiiri şekil açısından oldukça zengindir. Şiirlerin tamamı hece ölçüsüyle, koşma, üstadname, deyişme, tecnis, recez gibi nazım şekilleriyle yazılmıştır (Oğuz, 1994: 25-31).

19. yüzyılda yaşanan değişim ve gelişimler âşık edebiyatını da etkilemiştir. Âşık gelenekleri devam etmekle birlikte sosyal konular ve farklı nazım şekilleri şiire girmiştir. Bu dönemde Çarlık yönetimine gösterilen tepki, yönetim tarafından halka yapılan eziyetler de şiirlere konu olmuştur. 19 yüzyılda değişen âşık edebiyatı şairlerin birden fazla dilleri öğrenmesiyle daha da değişmiş ve güzelleşmiştir. 19. yüzyıl Azerbaycan âşık edebiyatının yükselişe geçtiği ve şairlerinin sadece Azerbaycan'da değil başka ülkelerde de tanındığı bir dönem olmuştur. 20. yüzyıla gelindiğinde bu yükseliş devam edememiştir. Sovyet Rusya'nın yürüttüğü politikalar ve edebiyatın ideolojiyi aktarmakta bir araç olarak kullanılmaya zorlanması nedeniyle Azerbaycan Âşık Şiiri düşüş dönemine girmiştir (Halil, 2011: 17-24).

Âşık Alesker, Âşık Abbas Tufarkanlı, Sarı Âşık, Heste Kasım, Âşık Valeh, Âşık Musa, Molla Cüme, Âşık Ehmed, Âşık Peri, Âşık

Beşti, HaltanlıTağı ve Âşık Hüseyin Bozalkanlı gibi şairler Azerbaycan âşık edebiyatının önemli temsilcileridir (Nerimanoğlu, 2011: 5-9).

Azerbaycan yazılı edebiyatı çok eski bir geçmişe sahiptir. Bazı tarihçiler Azerbaycan yazılı edebiyatını 2500 yıl önce Zerdüş tarafından yazılan “Avesta” ya dayandırmışlardır. Zerdüş’ün bu kitabında Azerbaycan Türklerinin yaşantısı, hayata dair görüşleri yer almaktadır. Bu eser Azerbaycan yazılı edebiyatının tarihini net bir şekilde belirtmese de Azerbaycan Edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Azerbaycan toprakları üzerinde yüzyıllar boyunca pek çok millet yaşamıştır. Bu topluluklar hakîmiyetleri sürdüğü sürece kendi dillerini benimsetmeye çalıştıkları için Azerbaycan halkı da bu dilleri benimsemek zorunda kalmıştır (Muhtaroglu, Öztürk, Duymaz, 1993: 145-146).

Azerbaycan yazılı edebiyatını etkileyen üç dil olmuştur. 7. ve 8. yüzyıllarda Arap işgali döneminde Azerbaycan halkı Arapça konuşmak ve yazmak zorunda kalmıştır. Azerbaycan’da bu dönemlerde Arapdilli edebiyat ve bu edebiyatın ilmi temsilcileri Azerbaycan Türkleri olmuştur (Sultanov, 2005: 6-11).

Azerbaycan’da Arapdilli edebiyat 11. yüzyılda etkisini kaybetmeye başlamasının ardından Farsdilli yazılı edebiyat devri başlamıştır. Arapça’nın bu dönemde yazı dili olarak kullanılmasına rağmen Farsça Katran Tebrizi ile Azerbaycan edebiyatına girmiştir. Farsdilli edebiyatın gelişmesine Mehseti Gencevi, Mücireddin Beylegani, İzeddin Şirvani, Hakani Şirvani, Nizami Gencevi gibi Azerbaycan şairleri katkı sağlamıştır. 11. ve 12. yüzyıllarda devletlerin varlığı Azerbaycan’da bütün şairlerin saray etrafında toplanmasını sağlamış ve saray edebiyatı oluşmuştur. Bu dönemde Azerbaycan topraklarında hüküm süren Şirvanşahlar sarayda şair meclisi kurmuş ve pek çok şairin bu mecliste yetişmesine katkı sağlamıştır. Azerbaycan’ın ilk kadın şairi olan MehsetiGencevi de bu dönemde yaşamıştır. Farsdilli edebiyat döneminde Katran Tebrizi ve Hatib Tebrizi yazmış oldukları eserlerle bu edebiyatın gelişmesine çok fazla destek sağlamışlardır. Bu dönemde yukarıda adları geçen şairler Azerbaycan toprakları üzerinde

(Gence, Tebriz, Şamahı) Rönesans havasının yaşanmasına neden olmuşlardır (Erden, 1985: 43-47).

12. yüzyılda Farsdilli Azerbaycan Edebiyatı'nın en büyük temsilcisi olan Nizami Gencevi gerek yazdığı eserler gerekse dünyaya bakış açısıyla kendisinden sonra gelen pek çok şaire örnek olmuştur. İsmi dünya edebiyatında anılmış ve hakkında kitaplar yazılmıştır (Muhtaroglu, Öztürk ve Duymaz, 1993: 145-146).

Azerbaycan edebiyatında anadilli edebiyat Azeri edebiyat tarihçisi Feridunbey Köçerli tarafından Fuzuli'den başlatılmıştır. Anadilli Azerbaycan edebiyatının ilk örnekleri 12. yüzyılda verilmiştir (Muhtaroglu, Öztürk ve Duymaz, 1993: 151-157).

Azerbaycan edebiyatında anadille ilk eseri yazan şair Hasanoğlu'dur. Hasanoğlu'nun sadece iki şiiri bulunabilmiştir. 13. Azerbaycan Edebiyatında anadilli edbiyatın başlamasında etkili olan ilk isim Hasanoğlu'dur (Karataş, 2010: 525-532).

Bu dönemde Azerbaycan'da hâkim güç Altın Ordu Devletiydi. 13. ve 14. yüzyılda Azerbaycan'da kültür hayatı gelişmişti pek çok yazar ve şair yetişmişti. İbni Sina, Farabi, Seyfeddin Urmevi, Zülfükar Şirvani gibi pek çok yazar, şair, bilim insanı, sanatçı bu dönemde yaşamıştır.

Şah Kasım Envar ve Gazi Burhaneddin (Kadı Burhaneddin) gibi şairler ana dilli edebiyatın ilk temsilcisi olan Hasanoğlu'nun izinden giderek Azerbaycan Türkçesi'nin şiir dili olmasına öncülük ederek bu dilin zengin yönlerini ortaya çıkarmışlardır. Gazi Burhaneddin Azerbaycan Türkçesi'nin şiir dili olmasına öncülük eden isimlerin en önemlisidir. Gazi Burhaneddin kendisinden sonra gelen Hatai, Nesimi, Fuzuli gibi şahsiyetlere yol gösteren bir isim olmuştur. Azerbaycan Türkçesi ile yazılmış ilk mesnevi de 13. yüzyılda yazılmıştır. Bu mesnevi bir nevi destan geleneğinin devamı gibidir. Kırım'da Şiraz'da ve Bağdat'ta gelişen olayların anlatıldığı bir eserdir (Karataş, 2010: 525-532).

13. ve 15. yüzyıllara damgasını vuran bir başka şair de Nesimi olmuştur. Nesimi Arapça, Farsça ve Türkçe olarak eserlerini yazmıştır.

Mükemmel bir eğitimi olan Nesimi Azerbaycan da tehditler alınca Anadolu ya gelmiştir. Nesimi Azerbaycan edebiyatına adını şair ve filozof olarak yazdırmıştır. Nesimi eserlerinde Allah sevgisinin yanında insan sevgisini de lirik bir biçimde işlemiştir. Nesimi de tıpkı Gazi Burhaneddin gibi kendisinden sonra gelen şairlere yol gösterici olmuştur. Nesimi Azerbaycan Türkçesi'nin şiir dili olmasına çok büyük katkılar sağlamıştır (Akpınar, 1994: 17-23).

16. yüzyıla gelindiğinde Azerbaycan'da edebiyat alanında iki büyük isim karşımıza çıkmaktadır, bu şairler Fuzuli ve Hatai'dir. Fuzuli ve Hatai gibi zirveye yükselememiş şairler de olmuştur. Cihanşah Hekiki, Nimetullah Kişveri, Hebibi Hamidi, Süruri, Sahi, Helili gibi şairler de 16. yüzyılda Azerbaycan Türkçesi'nin şiir dili olarak gelişmesine katkıda bulunmuş Azerbaycan şairleridir (Erden, 1985: 43-47).

15. ve 16. yüzyıllarda Şirvanşahların yıkılması ve Anadolu sahasının Osmanlı hâkimiyetine girmesiyle Azerbaycan Edebiyatı'nda da Farsça'nın etkisi büyük ölçüde silinmiştir. Bu yüzyıllarda Türk dünyası ile de yakın ilişkiler kurulmuş, diğer Türk boylarında yetişmiş ünlü şahsiyetlerin eserleri de Azerbaycan şairleri tarafından okunmuştur. 16. yüzyılda Azerbaycan hükümdarı ve aynı zamanda şair Şah İsmayıl Hatai (1586-1624) Azerbaycan Türkçesi'ni devletin resmi dili yapmıştır. Şah İsmail Hatai gerek diplomatik alanda gerekse edebiyat alanında Azerbaycan'ı üst seviyelere çıkartmıştır (Çatalkaya, 2011: 209-230).

15. yüzyılda yaşayan Fuzuli Türk edebiyatının temel taşı olmuştur. Fuzuli ile Azerbaycan Edebiyatı zirveye çıkmıştır. Fuzuli Türk dilini Farsça ile rekabet edebilecek düzeye ulaştırmıştır. Fuzuli Türk dilinin bütün güzel yönlerini eserlerinde oraya çıkarmıştır. Fuzuli sadece Türkçe değil aynı zamanda Arapça ve Farsça da yazdığı eserleriyle sadece Türk dünyasında değil tüm Doğu edebiyatında tanınmıştır (Çatalkaya, 2011: 209-230).

17 ve 18. yüzyıllara gelindiğinde siyasi alanda Azerbaycan topraklarında gerçekleşen Osmanlı ve İran savaşları edebiyata da yansımıştı. Edebiyat alanına bakıldığında ise iki üslup hâkimdi olmuştur. Birincisi Fuzuli ile başlayan klasik üsluplu şiir, diğeri ise halk şiiri üslubudur. Bu yüzyıllarda edebiyatta değişimler yaşanmıştır. Saray yaşantısını anlatan, aşkı sevgiyi anlatan klasik şiir anlayışı etkisini yitirmeye başlayarak yerine halkın problemlerini ele alan, sosyal yaşantıyı anlatan şiirler yazılmaya başlanmıştır. Bu dönemde Şah Abbas, Nadir Şah, Hüseyin Müştak Han, Mehemed Emani, Fedai, Mesihi, Saib Tebrizi gibi şairler Azerbaycan Edebiyatında ünlenmişlerdir. 17 yüzyılda tüm Türk edebiyatını etkileyen iki akımı Azerbaycan Edebiyatına sokan isim ise Saib Tebrizi'dir. Saib Tebrizi Farsdilli Azerbaycan Edebiyatının son temsilcisidir (Akpınar, 1994: 17-34).

18. yüzyıl Azerbaycan için kanlı savaşların başlangıcı olmuştur. Azerbaycan toprakları üzerinde hâkimiyet kurmak isteyen İran bunu gerçekleştirememiş ve Azerbaycan toprakları üzerinde küçük hanlıklar ortaya çıkmıştır. Daha sonra bu küçük hanlıklar daima birbiriyle mücadele ederek Azerbaycan toprakları üzerinde büyük bir kargaşa meydana getirmişlerdir. Kafkasya toprakları üzerinde hakim güç olmak isteyen sadece İran değildir. Rusya'da sıcak denizlere ulaşabilmek için Azerbaycan'a hakim olmak istemiştir. Tüm bu kargaşa dolu olaylar edebiyata da yansımıştır. Şairler artık aşk sevgi, bülbül, gül gibi konularda değil halkın sorunlarını, umutsuzluğu, kederi eserlerinde işlemeye başlamışlardır. Edebiyatta Fars etkisi ortadan kalkmış halk edebiyatına yönelme başlamıştır. Edebiyatta yavaş yavaş milliyetçilik duyguları yerleşmeye başlamıştır. Bu millileşmenin en büyük temsilcileri ise Molla Penah Vakıf ve Molla Veli Vidadi'dir. Bu iki şahsiyet Arapça ve Farsça'yı çok iyi bilmelerine rağmen Azerbaycan Türkçesi ile yazarak halk şiirine yönelmişlerdir. Bu iki şair kendilerinden sonra gelen Mehemed Bey Cavanşir, Âşık Peri, Kasım Bey Zakir, Yahya Bey Dilgem gibi şairleride büyük ölçüde etkilemişlerdir (Akpınar, 1994: 17-32).

19. yüzyıl Azerbaycan'da Rus istilasının başlangıcıdır. 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun eski gücünü yitirmesi İran'ın da Azerbaycan'dan çekilmesi Rusya'nın Kafkaslarda daha kolay ve daha aktif bir politika izlemesine fırsat vermiştir. İlk olarak 1804 yılında Gence Rus işgaline uğramış daha sonra Rusya bir bir Azerbaycan hanlıklarını ele geçirmiştir. 1828 yılına gelindiğinde Azerbaycan'ın kuzeyi tamamen Rusya tarafından işgal etmiş ve Azerbaycan halkını Rus imparatorluğunun içinde eritmeye çalışmıştır (Muhtaroglu, Öztürk ve Duymaz, 1993: 158-165).

Azerbaycan'da siyasi kargaşa devam ederken edebiyatta gelişimini sürdürerek üç koldan ilerlemiştir. Birinci çizgi Fuzuli ile başlayan klasik şiir çizgisidir. Bir kısım şairler Fuzuli'nin açtığı yoldan ilerlemişlerdir. İkinci çizgi ise Vakıf ile başlayan halk şiiri geleneklerinin devam ettiği edebiyattır. Klasik şiirin halktan kopuk olmasına karşın halk şiiri halkın sosyal yaşantısını ele almıştır. Üçüncü çizgi ise modern, batılı edebiyat akımıdır. Batılı edebiyatın kültürünü milli edebiyata uygulamak kaydıyla bu edebiyat şairler tarafından benimsenmiştir.

19. yüzyılda Azerbaycanlı şairlere büyük görevler düşmüştür. Aydınlar kendilerini Azerbaycan Türklerinin maddi, manevi dünyalarına, kökenlerine, kim olduklarına açıklık getirmek zorunda hissetmişlerdir. Bu yenileşme Azerbaycan şairleri tarafından başarıyla edebiyatta uygulanmıştır. 1830'da Azerbaycan'da açılan Rus okulları ve Rus dilinde verilen eğitim sayesinde Azerbaycan'da Ruslarla Azerbaycan Türkleri arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin artmasına yol açmıştır. Abbaskulu Ağa Bakıhanov Kudsi, İsmayılbeı Kutkaşımli gibi şahsiyetler hem Azerbaycan edebiyatının hem de Rus edebiyatının tarihi gelişimini çok iyi biliyorlardı. Bakıhanov Azerbaycan'da Maarifçilik Hareketi'nin ilk temsilcisiydi. Bu hareketin amacı toplumda eğitim seviyesini yükseltmek, eğitim sistemini iyileştirmek olmuştur. Şairler tüm bunları yaparken de milliyetçilik duygularını halkın içinde uyandırmaya çalışmışlardır. Maarifçiler aynı zamanda Ruslaştırma politikasına karşı da mücadele etmişlerdir. Azerbaycan Edebiyatını tam

anlamıyla yenileştiren, zenginleştiren ilk şair Mirza Feteli Ahundov olmuştur. Mirza Feteli Ahundov aynı zamanda Azerbaycan Edebiyatında ilk dram örneğini veren isimdir. Şair daima milletin menfaatlerini sanatına yansıtmıştır. Onun komedilerinde Azerbaycan toplumunda bulunan hemen hemen bütün karakterlere rastlanabilir. Mirza Feteli Ahundov Azerbaycan tiyatrosunun batılı tarzda gelişmesinde temel isim olmuştur. Şairin 1857 yılında yazdığı “Aldanmış Kevakib” romanı Azerbaycan Edebiyatında batılı tarzda yazılmış ilk romandır (Swietochowski, 1991: 176-182).

Azerbaycan’da 19. Yüzyılın ikinci yarısında petrol gelirlerinin getirdiği ekonomik rahatlık dönemi yaşanmıştır. Bu gelirle Azerbaycan’da aydın neslin gelişmesini sağlamıştır. Azerbaycan’ın bazı şehirleri gelişmiş ve Azerbaycan kapılarını Avrupa’ya açmıştır. Sosyal alandaki bu yenileşmeler edebiyat alanını da etkilemiştir. Edebiyata gazete ve dergi girmiştir. Bu dönemde Azerbaycan’da Seyyid Ezim Şirvani, Fatmahanım Kemine, Mirze İsmayıl Gasir, Hacı Ağa Fegir gibi önemli aydınlar yetişmiştir. 19. yüzyılda yetişen aydınlar artık medreselerde eğitim görmemişlerdir. Bu dönemde yetişen aydınlar mükemmel eğitim görmüşlerdir. Rus okullarında okuyan aydınlar gördükleri yabancı eğitime rağmen milli benliklerini kaybetmemişlerdir (Kurban, 2009: 177-193).

19. yüzyılda oluşturulan milli edebiyatın ilk yayın organı 1875’te yayınlanan “Ekinci” gazetesidir. 56 sayı çıkartılan bu gazete Azerbaycan’da milli matbuatta önemli rol oynamıştır. Hasanbey Zerdabi tarafından çıkartılan gazete bir süre sonra Rus yönetimi tarafından çeşitli bahanelerle yayından kaldırılmıştır (Yıldırım, 2013: 147-160).

BÖLÜM II

ABBAS SEHHET'İN YAŞADIĞI DÖNEMDE AZERBAYCAN EDEBİYATI

20. yüzyıl Azerbaycan şairleri için kolay bir yüzyıl olmamıştır. Azerbaycan'da 1900 yılına kadar etkisini devam ettiren milli edebiyat bu yüzyıldan sonra Sovyet Rusya'nın etkisi altına girmiştir. 1900 yılından sonra Azerbaycan'da yazarlar iki gruba ayrılmışlardır. Bir grup yazar Sovyet yönetiminin dayattığı ideolojiyi eserlerinde işleyerek yönetimle işbirliği yapmıştır. Bir grup yazar ise tüm tehditlere ve tehlikelere karşın kendi görüşlerini benimseyip aktif edebi hayatı bırakarak gizli gizli yazmışlardır. 1900-1920 yılları arasında oluşan edebiyata Azerbaycan Sovyet Edebiyatı ismi verilmiştir. Bu edebiyat tamamen Sovyet yönetiminin çıkarlarını gözetken, yönetimin halka aşılacak istediği görüşlerin eserlerde işlendiği bir edebiyattır (Okumuş, 2002: 262-266).

Azerbaycan Sovyet Edebiyatının ilk on yıllık döneminde Rusya siyasi alanda mağlubiyetlerle uğraşırken Türk dünyasında rahatlama dönemi yaşanmıştır. Bu rahatlama döneminde Azerbaycan'da diğer Türk topluluklarına kıyasla kültürel alanda pek çok gelişme olmuştur. Yayın faaliyetleri başlamıştır. "Ekinci" gazetesinin yayından kaldırılmasıyla engellenen gazetecilik faaliyetleri 1903 yılında "Şarki Rus" adlı yarı resmi gazetesinin yayın hayatına başlamasıyla tekrar başlamıştır. 1905 yılında Hüseyinzade Turan ve Ahmet Ağaoğlu'nun başyazarlığı ile "Heyat" gazetesini yayına başlamıştır. Bu gazete Milliyetçilik, Türkçülük, İslamcılık gibi fikirlerin Azerbaycan halkı tarafından tanınmasında büyük rol oynamıştır. Rusya'nın 1905 Ekim Devrimi sonrası Azerbaycan'da sosyal ve siyasal hayat daha da canlandı. Yayın faaliyetleri millileşmeye başlamıştır. Azerbaycan'da "Molla Nasreddin" ve "Füyüzat" dergileri ile "İrşad", "Terakki", "Açıksöz" gibi gazeteleri yayınlanmıştır. Bu yayınların temel amacı halkı her alanda eğitmek ve bilinçlendirmektir. Bu yayınlar sayesinde gelişen Azerbaycan toplumu Rusya'nın dikkatinden kaçmamıştır. Bu yükselişi durdurmak isteyen Rusya Ermenilerle işbirliği yaparak Ermeni

terörünü Azerbaycan halkının üzerine salarak Bakü, gence, Tiflis, İrevan, Şuşa gibi şehirlerde Ermeniler tarafından soykırımlar yapılmıştır. Azerbaycan halkı bu saldırılar karşısında yılmamış ve düşmanla mücadele etmiştir. Aydınlar da yazdıkları şiir hikâye ve makalelerle halka destek olmuşlardır (Yıldırım, 2013: 147-160).

1900'lü yılların başlarında kültürel yükselişin bu kadar hızlı olmasının bir sebebi de matbaanın kurulması ve kitap sayısının artmasıdır. Orucov Kardeşlerin elektrik matbaası tüm Kafkasya'nın en büyük matbaasıydı. Bu matbaada çağdaş yazarların eserleri, klasik edebiyatın eserleri ve tercüme eserler basılmıştır. Bu dönemde temeli halk edebiyatına dayanan bir çocuk edebiyatı da ortaya çıkmıştır. Azerbaycan halkı 1908 yılında ilk kez operayla da tanışmıştır.

20. yüzyılda Azerbaycan Edebiyatı'nda en çok şiir, nesir ve sahne eserleri yazılmıştır. Bu eserler "Molla Nasreddin" ve "Füyüzat" dergilerinde yayınlanıyordu. Yazarlar da bu dergilerin etrafında toplanmışlardır. Bu iki dergi sadece yayın organı olarak değil belli bir edebi anlayışı da temsil etmiştir (Muhtaroglu, Öztürk ve Duymaz, 1993: 174-179).

"Molla Nesreddin" dergisi etrafında toplanan yazarlar dilde sadeliği savunmuşlardır. Yabancı kelimelerle eserlerini yazan şairlerle dalga geçmişlerdir. Bu dergi etrafında toplanan yazarlara göre Azerbaycan halkı milli benliğini korumalı ve milli kaynaklarına yönelmelidir. Rus baskısından kurtulmak gerekmektedir. Dergi etrafında toplanan yazarlara göre çağdaşlaşma ancak böyle sağlanabilir. "Molla Nasreddin" dergisine göre daha kısa ömürlü olan bir diğer dergi de "Füyüzat" dergisidir. Ali Bey Hüseyinzade tarafından çıkartılan Füyüzat dergisinin ömrü bir yıl olmuştur. Bu dergi etrafında toplanan yazarlar Türkleşmek, İslamlaşmak, Çağdaşlaşmak fikriyle hareket etmişlerdir. Bu görüşü savunan yazarlara göre Türk-İslam dünyası bir araya gelmeli dini ve milli birlik oluşturulmalıdır. "Füyüzat" dergisi etrafında toplanan yazarların savundukları ve kullandıkları dil daha ağır olmuştur. Durum böyle olunca bu kullandıkları dil Azerbaycan halkı tarafından benimsenmemiştir. Dil Arapça, Farsça tamlamalarla olduğu

için “Füyüzat” dergisinde yayınlanan yazılar halk tarafından anlaşılammış ve halk arasında yeterli etkiyi yaratamamıştır (Uygur, 2010: 151-164).

19. yüzyılda Azerbaycan Edebiyatının gelişmesinde önemli roller oynayan “Molla Nasreddin Dergisi” gerçekçi edebiyatın, “Füyüzat Dergisi” ise romantik edebiyatın gelişmesinde önemli bir etkiye sahip olmuştur (Yıldırım, 2013: 147-160).

20. yüzyılda Azerbaycan Edebiyatı tıpkı 19. yüzyılda olduğu gibi üç çizgide ilerlemiştir. Bunlardan ilki Celil Memmedkuluzade, Sabir, Neriman Nerimanov gibi yazarların temsilcisi oldukları Gerçekçi Demokratik Edebiyattır. İkincisi ise Süleyman Sani Ahundov, Yusuf Vezir Çemenzeminli, Reşidbey Efendiyev, Abdulla Saik gibi yazarların temsil ettikleri Maarifçi Edebiyattır. Üçüncü çizgi ise Abbas Sehhet, Abdulla Divanbeyoğlu gibi yazarların temsil ettikleri Romantik Edebiyat çizgisidir (Erol, 2007: 38-47).

20. yüzyıl Azerbaycan Edebiyatında yeni türler ortaya konulmuştur. Batılı tarzda ilk roman ve ilk dram örnekleri bu dönemde yazılmıştır. Bu eserler sadece Azerbaycan halkı ile ilgili değil İran, Rusya, Türkiye ve Batı ile ilgilidir. 20. yüzyılda gelişim gösteren bir başka edebiyat alanı ise edebiyat tarihi ve tenkitçiliğidir. Azerbaycan Edebiyatının ilk tarihçisi olan Feridunbey Köçerli “Azerbaycan Türklerinin Edebiyatı (1903)” ve “Azerbaycan Edebiyatı” adlı eserleri ile Azerbaycan Edebiyatını daha da ileri düzeylere taşımış ve tüm dünyaya tanıtmıştır (Adilov, 2006: 2-15).

1917 yılı Azerbaycan halkı için önemli bir tarihtir. Rusya’da Çarlık yönetiminin yıkılması ve Bolşeviklerin yönetimi ele geçirmesiyle birlikte Kafkas halkları için de birtakım çalışmalar yapılmış ancak başarılı olmamıştır. Azerbaycan’da geçici hükümetler kuruldu. Azerbaycan halkı kendi topraklarından düşmanı temizlemiş ve Azerbaycan tarihinde ilk kez Cumhuriyet temellerine dayalı bir yönetim kurulmuştur. Fakat bu Cumhuriyet sadece 23 ay varlığını devam ettirebilmiştir. Bolşevikler güçlerini tekrar kazanınca bu yönetimin

varlığına son vermişlerdir. Görünüşte bu kadar kısa süren yönetim Azerbaycan halkı için çok önemli olmuştur. Bu 23 aylık dönemde Azerbaycan halkı savunduğu milliyetçilik, Türkçülük, İslamcılık gibi fikirleri ideoloji haline getirmiştir. Tüm dünyaya Azerbaycan'ı bir millet olarak tanıtmışlardır. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kurulması yazarlar ve şairler tarafından da büyük sevinçle karşılanmıştır. Mehemed Hadi, Üzeyirbey Hacıbeyli, Yusuf Vezir Çemenzeminli, Seyid Hüseyin, Cafer Cabbarlı, Ümmi Gülsüm gibi şair ve yazarlar bu dönemde yazdıkları eserlerle Azerbaycan Cumhuriyeti'nin yanında olmuşlardır. Bu dönemde Azerbaycan Türkçesi devletin resmi dili oldu, alfabede ıslahat yapılmıştır (Akpınar, 1994: 69-74).

Azerbaycan'ın kuzeyi Rusya ile mücadele ederken Güney Azerbaycan'da da durum farklı değildir. Şeyh Mehemed Hiyabani önderliğinde Güney Azerbaycan halkı İran zulmünden kurtulmak için mücadele etmişlerdir. Kuzey Azerbaycan'ın kısa süreliğine de olsa bağımsızlığını kazanması Güney Azerbaycan halkına da cesaret vermiştir. Hiyabani önderliğinde kurulan Azadistan Cumhuriyeti de tıpkı Azerbaycan Cumhuriyeti gibi kısa ömürlü olmuştur. Bakû Rusların, Tebriz ise İran'ın eline geçerek bu Cumhuriyet devletleri kontrol altına alınmıştır (Akpınar, 1994: 35-36).

19. yüzyılda Güney Azerbaycan'da gelişen edebiyat Kuzey Azerbaycan'daki gibi yeniliğe açık olmamıştır. Bu yenileşmenin gerçekleşmemesinin sebebi ise Güney Azerbaycan'da süren İran hâkimiyeti olmuştur. 20. yüzyılın başlarında Güney Azerbaycan'da Nebati, Şukuhi, Raci, Leli, Mehemed Hideci, Mirzeli Möcüz gibi yazar ve şairler edebiyat alanında önemli isimlerdir. Güney edebiyatında klasik Doğu edebiyatı daha yaygındır. Eserler genellikle dini içeriklidir ve klasik edebiyatın nazım şekilleri kullanılmıştır (Okumuş, 2012: 1141-1150).

1925 yılına gelindiğinde yukarıda bahsedilen tüm çalışmaların önu Rusya tarafından alınmıştır. Edebiyattaki tüm gelişmeler bir kenara bırakılarak Azerbaycan Edebiyatını Sovyet Rusya'nın ideolojisini yaymak için bir araç olarak uygulamaya koymuşlardır. Güney

Azerbaycan'da Fars zulmü Kuzey Azerbaycan'da Rusya'nın zulmü Azerbaycanlı şairleri yıldırmanın bir parçasıdır. Onlar canlarını hiçe sayarak sanatlarını devam ettirmişlerdir. Bu uğurda pek çok aydın canından oldu. Azerbaycan Türkçesi her iki bölgede de yasaklanmıştır.

2.1. 20. Yüzyıldan Sonraki Azerbaycan Edebiyatı

20. yüzyıl Azerbaycan Edebiyatının nasıl isimlendirileceği konusunda net bir karara varılmamıştır. Azerbaycan Edebiyat tarihçileri Sovyet Edebiyatı terimini kullanmak istememişlerdir. Azerbaycan Edebiyatında yenileşme üç alanda kendisini hissettirmiştir. Öncelikle daha temiz daha zengin Azerbaycan Türkçesi kullanılmıştır. Önceden de olduğu gibi yine Azerbaycan köylüsünün ve işçisinin hayatları eserlerde anlatılmış ve bunun yanında Azerbaycan toplumunun milli özellikleri açıklanmaya çalışılmıştır. Bir diğer yenilik unsuru ise tür ve şekillerdir. Edebiyata pek çok yeni tür ve şekil girmiştir. Tüm bu yenilikler Azerbaycan aydınlarının dünya edebiyatı ile sıkı ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir bizlere. Aydınlar bu yenilikleri Sovyet baskısı altında gerçekleştirmişlerdir.

1920- 1980 yılları arasında Azerbaycan Edebiyatı bir nevi Sovyet Edebiyatı olmaktan öteye gidememiştir. Bu dönemde yazılmış şiir, hikâye, dramların edebi değerleri pek bulunmamaktadır. Bu dönemde yaşamış Celil Memmedkuluzade, Necef bey Vezirov, Süleyman Sani Ahundov, Semed Mensur, Abdulla Şaik gibi aydınlar rejimin propagandasını yapmamış ve kendi çizgilerinde ilerlemişlerdir. Bu aydınlar gibi rejimin istediği gibi yazmayan bir başka isim de Hüseyin Cavid'dir. Türkçülüğün koyu savunucularından olan şair Azerbaycan Edebiyatında yazdığı "Topal Timur", "Heyyam", "Peygamber" gibi önemli piyesleriyle tanınmıştır. Hüseyin Cavid'in Sovyet Sistemine uygun olmayan bu tavrı onun canına mal olmuştur (Okumuş, 2002: 262-273).

Ahmed Cavad, Seyid Hüseyin Kantemir, Hacıbaba Nezerli, Böyükağa Talıblı, Tağı Şahbazi, Cafer Cabbarlı gibi şairler eserlerini rejim baskısı altında yazmaya çalışmışlardır. Eserlerinde anlatmak

istediklerini sembol ve simgelerle gizli saklı anlatmak durumunda kalmışlardır. Sovyet Rejimi istediği gibi yazmayan yazarları edebiyattan tasfiye ederken bir yandan da kendi ideolojilerini edebiyata yansıtacak şairler yetiştirmiştir. Süleyman Rüstem, Samed Vurgun, Memmed Rahim, Resul Rıza, Mir Celal gibi yazarlar yani Sovyet sisteminin getirdiği yaşam tarzını edebiyata sokmuşlardır. Bu şair ve yazarlar ideolojiye teslim olmuşlarsa da teknik yönden ve eğitim açısından çok zengin ve çok gelişmiş şairlerdir (Uygur, 2005: 1-9).

1937 yılına gelindiğinde ise Stalin'in başlattığı büyük terör Azerbaycan Edebiyatında büyük yaralar açmıştır. Stalin döneminde Azerbaycan Yazarlar Birliği içinde bulunan yazarların yüzde otuzu yok edilmiştir. Mikayıl Müşfik, Ahmet Cavad, Ali Nazim, Salman Mümtaz, Samed Mensur, Bekir Çobanzade gibi aydınlar hiçbir suçları olmadığı halde kurşuna dizilmişlerdir. 1937 yılında başlatılan bu terör yüzünden Azerbaycan'da devlet kadrolarında rejim karşıtı bulunan bütün yazar, şair, bilim adamları çeşitli bahanelerle buldukları görevlerden uzaklaştırılarak yerlerine rejimi savunan kişiler getirilmiştir. Sovyet Rejimi böyle yaparak halkın geçmişini, kültürünü, dilini, dinini yok edeceğini düşünmüştür. Alfabe değişikliği de bu sebeple yapılmış çalışmalardan birisi olmuştur. Sovyet Rejimi'ne kadar uğraşırsa uğraşsın emellerine hiçbir zaman tam olarak ulaşamamıştır (Durmuş, 2002: 261-267).

İkinci Dünya Savaşı'nın olduğu yıllarda eserlerde faşizm ve faşizmin insanlık tarihinde neden olduğu sorunlar başlıca yer tutmuştur Savaş döneminde rejimin propagandasını yapan yazarlar cephelere giderek savaşan askerlerle görüşmüşler ve onlara moral vermişlerdir. 1940'lı yıllarda yazılan eserlerin büyük çoğunluğu propaganda amaçlı yazılmış eserlerdir. 1960'lı yıllarda ise Azerbaycan şairleri savaşın dehşetini ve insanlar üzerindeki etkisini anlatan eserler ortaya koymuşlardır (Osmanoğlu, 1997: 21-34).

1940-1950 yılları Azerbaycan Edebiyatında yeni bir neslin ortaya çıktığı dönemdir. Enver Memmedhanlı, İsmayıl Şıhlı, İsa Muğanna, İlyas Efendiyev, Gebil, Zeynel Halil, Cabbar Mecnunbeyov, Mir Celal,

Eli Sultanlı, Memmed Arif gibi yazar ve şairler başarılı eserler ortaya koymuşlardır. Azerbaycan Edebiyatı 1956 yılından sonra rejim etkisinde gelişen edebiyattan kurtulmaya başlamıştır. 1960 yılı başından itibaren rejim propagandasını yapan yazarlar etkisini yitirmiştir. Edebiyatta yeni konular işlenmiştir. Kendi düşüncelerini edebiyata yansıtmak isteyen bir grup yazar yazmaya başlamıştır. Böylelikle Azerbaycan Edebiyatı ruhsuz, cılız, basit eserlerden arınarak gerçek insanı, gerçek yaşamı anlatan yeni eserler yazılmaya başlanmıştır. Nesir alanında yalnız konu değil dil, üslup ve kahramanlar da değişmiştir (Akpınar, 1994: 35-88).

2.2. Azerbaycan Edebiyatında Romantizm Akımı ve Abbas Sehhet

Azerbaycan'da 1905 Manifestosu ile başlayan toplumsal karışıklık içerisinde edebi alanda ortaya çıkan akımlardan biri de Romantik akımdır. Romantizm akımı kaynağını Azerbaycan toplumunda yaşanan ihtilallerden, inkılaplardan ve özgürlük mücadelelerinden alır. Azerbaycan Edebiyatında 1905'te ortaya çıkan bu ekol Azerbaycan şairleri tarafından Türkiye, Fransa, Çin ve İran'daki mücadelelerden ilham alınarak ortaya çıkmış bir akımdır. Romantizm ekolünün temsilcileri Türkiye, Fransa ve Rusya'daki yazar ve şairlerin eserlerini okuyarak ve tercüme ederek Azerbaycan Şiirine yeni bir soluk getirmişlerdir (Osmanlı, 2010: 7-9).

Azerbaycan Edebiyatında Romantik ekolün başlıca temsilcileri; Ali Bəy Hüsəynzadə, Cəfər Cabbarlı, Mehemed Hadi, Hüseyn Cavid, Abdulla Şaik ve Abbas Sehhet'tir. Sanat hayatına Naseh, Terrah ve Sabir gibi klasik çizgide yazan arkadaşlarını etkisiyle başlayan Abbas Sehhet 1905 yılından itibaren klasik romantik çizgide ilerlemeye başlamıştır. Klasik şiir anlayışıyla yazdığı yıllarda satirik üslupla yazan şair 1905 yılında "Təzə Şeir Necə Olmalıdır?" makalesi ile şiir anlayışını değiştirmiş ve klasik şiir anlayışına bağlı şiir yazan şairleri eleştiren yazılar yazmıştır. Abbas Sehhet'in şiir anlayışını değiştirme nedeni tamamen toplum yararına bir düşünce ile açıklanabilir. Şairher açıdan gelişmiş, çağdaş, eğitimli bir toplumun yazarlar ve şairler tarafından meydana getirileceği düşüncesine sahiptir. Romantik akıma

göre şair eserlerinde toplumu yansıtmalıdır. Şair toplumun gelişmesinde yapı taşıdır (Osmanlı, 2010: 360-387).

Azerbaycan Edebiyatında Romantik ekolü benimseyen şairler iki gruba ayrılmışlardır. İlk grup olan Mürtece Romantikler grubunda Eli Abbas Müznip, Semed Mansur, Seyyid Zerger gibi isimler yer almıştır. Bu gruba mensup romantikler daha çok realist çizgiye yakın epik, tarihi ve milliyetçi tarzda yazmışlardır.

İkinci grup olan Müterekki Romantikler grubunda ise Hüseyin Cavid, Mehemed Hadi, Abbas Sehhet, Abdulla Şaik gibi şairler yer almaktadır. Bu grup şairleri ise daha çok güncel konulara yer vererek halk şiirine yakın bir tutum sergilemişlerdir.

Romantik ekolü benimsemiş olan Abbas Sehhet zaman zaman realist çizgiye kayarak bu çizgide eserler yazmıştır. Yazara göre şair dış dünyanın aynası olmalı ve tüm gerçekleri bütün çıplaklığıyla okuyucuya yansıtmalıdır. Abbas Sehhet tamamen toplum yararına eserlerini yazarken bir yandan da klasik anlayışı devam ettiren yazar ve şairleri eleştirmiştir (Erol, 2007: 54-145).

Abbas Sehhet ve arkadaşları 1905 Manifestosuna ve hemen ardından gerçekleşen inkılaplara büyük umutlar bağlamışlardır. Vatanın kurtuluşu yönünde yapılan bu çalışmalarını Abbas Sehhet ve arkadaşları eserlerinde büyük bir coşku ve lirizmle anlatmışlardır. Abbas Sehhet ve arkadaşlarının vatanın kurtulması yönünde kurduğu bu hayaller gerçekleşmeyince bu şairler büyük bir hayal kırıklığına uğramışlardır. Bu hayal kırıklığı Abbas Sehhet'te diğer şairlere nazaran farklı şekilde kendini göstermiştir. 1905 yılından itibaren tamamen vatan temasına yönelen ve toplum yararına şiirler yazan şair toplumdaki duyarsızlıkları gördükçe ve siyasi anlamda başarısızlıklar oldukça farklı bir ruh haline bürünmüştür. Coşkulu şiirler yazarken bir anda karamsar, umutsuz şiirler yazmaya başlayan şair sanat yaşamı boyunca kendi iç dünyasında gerginlik yaşamıştır. İşte bu kararsız tutumlar da şairin romantik-realist akımın temsilcisi olarak gösterilmesine sebep olmuştur. Abbas Sehhet'in içinde bulunduğu ruh hali ve umutsuz durumu diğer

şairlerden farklıdır. Sehhet her ne kadar umutsuz ve karamsar şiirler yazsa da vatanın kurtulmasına ve toplumun çağdaşlaşmasına olan inancını hiç yitirmemiştir. Abbas Sehhet'in karamsarlığa düştüğü ve coşkuya kapıldığı tek konu vatanıdır. Vatan onun ruh halindeki değişikliklerin en temel nedenidir (Osmanlı, 2010: 360-387).

Romantik akımın temsilcisi şairlerin sanat anlayışlarının şekillenmesinde siyasi olaylar büyük rol oynamıştır. Bu ekol temsilcileri şiire her açıdan yeni soluklar getirmişlerdir. Klasik şiir anlayışına uygun kalıplaşmış sevgili tasviri yıkılarak yerine halk arasında da görülebilen kanlı canlı sevgili tipi gelmiştir. Âşık sevgilisine kavuşabilmektedir. Eserler muhteva açısından çok zenginleşmiştir. Eserlerde hümanizm, kadın hakları, sosyal adaletsizlikler, vatan, hürriyet, eğitim konuları girmiştir (Erol, 2007: 145-193).

Romantik anlayışıyla yazan şairler milli dillerine yönelerek milli dilin okullarda zorunlu okutulmasını istemişlerdir. Milli dil konusundaki duyarlılıkları sebebiyle halk şiirine yönelmişlerdir. Sehhet ve arkadaşları milli kaynaklara ve eğitime çok önem vermişlerdir. Bunun sebebi ise halkı her yönden mutlu ve huzurlu görme gayesidir. Romantik akımın temsilcileri gelişmeye engel ne varsa eserlerinde eleştirmişlerdir. Bu aydınların eserlerinde işledikleri bir diğer konu ise eğitimin ve sosyal düzenin sağlanmasında kurumların önemidir. Sehhet ve arkadaşları başarının sağlanması ve eğitim sisteminin düzeltilmesi için batıdan da yararlanılarak modern eğitim programları yazmışlardır. Bu programların uygulandığı milli sınıflar açılmıştır. Eğitim sistemindeki bu düzenleme sayesinde on yıl gibi kısa bir sürede okuma yazma oranında büyük artış sağlanmıştır.

Romantik akımı temsil eden şairler söyleyiş kaygısından ötürü zaman zaman ağır bir dille yazmışlardır. Ağır bir dille yazmalarının bir sebebi de siyasi şartlardır. Sistemin baskısından ötürü şairler içinde buldukları durumu imgelerle anlatmışlardır. Taşkın denizler, coşkun nehirler, susuz çöl ve sahralar, sönmüş yıldızlar gibi benzetmeleri

kullanmışlardır. Sistem yöneticilerinden ise baykuşlar, ifritler, devleri yarasalar gibi imgelerle bahsetmişlerdir (Erol, 2007: 261-282).

1905 Manifestosu ve aynı zamanda Fransız Edebiyatından ve Fransız yazarlardan etkilenilerek başlayan Romantik akım Azerbaycan Edebiyatına yeni bir soluk getirmiştir. Bu akımla birlikte Azerbaycan şiiri yeni bir yapılanma içerisine girmiştir. Azerbaycan edebiyatı tür, şekil, muhteva açısından yenileşme içerisine girmiştir (Əliyeva, 2011: 14-47).

BÖLÜM III

ABBAS SEHHET'İN HAYATI, SANATI, ESERLERİ

3.1. Abbas Sehhet'in Hayatı

Abbas Sehhet Şamahı'da dünyaya gelmiştir. Asıl adı Abbaskulu Mehdizade'dir. Sehhet soyadını asıl mesleği doktorluk olduğu için mahlas olarak almıştır. Sehhet'in babası öğretmen olduğu için ilk eğitimini ondan almıştır. Sehhet yazı hayatına 15 yaşında çeşitli şairlerin şiirlerini taklit ederek başlamıştır. Sehhet üstad şair Seyid Azim Şirvani'yi taklit etmeye çalışmış fakat başarılı olamamıştır. Bu sebeple Hacı Cabbar Sabit'ten aruz dersi almıştır. Yazar Hacı Cabbar Sabit'in tavsiyesi üzerine 1892 yılında Horasan'a tahsil görmek için gitmiştir. Burada bir yıl kalan Sehhet aradığını bulamamış ve 1893 yılında Tahran'a gitmiş ve burada Medreseyi Nizamiyyeyi Nasiriyye'ye kaydolmuştur. Tahran'da 6 yıl tıp eğitimi alan Sehhet tahsili bittikten sonra bir süre daha İran da yaşamıştır. İran 'da yaşadığı süre zarfında bir müddet İran hanlarından birinin saray hekimi olmuştur. Bu hanın Sehhet'i sarayda dövdürmesi üzerine daha fazla dayanamamış ve Sehhet 1899'da vatanına dönmüştür (Əhmədova, 2014: 2-20).

Azerbaycan'a dönen Sehhet burada diploması sistem yöneticileri tarafından geçerli sayılmadığı için hekimlik yapamamıştır. İşsiz kalan Sehhet Fen mektebinde Şariat ve Türkçe dersleri okutmaya başlamıştır. Sehhet okuttuğu derslerin yanı sıra çocukların ufkunu açmaya ve onları Rus yönetimine karşı uyarmaya da çalışmıştır (Əsgərli, 2009: 68-75).

Azerbaycan'a döndüğü 1899 yılı ile 1917 yılları arasında hayatı boyunca yaşadığı Şamahı'nın kültür hayatının gelişmesinde önemli rol oynamıştır. 1917 ve 1918 yıllarında Bolşeviklerin önderliğiyle Ermenilerin Şamahı da gerçekleştirdikleri vahşetin ardından her şeyini kaybeden Sehhet ailesiyle ve binlerce Azeri göçmenle önce Kürdemir'e daha sonra da Gence'ye göç etti. Sehhet 1918 yılında Gence hastanesinde felç geçirip vefat etti (Sehhet, 2005: 4-24).

3.2. Abbas Sehhet'in Sanatı

Abbas Sehhet sanat hayatına Aziz Şirvani'yi taklit ederek başlamıştır. Aziz Şirvani'yi taklit etmede pek başarılı olamayan Sehhet aruz dersleri almıştır. Sanat yaşamına 1890'lı yıllarda başlayan Sehhet için 1905 yılı hayatında dönüm noktası olmuştur. Sehhet 1905 yılına gelene dek klasik şark şiiri ile meşgul olmuştur. Şairin İran'da tahsil görmesi ve doğu seyahatleri de onun klasik şiire ilgi duymasına sebep olmuştur. Sehhet'in klasik tarzda yazdığı gazel ve kasideleri yaratıcılık açısından pek orijinallik göstermemektedir. Sehhet bu gazel ve kasideleri genel manada şairleri taklit ederek yazmıştır. Onun taklitten ileriye gidememesinin bir sebebi de sistem yöneticilerinin edebiyat üzerindeki baskıcı tutumudur. Sehhet ilk dönemde yazdığı şiirlerinde divan şiiri geleneklerine bağlı kalmıştır. Yazmış olduğu gazel ve kasidelerinde kalıplaşmış sevgili portresini çizmiştir. Sanat için sanat gayesiyle yazan şairin dili de gayet süslü ve ağırdır (Erol, 2009: 51-64).

Sehhet Teceddüt Dönemi Edebiyatı olarak ta adlandırılan dönemin birinci safhasında Terah ve Sabir'le geleneksel tarzda çalışmalar yapmış ve şiirler yazmıştır. Onun sanat hayatının şekillenmesinde önemli payı olan isimlerden biri de Sabir olmuştur. Sehhet bu dönemde satirik üslupla eserlerini yazmıştır.

Sehhet'in 1903-1905 yılları arasında sanat anlayışında değişiklikler meydana gelmiştir. Teceddüt Döneminin ikinci safhasında şairde meydana gelen bu değişim onun şiire ve şiirin şekline karşı olan bütün görüşlerini değiştirmiştir. Sehhet batı şiirine ait bilgi birikimiyle 1905 yılından sonra yeni şiir anlayışına yönelerek aktif yazarlık hayatına adım atmıştır. Sehhet'i yeni şiire yönlendiren sebepler ise yaşadığı sosyal ortam ve siyasi olaylar olmuştur (Babashova, 2013: 631-636).

Sehhet yeni şiirde başarılı olmuştur. Bu başarının sebebi ise belli bir bilgi birikimine sahip olmasıdır. Sehhet batı ve Rus edebiyatlarını çok iyi derecede bilmektedir. Bu edebiyatları iyi bilmesinin yanında Türkiye'de terennüm eden Türk Edebiyatını ve Türk şairlerini de

yakından takip etmektedir. Sehhet Namık Kemal, Şinasi, Tevfik Fikret gibi Türkiye şairlerinin eserlerini okumuş ve bu şairlerin şiirlerinden ilham alarak bu şiirlere benzer şiirler yazmıştır. Sehhet'in Tevfik Fikret'in "Sınıq Saz" ve "Rübab-ı Şikəstə" adlı şiirlerine yazdığı nazireler en ünlü şiirlerindendir. Abbas Sehhet'in Türkiye'deki edebi ve siyasi gelişmeleri yakından takip ettiğini şiirlerinde kullandığı istiklal, hürriyet, cumhuriyet gibi kavramlardan da anlayabiliriz. Abbas Sehhet yeni şiir tarzında şiirler yazmaya başladıktan sonra klasik tarzda şiirler yazdığı dönemi perişan uyku hali olarak nitelendirmiştir. Klasik tarzın sanatçıyı dar kalıplara hapsettiğini savunmuştur. Abbas Sehhet'in "Te-əze Şeir Nece Olmalıdır?", "Dostum Mirzə Abdulla Şaiq Cənablarına", "Bir Məktuba Cavab", ve "Naseh" gibi çalışmalarında değişen şiir anlayışının izlerini görmemiz mümkündür. Değişen şiir anlayışıyla ilgili pek çok şey söyleyebileceğimiz Sehhet şairi toplumun aynası olarak görür. Şair toplumdaki bütün aksaklıkları, yanlışları kendi bilgi birikimiyle okuyucuya yansıtmalıdır. Sehhet e göre başarılı, gelişmiş bir toplum ancak yazarlar, şairler ve edebiyatla gerçekleşmektedir. Şairler bütün bu gelişme gücünü ise hürriyetten almalıdırlar. Toplumun çağdaş değerlere ulaşmasında halkın, şairlerin kılavuzluğuna ihtiyacı vardır. Sehhet'in yeni şiirle ilgili bu düşünceleri onun yazarlar arasında realist olarak tanımlanmasına sebep olmuştur. Sehhet bu tanımlamalarından ötürü her ne kadar realist olarak adlandırılrsa da o sanat yaşamının büyük bir kısmında romantik akımı temsil etmiştir (Erol, 2009: 51-64).

Sehhet ister realist çizgide olsun ister romantik çizgide olsun toplumun gelişmesine mani olan ne varsa sanat yaşamı boyunca ona karşı olmuştur. Cehaleti toplumun gelişmesinde bir mani olarak görmüştür.

Toplum arasındaki hurafeleri, batıl inançları, din istismarcılarını, cehaleti bitirmede şairlere büyük görevler düştüğü düşüncesini savunmuştur. Sehhet artık kendi bireysel his ve heyecanlarını geride bırakmış ve toplum için sanat gayesi ile eserler yazmaya başlamıştır.

Klasik tarzda yazdığı dönemde satirik üslupla yazan Sehhet yeni şiir anlayışıyla yazdığı dönemde didaktik bir üslupla lirik şiirler yazmıştır.

Sehhet yaşadığı dönemde toplumda benimsenen İslamcılık, Turancılık gibi ideolojilere karşı eleştirel bir tavır sergilemiştir. Bu ideolojilerin istismarcılar tarafından halkı kandırmak için kullanıldığını savunmuştur. Özellikle de İslamcılık ideolojisinin din istismarcıları tarafından kullanıldığını, dinin siyaset için kullanıldığını eserlerinde belirtmiştir (Novruzov, 2009: 137-144).

1905 Manifestosundan büyük beklentileri olan Abbas Sehhet bu manifestonun bir aldatmacadan ibaret olduğunu anladığında coşkun lirizmle yazdığı şiirlerinin aksine karamsarlığa bürünerek hayal kırıklığı yaşamıştır. Sehhet sadece bu manifestonun yarattığı hayal kırıklığından ötürü değil halkın içinde bulunduğu durumu gördükçe de hayal kırıklığı yaşamış ve yazdığı eserlerinde karamsar bir hava içerisine girmiştir. Sehhet'in bu sebeplerden ötürü eserlerinde kimi zaman coşkulu, kimi zaman da karamsar bir hava içerisinde olmasına sebep olmuş ve ruh halinde zıt temayüller ortaya çıkmıştır. Sehhet sanat hayatında her ne kadar karamsarlığa kapılsa da, hayal kırıklığı yaşasa da geleceğe ve halka olan inancını hiç yitirmemiştir şaire göre halkın çağdaşlaşmasında çare yine halkın kendisidir. Bu yönüyle Sehhet diğer Azeri şairlerinden ayrılmaktadır. Sehhet'in ruhunu hasta edecek kadar karamsar olmasının temel nedeni vatandır. Sehhet vatanın bağımsızlığı hakkında duyduğu kuşkudan dolayı zaman zaman karamsarlığa kapılmıştır (Əsgərli, 2009: 68-75).

Abbas Sehhet 1905 yılından önce geleneksel tarzda yazmışsa da bu yıldan itibaren hem bir şair hem bir öğretmen ve düşünür olarak çağdaş bir toplum yaratma gayreti içerisinde olmuştur. Sehhet bu amacı doğrultusunda yazdığı şiirlerinde öncelikli konusu vatan ve milliyet olmuştur. Sehhet vatanının dağını, taşını tabiat teması altında şiirlerine konu etmiştir. Sehhet şiirlerinde işlediği tabiatı tıpkı bir tablo misali en ince betimlemelerle adeta bir ressam edasıyla anlatmıştır. Sehhet tabiatla ilgili olan bu şiirlerinde derin felsefeler yoktur. Bu şiirlerinde şair tabiatı arka fon olarak almış ve okuyucuya sosyal mesajlar

vermiştir. Şair bu tür şiirlerinde insanların geçim mücadelelerini, acımasız hayat şartlarını, yok olan yaşam alanlarını işlemiştir. Şair bu mesajları sistem baskısı dolayısıyla açık açık okuyucuya verememiş sembollerle anlatmıştır (Sehhet, 2005: 287-400).

Şairin tabiata olan ilgisi onun çeviri çalışmalarında da kendisini göstermektedir. Lermontov, Puşkin, Gorki gibi yazarlardan yaptığı şiirlerin tabiatla ilgili olması da bunu kanıtlamaktadır (Erol, 2007: 197-254).

Sehhet'in vatan temasına bu kadar çok ilgi göstermesinin asıl nedeni onun pedagog kimliğiyle alakalıdır. Onun yazdığı şiirlerde hedef kitlesi çocuklar olduğu için onların ilgisini çekmek ve onlara okuma alışkanlığını kazandırmak için tabiatın ilgi çekici renklerinden yararlanmıştır. Yazdığı bu tabiat şiirlerinin dili gayet açık ve anlaşılırdır. Sehhet olgunluk döneminde düzenli bir şekilde çocuklar için şiirler yazmıştır. Sehhet'in çağdaş bir toplum yaratma hedefinin temelinde eğitim ve terbiye kavramları önemli bir yer tutmaktadır. Ona göre eğitimli bir toplumun geleceği de aydınlık olmaktadır. Bu sebeple arkadaşları; Abdulla Şaik, Süleyman Sani Ahundov, Sultan Mecid Ganizade ile birlikte Azerbaycan'da modern eğitim sisteminin temellerini atmışlardır. Batılı tarzda eğitim programları yazılarak Azerbaycan'da 10 yılda okuma yazma oranında büyük artış sağlanmıştır (Əliyeva, 2011: 14-47).

Abbas Sehhet eğitim öğretim alanında yaptığı çalışmalarla Azerbaycan'da çocuk edebiyatının temellerini atmıştır. Şairin hekimliği bırakıp Azerbaycan Dili öğretmenliği yapması bu sebeple tesadüf değildir. 15 yıl boyunca öğretmenlik yapan Sehhet çocuklar için yazdığı şiirleri sade, açık, anlaşılır bir biçimde serbest ölçüyle ve halk edebiyatı nazım şekillerini kullanarak "Dəbistan", "Rəhbər" ve "Mekteb" gibi çocuk dergilerinde yayınlamıştır. Şair çocuklar için sadece şiir değil ders kitapları da yazmıştır.

Şairin çocuklar için yazdığı şiirler, ders kitapları ve çevirileri günümüzde de Azerbaycan eğitim müfredatında önemli bir yere

sahiptir. Abbas Sehhet'in eğitimle ilgili konularda bu kadar aktif olmasının sebeplerinden biri de Tevfik Fikret'in çocuk edebiyatı üzerinde yapmış olduğu çalışmalardır. Sehhet onun yaptığı çalışmalardan çok etkilenmiş ve bu çalışmalar Sehhet için yol gösterici nitelikte olmuştur.

Abbas Sehhet sanat hayatının ilk yıllarında Klasik Edebiyat'ın temsilcisi olmuş, 1095 yılından sonra ise Romantik akımı benimsemiştir. Sehhet'in vatan temasına bu kadar fazla yoğunlaşması, şairi toplumun aynası olarak görmesi de bu ekol temsilciliğine bağlanabilir. Sehhet sanat yaşamı boyunca Realist akımı da benimsemiştir. Tüm bu ekollerin yanı sıra Sehhet Azerbaycan Edebiyatında zarif, ince ve duygulu şiirlerin şairi olmuştur. Sehhet'in bağlı olduğu sanat akımları bu kadar çeşitli olmasının yanında dilinde tam bir bütünlükten bahsedemeyiz. Sehhet sanat yaşamı boyunca "Füyüzat Dergisi"nin dil politikasına bağlı kalmıştır. Bu derginin kadrosunda yer alan şairler "Hoca Nasreddin Dergisi"nin kadrosunda yer alan şairlerin kullandıkları dile göre daha ağır, sanatlı ve süslü bir dil kullanmışlardır. Sehhet her ne kadar "Füyüzat"ın kadrosunda yer alsa da dilinde zaman zaman sadeleşme olmuştur. Özellikle de çocuklar için yazdığı şiir, makale ve ders kitaplarında sanatçının dili gayet sade ve akıcıdır. Abbas Sehhet'in dilindeki bu sadeleşmenin temel nedeni ise Milli Edebiyat düşüncesiyle halk şiiri ve folklorla yönelmesidir. Sehhet'in doğaya ve tabiata olan ilgisi bu yönelimi desteklemiştir (Erol, 2007: 145-150).

Abbas Sehhet'in bağlı kaldığı ekoller gibi sanat yaşamı boyunca içinde bulunduğu ruh hali de inişli çıkışlı olmuştur. Sehhet kimi zaman coşkun bir ruh haline bürünmüş kimi zaman ise karamsar bir havada eserlerini yazmıştır. Sehhet'in böylesine inişli çıkışlı bir ruh halinde olmasının sebebi ise vatani hakkında duyduğu kaygı ve yaşadığı dönemde vaat edilen şeylerin sistem yöneticileri tarafından gerçekleştirilmemesidir. Sehhet Azerbaycan Edebiyatında yukarıda yazdığımız yeniliklerden pek çoğunun öncüsü olmuştur. Sehhet'in Azerbaycan Edebiyatına kazandırdığı ilklerden biri de kalıplaşmış

sevgili tasvirini yıkmasıdır. Sehhet Divan Edebiyatındaki kalıplaşmış sevgili tasvirini yıkarak daha kanlı canlı sevgili tasvirini eserlerine taşımıştır. Onun şiirlerinde sevgili siyah saçlı, al yanaklı, ok gibi kirpikli, zeytin gözlü ve kusursuz bir görünümünden ziyade daha kanlı canlıdır. Günümüz kadınlarına daha benzer bu tasvirdeki tanımda sevgili daha kilolu olarak tasvir edilmiştir. Simsiyah saçlardan ziyade sevgilinin saçları sarı da olabilmektedir. Sehhet'in şiirlerinde Divan Edebiyatındaki gelişim çizgisinin aksine aşık ve maşuk kavuşmaktadır, maşuk aşığına ümit vermektedir. Bütün bu yenilikler Sehhet'in romantik tarzda yazdığı şiirlerinde görülmektedir. Sehhet'in romantik tarzda yazdığı şiirlerinde aşk insanlara keder yerine mutluluk vermektedir.

Abbas Sehhet geleneksel tarzda yazdığı dönemde Divan Edebiyatı nazım şekilleriyle ve aruz ölçüsüyle yazmıştır. Sanat yaşamına taklit ettiği gazellerle başlayan Sehhet'in dili süslü ve ağırdır. Sanat için sanat gayesiyle yazan Sehhet satirik üslupla yazmıştır. 1905 yılından itibaren dilinde sadeleşme olan Sehhet Milli Edebiyata yönelerek Halk Edebiyatı nazım şekillerini kullanmıştır. Halk şiiri ve folklor konularına yönelen şair serbest ölçüyle ve didaktik bir üslupla yazmıştır (Sehhet, 2005: 4-24).

3.3.Abbas Sehhet'in Eserleri

Abbas Sehhet Azerbaycan Edebiyatının yetiştirmiş olduğu büyük ustalardan biridir. Yaşadığı dönemde yazmış olduğu eserleriyle halka ışık tutmuş, toplumun her yaştan kesimine eserleriyle hitap etmiştir. Sehhet'in yazmış olduğu eserler sadece o hayattayken değil ölümünden sonra da toplumu etkilemeye devam etmiştir. Günümüzde de bu etkileşim devam etmektedir. Abbas Sehhet tıp alanında eğitim almasına rağmen hekimliği hiç yapmamış ve kendisini edebiyat alanında geliştirmiştir. Farklı diller öğrenerek gelişimine daha da katkı sağlamıştır. Sehhet sadece Azerbaycan Edebiyatı değil Fransız, Rus, Fars ve Türk Edebiyatlarından haberdardır. Sanat yaşamı boyunca bu edebiyatlarda meydana gelen olaylardan haberdar olmuş ve etkilenmiştir. Bu etkileşimi de eserlerinde işlemiştir. Şiirlerinde

milliyetçilik temasını ve anadilli edebiyatı savunmasının temel nedenlerinden biri Fransa’da meydana gelen Fransız İhtilali’dir. Rus Edebiyatından pek çok tercüme yapmıştır. Bu tercümeleri yaparken tek amacı ise halkın çağdaşlaşmasına katkı sağlamaktır. Türk Edebiyatındaki sanatçılardan esinlenmiş özellikle de Namık Kemal, Şinasi, Tefik Fikret gibi aydınların milliyetçilik fikirlerinden, edebiyatta gerçekleştirdikleri reformlardan benzerlerini Azerbaycan Edebiyatında uygulamaya çalışmıştır (Erol, 2007: 197-204).

Abbas Sehhet’in sanat yaşamının ilk yıllarında sanat için sanat düşüncesi hâkim iken 1905 yılından itibaren bu düşünce yerini toplum için sanat düşüncesine bırakmıştır. Sehhet yazı hayatına taklitçilikle başlamıştır. Geleneksel şairlerden olan Sabir ve Şirvani’ye duyduğu hayranlıktan ötürü onların şiirlerine benzer şiirler yazmıştır. Nitekim Sehhet Sabir’e duyduğu hayranlıktan ötürü onun “Hophopname” isimli satirik-realist kitabını derleyerek bastırmıştır. Sehhet’in bu çalışması onun en önemli icraatları arasında yer almaktadır. Sehhet bu çalışmasından ötürü zaman zaman edebiyat araştırmacıları tarafından realist akım temsilcisi olarak adlandırılmıştır. Sanat yaşamının ilk şiirlerini oluşturan ürünlerden bir kısmı da Şirvani’ye olan hayranlığından ötürü yazmış olduğu taklit gazellerdir. Yazmış olduğu bu gazellerde satirik bir üslup hâkimdir (Əzimli, 2013: 18-59).

Sehhet geleneksel tarzda yazdığı yılların ardından yeni şiir arayışlarına girmiştir. “Tezə Şəir Necə Olmalıdır?” (Yeni Şiir Nasıl Olmalıdır), “Dostum Mirzə Abdulla ŞaiqCənablarına”(Dostum Mirza Abdulla Şaik Kişisine) , “Bir Məktuba Cavap, Nasəh”, “Bəraderim Firidunbey Köçərli Cənablarına” (Kardeşim Ferudunbey Köçerli Kişisine) gibi yazmış olduğu değişik türdeki çalışmalarında onun yeni şiir arayışıyla ilgili düşüncelerini görebiliriz. Yukarıda adı geçen çalışmalardan biri olan “Təzə Şəir Nece Olmalıdır” (Yeni Şiir Nasıl Olmalıdır) makalesi hem Abbas Sehhet için hem de Azerbaycan Edebiyatı için önemlidir. Sehhet bu makalede yeni şiiri nasıl olması gerektiğinin tarifini vermiştir. Şairin çalışmada vurguladığı en önemli şey hem bireysel hem de toplumsal hürriyettir. Bu çalışmanın hemen

ardından yazdığı “ Şair Şəir Pərisi ve Şəhərli” çalışması Sehhet’in yeni şiir anlayışına uygun yazdığı ilk çalışmalarından biridir (Erol, 2009: 51-64).

Abbas Sehhet’in “Nida-yı Millət Yahud Amal-ı Vətənpərvəranə” (Millet’in Sesi veya Vatanperverlik İşi) adlı şiiri ise toplumun gelişmesinde sanatçıya düşen görevleri ve sorumlulukları anlattığı çalışmasıdır. Sehhet’in yazmış olduğu “Yaz”, “Yay Gəcəsi” (Yaz Gecesi) “Qış”, “Əkinçi Nəğməsi” (Çiftçi Nağmesi), “Dərya Kənarı”, “Bahar Akşamı” gibi şiirleri realist çizgide yazdığı konularının yoksulluk ve adalet olduğu şiirleridir. Sehhet’in bir başka şiirlerinden olan “Alimnümələr”, “Müsəlman Ürəfalarına” (Müslüman Arifler) gibi çalışmaları ise eski gelenekçi zihniyetle şiir yazmaya devam eden çağdaşlarına yazmış olduğu eleştiri içerikli şiirleridir (Səhhət, 2005: 4-24).

Sehhet’in 1905 Manifestosunun yarattığı hayal kırıklığından sonra ruh halinde zıt temayüller ortaya çıkmıştır. “Sınıq Saz”, “Qış”, “Cəhalet Səmərisi” (Cehalet Semeri) adlı şiirlerinde onun ruh halindeki zıtlığı görebiliriz. Şairin “Yad Et”, “Yuxu”(Uyku) , ve “Şair” gibi şiirlerinde onun melankolik ruh halini görebilmekteyiz. “Əhmədin Gəyrəti” adlı şiirinde ise Abbas Sehhet’in vatan temasına verdiği önemi çok açık bir şekilde görürüz. Şair bu çalışmasında idealist bir gencin vatan hakkında kaygılarını okuyucuya aktarmaktadır. Şairin vatan temalı bir diğer şiirleri ise “Ey Vətən Gətmə Ki Əldən Gədəriz”, “Vətən” gibi çalışmaları ise vatan temasını coşkun ve lirik bir şekilde ele aldığı çalışmalarıdır (Səhhət, 2005: 4-24).

Abbas Sehhet’in “Quşlar”, “Bağça” (Bahçe), “Güllərin Bəhsi”, “İki Uşaq”, “İki Bahar”, “Yay Səhəri”, “Yaz”, “Köç”, gibi şiirleri ise çocukların terbiyesinde ve eğitilmesinde kullanılması için yazdığı tabiatın arka fon olarak kullanılarak toplumsal mesajlar verdiği şiirleridir. Şairin “Ana ve Oğul”, “İt ve Kölgəsi” (Köpek ve Gölgesi), “Vətən” (Vatan) gibi şiirleri de çocuklara yönelik şiirlerdir ve şair bu şiirlerini çocuk dergilerinde yayınlamıştır (Səhhət, 2005: 4-24).

Sehhet yaşanı boyunca şairlerin ve öğretmenlerin toplumun gelişmesinde büyük görevleri ve sorumlulukları olduğunu savunmuştur bu sebeple “Mekteb Şakirdi” (Okul Öğrencisi), “Ata ve Oğul” (Baba ve Oğul), “Küçe Uşağı” (Sokak Çocuğu) gibi çalışmalarında şair ve öğretmenlerin görevlerinden ve anadilli eğitimin gereklerinden söz etmiştir (Əsgerli, 2009: 68-75).

Şairin yazdığı “Kızılgül”, “Ağ Zambak”(Beyaz Zambak), “Şəbboy” (Şebboy), “İki Dana”, “Cücələr”, “İki Uşaq”, “Quşlar”, “Ana ve Bala” (Anne ve Çocuk), “Tülkü ve Məymun”, “Sərçə ve Qırđı” (Serçe ve Atmaca), “Gün ve Külək” (Güneş ve Rüzgâr), adlı şiirleri ayrıca Puşkin, Lermantov ve Krılov’dan yaptığı “Zəhmətkəş Ayı”, “Fil ve Alabaş”, “Çütçü ve İlan”, “Qaraçılar”, “Üç Xurma Ağacı”, “Pəygambər” gibi çevirileri çocuk edebiyatı klasikleri arasında gösterilen çalışmalarındır. Bu şiirler çocuklara güzel konuşma, anne babaya saygı, vatan ve tabiat sevgisi gibi konularda olup çocuklara bu kavramları aşılamaaya çalışmaktadır (Erol, 2007: 197-204).

BÖLÜM IV

ABBAS SEHHET'İN ŞİİRLERİNİN İNCELENMELERİ

4.1.Şiirlerinde İşlediği Başlıca Temalar

Abbas Sehhet yazı hayatına 15-16'lı yaşlarda Azim Şirvani'yi taklit ederek başlamıştır. Abbas Sehhet bu taklitlerinde başarılı olamamış ve daha sonra aruz dersleri alarak Divan Edebiyatı geleneğiyle ve bireysel konularda şiirlerini yazmıştır. Bunda da başarılı olamayan Abbas Sehhet daha sonra İran'a tıp tahsili görmek için gitmiştir. İran'dan geldikten sonra mesleğini icra edememiş ve okullarda Azerbaycan Türkçesi dersleri vermeye başlamıştır. Genelde ilkokul çocuklarına dersler veren Abbas Sehhet Rusların yaptığı kötülükleri, fesatlıkları ve fitnelikleri şiirlerinde yazmaya başlamıştır.

1905 yılında gerçekleşen devrim ile gelenekçi tarzda yazmayı bırakmış tamamen toplum yararına şiirler yazmaya başlamıştır. Toplumun çağdaşlaşmasına yönelik eğitim konularında şiirler yazmıştır. Yine toplumun içinde bulunduğu gafletten kurtulması için cehalet konularında, halkı sömüren din ve eğitim adamları hakkında eleştirel şiirler yazmıştır.

Şairin şiirleri dışında yazdığı hikâyeleri, piyesleri ve makaleleri vardır; elimizde bulunan üç adet hikâyesinde sosyal konuları, savaşı, cehaleti ve fakirliği işlemiştir. Yine elimizde bulunan 3 piyesinde ise eğitim, savaş, işçi hayatı ve cehalet konularını işlemiştir (Esgerli, 2009: 68-75).

4.1.1. Vatan

Abbas Sehhet'in 1905 İnkîlabından sonra yazdığı şiirlerinin çoğunu vatan teması oluşturmaktadır. Bu inkîlaptan sonra Azerbaycan'da ortaya çıkan milli direniş hareketleri Abbas Sehhet'in büyük bir coşku ve heyecan ile hürriyet temalı şiirler yazmasına sebep olmuştur. 1905 inkîlabından beklentilerinin karşılığını alamayınca da karamsar, melankolik ve marazi bir tavır içerisinde şiirlerini yazmıştır.

Abbas Sehhet'in vatan temalı en önemli şiiri "Əhməd'in Gəyrəti" şiiridir. Bu şiirinde vatanını ve vatanına olan vefa borcunu her şeyin üstünde tutan ve mücadeleye katılan işçi Ahmet'in kahramanlığı ve sonunda mücadeleyi kazanıp evine dönmesi anlatılır. Sehhet bu şiirinde vatan mücadelesini kutsal bir mücadele olarak görmüştür (Erol, 2007: 197-254).

<i>Ahmet'in Gayreti</i>	<i>Əhmədin Qeyrəti</i>
Fabrikaları, insanları, taş toprağı simsiyah, "Çornı-Gorod" adlı şəhrin çiftliğinde çalışan, Gürültüyü adet etmiş, partırtıya alışan, Çoktan vardı Ahmed adlı bir İranlı biçare. Gurbette işçiydi tek başına, Vatanında dul anasını, yetim kız- kardeşini, Kabarıp şişmişti elleri, Ağır, büyük makinelerin zincirleri, zahmeti. Çalıştıkça eksilmezdi hiçbir zaman onun gayreti, Çok severdi vatanını, milletini, dinini. Bir gün sabah Ahmet gördü elinde gazete satanlar Bağırırlar: "Alın bakın İran'da yangın var". Gazeteyi alınca rengi-yüzü sarardı. Gördü yine yazılmıştır: "İran olmuş	Fabrikaları, insanları, daş torpağı qapqara, "Çornı-Qorod" adlı şəhrin fabrikində çalışan, Gurultuya adəd etmiş, partıltıya alışan, Çoxdan vardı Əhməd adlı bir İranlı biçarə. Qürbət içrə fəhləliklə saxlar idi öz başına, Həm vətəndə dul anasın, yetim bacı- qardaşın, Qabarladıb şişirtmişdi əllərini, çiyinini, Ağır, böyük maşınların zəncirləri, zəhməti. Çalışdıqca eksilmezdi heqiz onun qəyrəti, Çox sevərdi vətəninini, millətini, dinini. Bir gün səhər Əhməd gördü əldə qəzet satanlar Bağırırlar: "Alız baxız kim, İranda

<p>viran", Şahi-Mehlu Odessadan dönmüşdü İrana. Aklı başından gitti, başında şimşekler çaktı Birden-bire sonra kalkıp şöyle dedi: "ben de gidiyorum, Vatanımı hainlerden savunurum".</p> <p>O gün çıktı trenle gelip ulaştı vatanına. Kış mevsimi, gayet soğuk, yağmurlu bir havada, Gördü ancak çoluk çocuk kalmış kentte, ovada, Kişileri şah kırdırılmış kan içen şah sevene. Hanlar, beyler talan etmiş vatanını yurdunu, Muhafaza ediyorlar hain İran kurdunu.</p> <p>Her yer harap, sessiz, sanki matem çökmüş çöllere... Vatanını böyle görünce kahrından ağladı Uğurunda ölmek için belini sıkı bağladı. Yalınayak-yürüyerek düştü yola, gitsin ulaşsın askere. Takat kesen karlı rüzgarlı yollara rağmen devam ediyordu, Cesaretli Ahmet fakat gayret ile</p>	<p>yanğın var". Qəzetəni alan kimi rəngi-ruyi saraldı. Gördü yenə yazılmışdır: "İran olmuş viranə" Şahi-Mexlu Odessadan qayıtmışdır İranə. Fikrə gətədi, qüssesindən göy başına daraldı Birdən-birə sonra qalxıb belə dedi: "mən də gedərəm, Vətənimə xainlərdən müdafiə edərəm". O gün çıxan paraxodla gəlib çatdı vətənə. Qış mövsümü, çox soyuq, yağmurlu bir havada, Gördü ancaq arvad-uşaq qalmış kənddə, obda, Kişilərin şah qırdırılmış qanıçən şahsevənə. Xanlar, bəylər talan etmiş rəiyyətin yurdunu, Eyləyirlər mühafizə xain İran qurdunu. Hər yer viran, səssiz, sanki matem çökmüş çöllərə... Vətəninə belə görcək qəyrətindən ağladı, Uğurunda ölmək üçün belin möhkəm</p>
--	---

gidiyordu (Sehhet, 2005: 74).	bağladı. Pay-piyadə düşdü yola, getsin çatsın ləşgərə. Taqət kəsən qarlı külək gərçi davam edirdi, Cəsərətli Əhməd lakin qeyrət ilə gedirdi (Səhhət, 2005: 74).
-------------------------------	---

Şiirde vatanında savaşı olduğunu duyan Ahmet'in soğuk kış gününde yalınayak vatanına gelip onu canı pahasına savunacak kadar sevdiğini görmekteyiz. Vatanının işgal altında olduğunu duyunca kahrından ağlaması, şok geçirmesi Ahmet'in vatanını ne kadar sevdiğini ve vatanına ne kadar değer verdiğini göstermektedir.

Şiirin ilk ve ikinci kıtalarında aynı zamanda o dönemde işçilerin nasıl bir ortamda çalıştıkları da anlatılmaktadır. Şair bu şiirde gürültülü şehirleri, fabrikaları, simsiyah olan insanları, işçilerin ağır zincirli makinalarda çalışmasını tasvir etmiştir.

Vatan Kafkas kıtasıdır benim vatanım, Simurg'un sayesinde meskenim. O memlekette ben doğdum, Halkıma karşı uçu kaldım. O yerde ki, siyah kuşu, tarlası Adlanmıştır Kaf dağının sultanı. O yerde ki, vardır büyük ormanlar, Dağları'nda gezer vahşi ceylanlar. O yerde ki gökyüzü şeffaftır, Çeşmeleri gayet serin, saftır. Sefalıdır latif suyu havası, Yürek açar laciverdi seması. Bulutlara değer yüce dağları, Cennete köşesidir güzel bağları.	Vətən Qafqaz qitəsidir mənim vətənim, Simurgun sayəsində məskənim. O məmləkətdə mən vücudə gəldim, Xalqıma qarşı sücudə gəldim. O yerdə kim, qara quşu, tərlanı Adlanmışdır Qaf dağının sultanı. O yerdə kim, vardır qalın ormanlar, Dağlarında gəzir vəhşi ceyranlar. O yerdə kim göyün üzü şəffafdır, Çeşmələri qayət sərin, safdır. Səfalıdır lətif abü havası, Ürek açar lacivərdi səması. Bulutlara dəyir uca dağları, Cənnət guşəsidir gözəl bağları.
--	--

<p> Çöllərində biter elvan çiçəklər. Ferahlanır tüm mat yürekler. Çocukları gayretlidir, damarlı, Sevecen, hünerli, güvenilir. Meyvelidir Armanın ağaçlar. Ötüyor sülünler, kuşlar Cıvıl cıvıl ötüyor bülbülleri, Rüzgâr estikçe parfüm saçır gülleri. O yerde ki vardı servi ağacı Güzel sebzeler yaşar hazandan özgür. Her köşesinde her türlü hazine yatmış, Toprağını yaratıcı altın yaratmış, Toplayan her çeşit güzellikleri, Tamam etmiş hak onda nimetleri Güzel toprak, güzel ülke, güzel yer! Dünya üzerinde eşsiz, muhteşem yer! Bu tür güzel memleketi kim sevmez? Bu kadar çok nimeti kim sevmez? Ben vatanımı canım gibi severim Ruhum, etim, kanım gibi severim (Sehhet, 2005: 81). </p>	<p> Çöllərində bitər əlvan çiçəklər. Fərəhlənir bütün tutgun ürəklər. Övladları qəyrətlidir, damarlı, Şücaətli, hünərli, etibarlı. Meyvelidir ormanında ağaclar. Şaqıldayır qırqovullar, turaclar Cəh-cəh vurur çəməndə bülbülləri, Məh estikçe ətir saçır gülləri. O yerdə kim həmişə sərvü şümşad. Səbzü hür-rəm yaşar xəzandan azad. Hər küncündə hər cür xəzinə yatmış, Torpağını xaliq qızıl yaratmış, Camedir hər cürə lətafətləri, Tamam etmiş həq onda nemətləri Gözəl torpaq, gözəl ölkə, gözəl yer! Dünya üzərində bimisli, bibədəl yer! Bu cür gözəl məmləkəti kim sevməz? Bunca firavan neməti kim sevməz? Mən vətəni canım kimi sevərəm Ruhum, ətim, qanım kimi sevirəm (Səhhət, 2005: 81). </p>
--	---

Şair vatan şiirində vatanına olan sevgisini, vatanının güzelliklerinden bahsederek anlatmıştır. Tabiatı tıpkı bir tablo gibi resmeden şair, vatanında bütün nimetlerin bulunduğunu söylemiştir. Vatanının çocuklarının çalışkan olduğunu vatanının her köşesinin cennet köşesi olduğunu söylemiştir. Böyle güzel verimli toprakları olan vatanı o vatanın toprağı üzerinde yaşayan herkes sever demiştir.

Şair kendini vatanına o kadar çok adamıştır ki vatanını ruhu, eti, kanı ile özdeşleştirmiş, vatan sevgisini benliğine işlemiştir. Şair bu şiirde vatanına olan sevgisini anlatırken aynı zamanda hürriyet temasını da okuyucuya aktarmaya çalışmıştır (Əsgerli, 2009: 68-75).

Şaşkınlığın Feryadı Yahud Millete

Hitap

Ne idin dün, ne olmuşsun bu zaman?
Millet, ey kurucusu hayatı vatan!
Uyan, ey milleti aziz, uyan!
Sana bağlıdır kurtuluşu vatanın.

Ne idin dün, ne olmuşsun?
Gün ki, çoktan çıkıp, ne çok yattın?
Millet, ey sabah yıldızım, ne için,
Bir aydınlanma ile sık battın?

Ne idin dün, ne olmuşsun, ey vah!
Sen ki, dünyaya ışık saçan idin .
Olmuşsun şimdi kanlı zulüm,
Sen ki, eskimeyen güneş parlak idin?

Ne idin dün, ne olmuşsun, yarab!
Hani, ey vah, o şan, o şerefın?
O aydınlık günün olmuştur karanlık,
Karışmaz Cenab-ı hakkın

Ne idin dün, ne olmuşsun, yazık!
Geç uyandın bu gamlı rüyadan.
Yoxsa tutmuş meğer seni kâbus!
Açıl, ey sabah, uzun geceden!

Ne idin dün, ne olmuşsun şimdi?
Gül gibi bir zaman açıl, çiçeğim
Dönem böyle yemek avcı, istila
Allahtan budur benim dileğim.

Ne idin dün, bugün ne oldun sen?

Naləyi Təhəyyür Yaxud Millətə

Xitab

Nə idin dün, nə olmusan bu zaman?
Millət, ey banisi həyatı vətən!
Uyan, ey milləti əziz, uyan!
Sənə vabəstədir nicati vətən.

Nə idin dün, nə olmusan əknun?
Gün ki, çoxdan çıxıb, nə çox yattın?
Millət, ey sübh ulduzum, nə üçün,
Bir işıqlanmaq ilə tez batdın?

Nə idin dün, nə olmusan, ey vah!
Sən ki, dünyaya pərtövkən idin.
Olmusan indi qanlı zülmətqah,
Sən ki, afaka şəmi-rövşən idin?

Nə idin dün, nə olmusan, yarəb!
Hanı, ey vah, o şan, o şərəfin?
O işıqlı günün olubdur şəb,
Bərhəm etməz Cəhanı vaəsəfin.

Nə idin dün, nə olmusan, əfsus!
Geç oyandın bu qəmli rüyadan.
Yoxsa tutmuş məgər səni kabus!
Açıl, ey sübh, leyli-yeldadən!

Nə idin dün, nə olmusan hala?
Gül kimi bir zaman açıl, çiçeyim
Dövr elə əzmi-ovci-istela.
Xaliqimdən budur mənim diləyim.

Nə idin dün, bu gün, nə oldun sən?

Hür iken ebedi hapis oldun. Niye gonca gibi soldun sen? Ey baharım, ne çabuk hazan oldun? (Sehhet, 2005: 41)	Hürr ikən əbdi-natəvan oldun. Niyə bəs qönçəlikdə soldun sən? Ey baharım, nə tez xəzan oldun? (Səhhət, 2005: 41)
---	---

Şair bu şiirde vatanının önceki haliyle şimdiki halini karşılaştırmıştır. Aziz milletine seslenen şair milletin gaflet uykusundan uyanmasını, kâbustan kurtulmasını istemiştir. “Ne idin dün, ne olmuşsun yazık.” Dizesi bizlere şairin vatanının durumundan ne kadar endişe duyduğunu ve eski günlerini ne kadar özlediğini kanıtlamaktadır. Şair hür vatanının bir anda esir düşmesini güneşin batmasına, gündüzün gece olmasına ve goncanın solmasına benzetmiştir.

<i>Uyanmanın Feryadı Yahud Vatanperverlik İşi</i>	<i>Feryadi İntibah Yaxud Amali Vətənpərvanə</i>
Ayıl, ey merhum milletim, ayıl! Ayıl, ey mazlum milletim, ayıl! Ayıl, ey gül bahçesi vatanın bülbülü, Nağmen ile uyansın vatan! Sen ki, yedi yardım kuşu idin, Makam sahibi idin. Kim seni gözyaşlarına boğmuş? Kim senin halini perişan eylemiş? Niye kırarlar seni böyle? Hani o ruha işleyen nağmelerin? Kanın altına koyma başını, Dökme gül yanağına göz yaşını. Kalk, öyle gökyüzüne kanat çırp, Bu kadar uzun uyku nasıl bir gaflet. Ayıl, ey uzun uykudan meftun olmuş! Bu kadar huzurlu yatma! Aç gözünü, gözlerinin kurbanı! Bir bak şöyle, gör dünyayı!	Ayıl, ey ümməti-mərhumə, ayıl! Ayıl, ey milləti-məzlumə, ayıl! Ayıl, ey bülbüli-gülzarı vətən, Nəğmən ilə ola bidar vətən! Sən ki, şəhbazı-yədi-nüsrət idin, Tayiri-sidreyi-ülviyyət idin. Kim səni didəsi giryan eləmiş? Kim səni halı pərişan eləmiş? Sındırıblar nə üçün balü pərin? Hanı ol ruhfəza nəğmələrin? Qanadın altına qoyma başını, Tökmə gül arizinəgöz yaşını. Qalx, elə övci-səmaya pərvaz, Bəsdi bu qəflət ilen xabi-diraz. Ayıl, ey xabi-qəmə alüdə Bu qədər yatma dəxi asudə! Aç gözün, gözlərinin qurbanı! Bir tamaşa elə, gör dünyanı!

<p>Dışarıdakiler öne düştü tamam, Ne kötü günlerde kaldı İslam. Kötü duruma düşmüş millet, Mahvoluyor, kayboluyor bu ümmet. Ya ilahi, sana ne yetmez acaba. Bu kadar yakarış "yarab yarab?" Şimdi millet, medeniyet nefesindedir, Ümmeti itaat eden gayret nefesidir Ayak basalım meydana, Bilip kazanalım mertçe. Kalkalım, biz de bir isim edelim, Geçmiş devirlerimizi hatırlayalım. Okuyalım, bilim okumak zamanıdır, Şimdi alem de ilim alemidir. Cahillik edip millete ayak bağı olmayalım (Sehhet, 2005: 37).</p>	<p>Xariciilər qabağa düşdü tamam, Nə yaman günlərə qaldı İslam. Haləti-nəzə yətişmiş millət, Məhv nabud oluyor bu ümmət. Ya ilahi, sənə nə yətməz nə əcəb. Bu qədər naləyi "yarəb yarəb?" İndi millət, mədəniyyət demidir, Ram-ümmətdə həmiyyət dəmidir. Qədəməndaz olalım meydana, Kəsbi-ürfan ədəlim mərdanə. Qalxalım, biz dəxi bir ad edəlim, Dövri-əslafımızı yad edəlim. Oxuyaq, elm oxumaqlıq dəmidir, İndi aləm dəxi elm aləmidir. Cahl edib milləti pabəndi-bələ (Səhhət, 2005: 37).</p>
--	---

Şair şiirinde vatanına seslenmiş, cehaletin bitmesini istemiştir. Milletinin uzun süredir uyuduğu uykudan uyanmasını vatanlarına, İslamiyet'e, geçmişlerine sahip çıkmalarını istemiştir. Şiirde tüm bu dilekler bülbül üzerinden okuyucuya aksettirilmiştir.

<p>Açlık Davası</p> <p>Açlık davasında sapıklar, kaçıp gidenler, gazete yazarlar için böyle rivayet edilir: Saralüddövlə Kirmanşah mücadelesinden sonra başı gözü yarılmış, rengi-bezi sararmış, Kürtler içine kaçmış, orada kendi yiğitliğini göstermek için bu meydanı açmıştır:</p> <p>Hazırım geçmeye ben canımdan, Geçmem gürültülü şanımdan</p>	<p>Aclıq Davası</p> <p>Aclıq davaasında yoldan azanlar, qaçıb dazanlar, qəzet yazarlar üçün belə rəvayət edilir: Saralüddövlə Kirmanşah döyüşündən sonra baş gözü yarılmış, rəngi-ruyi saralmış, kürdlər içinə qaçmış, orada öz igidliyini tarif etmək üçün bu meydanı açmışdır:</p> <p>Hazıram keçməyə mən canımdan, Keçmerəm dəbdəvbü şanımdan.</p>
--	--

<p>Kimde var cürət öte yanımdan, Bana gel çıx de İran'ımdan, Haberi yokmuş meğər yardımımdan!</p> <p>Yığdım bir kaç yüz yolunu şaşırmışı, Tanımazlar ebediyen Allah'ı! Benim İran'ın ikinci şahı, Korkmayın keskin kılıcımdan, Tez alır hizmetinin karşılığını kapımdan.</p> <p>İki kardeşim etti firar, Tuttum hükümette taht ve karar, Benim olduğum yerde kimin cürəti var? Benim hakanlığım dayanağım, Ya da, kendi dönsün yemininden!</p> <p>Hemedan şəhrini yağmaladım, Taciri iflas edeni muhtaç eyledim, Sütçüsünü, şehirlilərini aç eyledim, Karşı gelen fermanıma Su içər yemin okumdan.</p> <p>İstersem bütün İran'ı yıkarım Kim karşı gelirse boynunu vururum, Kim söylərsə tutup ağzın kırarım, İsterse bahsetsin isyanımı, Veya anlatsın vicdanımı.</p> <p>Kime ne meyvemizden başkə kişiyə? Babamın ektiği tohumdur yeşərir, Buna benzeyən lezzətli, güzəl meyvə</p>	<p>Kimdə var cürət ötə yanımdan, Mənə gəl çıx də İran'ımdan, Xəbəri yox mægər əvanımdan!</p> <p>Yığmışam bir neçə yüz gümrahı Tanımazlar əbədən Allahı! Mənəm İranın ikinci şahı, Qorxmayın xəncəri-bürranımdan, Tez alar əcrini dərbanımdan.</p> <p>İki qardaşım əgər etdi fərar, Tutmuşam taxtə-hökümətdə qərar, Mən olan yerdə kimin cürəti var? Dəm vura məsnədi-hakanımdan, Ya ki, üz döndərə pəymanımdan!</p> <p>Həmədan şəhrini taracələdim, Taciri müflisü möhtac elədim, Cütçüsün, kəndlilərin ac eylədim, Baş çəkən ribqəyi-fəmanımdan Su içər navəki-peymanımdan.</p> <p>İstəsəm cümlə İranı qıraram Kim füzulluq də boynun vuraram, Kim danışsa tutub ağzın cırarım, İstəsə bahs edə üsyanımdan, Ya ki, söhbət açə vicdanımdan.</p> <p>Kimə nə meyvəmizi özgə dərir? Babamın əkdidi tumdur göyərir, Bu sayaq daldı, güzəl meyvə verir. Rəşt, təbrizü Horasanımdan, İsfəhan ilə Loristanımdan.</p>
---	---

<p>verir. Reşt, Tebriz Horasanımdan, İsfahan ile Loristanımdan.</p> <p>Cevabın geri gelir herkes sözümün Atarım nuru da olsa gözümün, Özgür İran kendimindir, kendimin! Hazırım geçmeye ben canımdan, Asla el çəkmə İranımdan (Sehhet, 2005: 100-101).</p>	<p>Cavabın qaytara hər kəs sözümün Ataram nuri də olsa gözümün, Mülki-İran özümündür, özümün! Hazırım keçməyə mən canımdan, Hərgiz əl çəkmərəm İranımdan! (Səhhət, 2005: 100-101)</p>
--	---

Sehhet “Aclıq Davası” şiirində İran’ı ne kadar sevdiğini ve vatanını uğruna canından geçmeye hazır olduğunu anlatmıştır. Şair bu şiirinde İran’da yaşamak için canından geçeceğini ve her türlü zorluğa göğüs gereceğinden bahsetmiştir. Sehhet İran’da zalimlerin mazlum halka neler yaptığını bu zalimlerin insanları açlığa ve sefaletə sürüklediğini de şiirinde anlatmıştır. Sehhet bu zalimlerle mücadele etmək için kılıç kuşanacağını ve vatanını canı pahasına koruyacağını söylemiştir.

<p>Soru ve Cevap</p> <p>-Ne düşünmektəsin, hey divanə? Yine uyumazsın ya niyə? - Yok, düşüncəm budur ne zaman bu çocuklar Yürüyüb arkadaşlara erecek? - Şimdi kardeş, o hastadır, hasta, Yürüməyə bağlıysa ilacı. Ne yapayım ben o kıymetli vücudundur, Hem davaya, hem doktora düşmandır. - Ne dedi ona büyük doktor?</p>	<p>Sual və Cavab</p> <p>-Nə düşünməkdə, a divanə? Yenə bir uyku görmüsən ya nə? - Yox, düşüncəm budur, haçan bu uşaq Yürüyüb arkadaşlara çatacaq? - İndi qardaş, o xəstədir, xəstə, Yürüməksə əlacə vabəstə. Nəyleyim mən o qədr kövdəndir, Həm dəva, həm təbibə düşməndir. - Nə dedi bəs ona böyük doktor? - Çıkmayan bir cana ümid çoxdur.... (Səhhət, 2005: 78).</p>
--	---

- Çıkmayan bir candan ümit kesilmez
(Sehhet, 2005: 78).

Şair bu şiirinde iki kişiyi konuşturur. Birinci kişi diğer kişiye ne düşündüğünü sormuştur. Diğer kişide çocukların hastalığını düşünmektedir. Doktor olan diğer kişi ise hastalığın bir çaresinin bulunacağını ve çıkmayan candan umut kesilmeyeceğini söylemiştir. Şairiirde anlattığı bu olay üzerinden okuyucuya mesaj vermek istemiştir. Mesajını hasta doktor metaforu üzerinden veren Sehhet vatan için yılmadan mücadele etmek gerektiğini ve vatanın ne kadar kötü durumda olursa olsun kurtarılabileceği mesajını vermiştir.

Hürriyet Güzeline

Ah sevdiğim aç bir peçe
yüzünden,
Mecnun gibi Leyla'ya divane et!
Hüsrev misafirin Şirin sözünden,
Karışıklık çıkar yeni bir efsane
yarat!
Ah hürriyet! Ah tek emelim!
İşte sensin saadeti insanların.
Gönlümdeki en istekli güzelim,
Refahı, başlangıç insanlığın.
Ah sevdiğim, neden firar
edersin?
Dönüp gitme, koşma!
Gönülleri çok kararsız bırakırsın.
Aç bir yüzünü, göster örtme

Dilbəri Hürriyətə

A sevdiyim aç bir niqab üzündən,
Məcnun tək Leylaları divanə qıl!
Xosrovlarbəzmində Şirin sözündən,
Şuriş sal tazə bir əfsanə qıl!

A hürriyyət! A münfərid əməlim!
İştə sensin səadəti bəşərin.
Könlümdeki ən istəkli güzelim,
Rəfahəti, fəlahəti bəşərin .

A sevdiyim, niçün fərar edirsən?
Üz döndərmə, getmə, şitab əyləmə!
Könülləri çox biqərar ədirsən.
Aç bir üzün, göstər hicab əyləmə
(Səhhət, 2005: 42).

(Sehhet, 2005: 42).

Şair hürriyeti, bağımsızlık duygusunu sevgili metaforu ile okuyucuya aksettirmiştir. Hürriyetin yüzünü bir kez göstermesini, yüzünü saklamamasını istemiştir. Hürriyetin tek emeli, tek gayesi olduğunu söylemiştir. Hürriyete kavuşmanın refahın başlangıcı olacağını söyleyen şairbu şiirinde hürriyeti elimizden kaçırmamamız gerektiğini belirtmiştir.

Sehhet yukarıda incelediğimiz sekiz şiirin dışında şair “Bir Məktuba Cavab” (Sehhet, 2005: 68) isimli şiirinde de hürriyet temasını işlemiştir. Şair bu şiirinde kâinatın yaratılışını kimsenin bilemeyeceğini, sır olduğunu fakat bir milletin, bir insanın hürriyetine kendi vücudunun, kendi varlığının delil olduğunu ve yaşayan her insanın hür olması gerektiğini anlatmıştır.

4.1.2. Milliyetçilik

Abbas Sehhet milliyetçilik temasıyla da şiirler yazmıştır. Milliyetçilik temalı şiirlerini 1905 İnkîlabından sonra yazmaya başlamıştır. Bu inkîlaptan sonra Azerbaycan’da ortaya çıkan siyasi boşlukta yazdığı bu şiirlerinde metaforlar kullanmıştır. Bu metaforlar genelde hayvanlardır. Özgür hayvan ile sahibi olan hayvanları karşılaştırmıştır. Milliyetçilik duygusunun verildiği bir diğer yol ise şairin eleştirel şiirleridir. Toplumun baskı altında yaşmalarının eleştirildiği şiirleri şairin milliyetçilik temalı şiirlerini oluşturur.

Aşağıda bu tür şiirlerinden üç tanesini inceleyeceğiz (Erol, 2007: 197).

Zahmet Çekme İki gözüm, millet için zahmet çekip çalışma, Yanıp millet ateşinepervane tek alışma. Ne gerektirTürk dili, canım, gözüm bizlere? Biz uymuşuztamamen güzel güzel	Zəhmət Çəkmə İki gözüm, millət üçün zəhmət çəkib iş, Yanıb millət atəşinə pərvanə tək alışma. Nə lazımdır Türk dili, canım, gözüm bizlərə? Biz uymuşuz tamamilə gözəl gözəl
--	---

<p>kızlara. Gel bulvara, pasaja gece gündüz çıkalım! Can alıcı güzellere, kızlara bakalım! Sohbet edip, alışıp düşünelim, gülelim! Dinleyelim, söyleyip düşünelim, ölelim! “Ana dili gerektir”, gereksiz yere konuyu açma, Biz mahvolmak isteriz arkadaşlıktan hiç kaçma Bize temiz insan tek ömür geçirmek, yaşamaq, Çok ayıptır Türk adını bize daima taşımaq. Gel gidelim keyif ile meyhaneye, içelim! Hem mülkten, milletten, dinimizden geçelim! Konuşalım, alışıp düşünelim, gülelim! Dinleyelim, söyleyip düşünelim, ölelim! Ana dili, kardeşim, bize mutlak zarardır, Ne yapıyorlar boş vergitsin onlar bilirlər kendileri. Bizim gibi hiç kimsenin açık değil gözləri. Millet meslek, eski boş (bir) sözdür, ay canım. Gel keyif edelim her gece, ay</p>	<p>qızlara. Gel bulvara, pasaja gecə gündüz çıxaq! Can alıcı Gözəllərə, qızlara baxaq! Söhbət edib, alışıb düşünək, gülelim! Dinləyək, söyləyib düşünək, ölək! "Ana dili lazımdır", gərəksiz yerə mövzunu açma, Biz həlak olmasın istəyirik yoldaşlıqdan heç qaçma Bizə təmiz insan tək ömür keçirmək, yaşamaq, Çox ayıbdır Türk adını bizə daim daşımaq. Gel gedək kef ilə meyhanaya, içək! Həm mülkdən, millətdən, dinimizdən keçək! Danışaq, alışıb düşünək, gülelim! Dinləyək, söyləyib düşünək, ölək! Ana dili, qardaşım, bizə mütləq zərər, Nə edirlər boş ver getsin onlar bilirlər özləri. Bizim kimi heç kimin açıq deyil gözləri. Millət peşə, köhnə boş (bir) sözdür, ay canım. Gel kef edək hər gecə, ay başına dolanıb. Danışaq, alışıb düşünək, gülelim! Dinləyək, söyləyib düşünək, ölək!</p>
--	---

<p>başına dolanıp. Konuşalım, alışıp düşünelim, gülelim! Dinleyelim, söyleyip düşünelim, ölelim! Türk diliyle ilerlemekbize korkudur, Menfaat yok, boş şeydir, ancak büyük yok oluşur. Millet için, örnektir, ağlayan göz kor olur, Çok yaş dökme gözünden, bozbaş (çörek), piti (çörek) şor (çörek) olur. Gel gidelim meyhaneye, sarhoş olup kalalım! Gayretile namusu satıp içki alalım! Danışalım, alışıp düşünelim, gülelim! Dinleyelim, söyleyip düşünelim, ölelim! (Sehhet, 2005: 104)</p>	<p>Türk dili ilə irəliləmək bizə qorxudur, Mənfəət yox, boş şeydir, ancaq böyük yox yarat. Millət üçün, nümunədir, ağlayan göz kor olar, Çox yaş tökmə gözündən, bozbaş, piti şor olur. Gel gedək meyhanaya, sərxoş olub qalaq! Səy ilə namusu satıb içki alağ! Danışalım, alışıb düşünək, gülelim! Dinləyək, söyləyib düşünək, ölək! (Səhhət, 2005: 104)</p>
--	---

Şair şiirinde millet için çalışmanın, milliyetçiliğin, anadilin, çalışmanın hiçbir fayda sağlamadığını söylemiştir. Meyhanede içmek daha caziptir demiştir. Böyle yaptığı için uyanık olduğunu, doğru olanınbu olduğunu düşünmektedir. Sehhet'e göre yaşamak demek gezip tozmak, keyif çatmak demektir. Şair tüm bunları eleştirel bakış açısıyla, toplumun içinde bulunduğu durumu ve doğru kabul ettiği anlayışı okuyucuya aksettirmek amacıyla yazmıştır. Doğru olanın böyle olmadığını, milletimize, anadilimize, Türk kimliğimize sahip çıkmanın doğru olduğunusöylemiştir.

<p><i>Serçe İle Atmaca</i> Serçeyi bir atmaca avlarken, Bir tenhada berbat bir olay rast geldi.</p>	<p><i>Sərçə və Qırğı</i> Sərçəni bir qırğı edərken şıkar, Bir tələyə oldu qəzadan düçar.</p>
--	---

<p>Sütçü görüb tuttu onu o zaman, Atmaca gelip etti feryat figan, Söyledi: “Bağışla beni affet, İzin isterim senden ederim rica. İsterdim avlamak serçeyi, Sen niye sebepsiz yere tuttun beni? Vermedim ben ki, rahatsızlık sana, Sen de verme eziyet bana. Sütçü baba böyle deyip sinirlenip, Etti o an atmacayı helak. Halk ile herkes nice münasebet eder, Hak onu o derde yakalamış, İyiliğe iyi cezalar alır Çalış öyle ahlakını güzelleştir. Haysiyet-şeref sahibi ol, ey (Sehhet, 2005: 168).</p>	<p>Çütçü görüb tutdu onu ol zaman, Qırğı gəlib naləyə etdi fəğan, Söylədi: "Rəhmeylə məni qıl xilas, İcz ilə səndən edirəm iltimas. İstər idim ovlamağa sərçəni, Sən niyə nahaq yerə tutdun məni Verməmişəm mən ki, xəsarət sənə , Sən də dəxi vermə əziyyət mənə. Çütçü baba böylə deyib qəyznak, Eylədi o an qırğını həlak . Xəlq ilə hər kəs nəcə rəftar edər, Haqq onu ol dərdə giriftar edər, Yaxşılığa yaxşı cəzalar alar, Pisliyə həm dürlüəzalar alar, Səy elə əxlaqını qıl xubter, Xülqi-həsən sahibi ol, ey pəsər (Səhhət, 2005: 168).</p>
---	--

Şair bu şiirinde atmacanın serçeyi avlaması sırasında olayı sütçünün görüb serçeyi kurtarmasını anlatır. Sehhet serçe ve atmayı metafor olarak kullanarak güçlü kimselerin toplumdaki güçsüzleri eziyetten kurtarmasını istemiştir. Sehhet insanların haysiyetli, şerefli çalışkan ve güzel ahlaklı olmalarını istemiştir. Okuyucuya bu yönde mesaj vermiştir.

4.1.3. Tabiat

Abbas Sehhet şiiirlerinin hemen hemen bütününde tabiat temasını işlemiştir. Sehhet tabiat temasını şiiirlerinde vermek istediği mesaja arka fon olarak kullanmıştır. Şair tabiat temalı şiiirlerinde şair tabiatı tıpkı bir tablo gibi resmetmiştir. Şairin tabiatı şiiirlerinde bu kadar fazla kullanmasının bir sebebi de romantik anlayıştır. Sehhet şiiirlerinde vermek istediği mesajları daha ilgi çekici kılmak için tabiat betimlemelerinden yararlanmıştır. Tabiatı kullanmasının bir diğer sebebi de şairin şiiirlerinin çoğunu çocuklar için yazması ve onlara okuma sevgisini aşlamak istemesidir. Sehhet tabiat temalı şiiirlerinde mevsimleri betimlemiş veya akşam vaktinden sabah vaktine kadar doğanın değişimini betimlemiştir. Şairin şiiirlerinin çoğunda sabah vakitleri, seher vakti önemli yer tutar (Əsgərli, 2009: 68-75).

<i>Yaz Sabahı</i>	<i>Yay Səhəri</i>
Çiftçilər yaz gecəsiydi kentte Yorgun, argın yeni uyumuşlardı. Kadın, çocuk harmanlarda, bahçelerde, İşi bırakmış, uyumaya gitmişlerdi. Birden horozlar kümeslerde öttü, Yaşlı nine sabah olduğunu anladı. Seslendi, uyandı oğlu, eşi, Esneyerek kalktı yataktan bunlar, Çağırıldı hizmetçileri, çiftçiyi, Uyandılar sese konum-komşular. Ezan sesi gelir minarelerden, Çıkar çölə halayik derelerden. Büyük-küçük, yönetici, hanım, ağa, Yapıştılar her biri bir işe.	Əkinçilər, yay gecəsiydi kənddə Yorğun, argın yeni çimir etmişdi. Arvad, uşaq xırmanlarda, həyətdə, İşdən qurtarmış, uykuya getmişdi. Birdən xoruzlar hincərdə banladı, Qarı nənə sübh olduğun anladı. Səs eylədi, oyandı oğlu, əri Əsnəyərək qalxdı yataqdan bular, Çağırıldı nökərləri, rəncbəri, Uyandılar səsə qohum-qonşular. Azan səsi gəlir minarələrdən, Çıxır çölə həlayik dərələrdən. Böyük - kiçik, rəiyyəət, xanım, ağa, Yapışdılar hər biri bir peşəyə. Gəlin gedir inəkləri sağmağa, Odun gətirməyə nökər meşəyə, Biri gedib ələf tökür kəllərə,

<p>Gelin gider inekleri sağmağa, Odun getirmeye yardımcı meşeye, Biri gidip saman döker hayvanlara, Biri bakar harmandaki sabana.</p> <p>Güneş çıkıyor, dağdan gidiyor dumanlar, Hevesle sisin, tozun içinde. Çalışırlar bu bir yığın insanlar, Harmanlarda, tarlalarda, biçinde. Bu zahmetler anlatılmaz, uzundur, İnsaniyyət hep bunlara mecburduri (Sehhet, 2005: 71).</p>	<p>İri baxır hırmandaki vəllərə.</p> <p>Günəş çıxır, dağdan uçur dumanlar, Həvəslə istinin, tozun içində. Çalışırlar bu bir yığın insanlar, Hırmanlarda, tarlalarda, biçində. Bu zəhmətlər şərh olunmaz, uzundur, İnsaniyyət həp bunlara mədyundur (Səhhət, 2005: 71).</p>
---	--

Şair tabiatda geceyi və sabaha qarşı tabiatda olan dəyişikliklərlə sabah olmasını tıpkı bir tablo kimi resmedərək kolhoz çiftliğində (mülkiyyəti devletə aid olup köylülərə kirayə verilən topraklar üzərində yapılan kollektiv tərimsicilik işi) çalışın işçilərin bir günlük yaşantısını anlatmışdır. Şairin 1905 manifestosu sonrasında işçiyi və işçinin hayatını anlattığı şiirleri çoğunluktadır. Sehhet tabiat temasını şiirlerinde okuyucuya vermək istediği mesajı iletmək için arka fon olaraq kullanmışdır.

<p>Uyku</p> <p>Zindan gibi, kabir gibi karanlık Bir gecəydi, hər şey, hər kes yatmıştı. Kaplamıştı hər tarafı dumanlar, Alem ölüm uykusuna yatmıştı. Bu durumda ben muztarib, pərişan, Sesten, ışıktan</p>	<p>Yuxu</p> <p>Zindan kimi, qəbir kimi qaranlıq Bir gecəydi, hər şey, hər kəs yatmışdı. Çulğalamışdı hər tərəfi dumanlıq, Aləm ölüm yuxusuna batmışdı. Bu zülmətdə mən müztərib, pərişan, Səsdən, işıqdan axtarırdım, nişan.</p>
--	--

<p>arandım, nişan. Birden-bire bu sakinlik bozuldu, Oynaştlar kan yağdıran bulutlar. Bir fırtına, bir kıyamət oldu. Düştü şimşekler, yıldırımlar, ateşler. Ben korkudan bayıldım yığılıp kaldım, Rüya aleminde bir şey gördüm.</p> <p>Gördüm ki, bir güzel çimenlikteyim, Dört yanımda var al- elvan çiçekler. Menekşelikte, yaseminlikteyim, Gönül açıyor yavaş esen rüzgarlar. Uçup, konuyor ağaçlara bülbüller, Sere serpe açılmış yeşil sümbüller.</p> <p>Ferah ferah akıyor derele, Yürüdüğüm yollar parlak, sedefli, Açılmış güller, mavi,</p>	<p>Birdən-birə bu sakitlik pozuldu, Oynaştlar qan yağdıran buludlar. Bir fırtına yox, bir qiyamət oldu. Düşdü şəhablar, ildırımlar, odlar. Mən qorxudan bihuş olub yığıldım, Qəş aləmində bir tamaşa qıldım.</p> <p>Gördüm ki, bir rəna çəmənlikdəyəm, Dörd yanımda var al-əlvan çiçəklər. Bənövşelike, yasəmənlikdəyəm, Könül açır yavaş əsən küləklər. Uçub, qonur ağaclara bülbüllər, Əfşan-əfşan durmuş yaşıl sümbüllər.</p> <p>Fəvvarələr atır, axır bulaqlar, Yəridiyim yollar parlaq, sədəfli, Açılmış güllər, göy, yaşıl zanbaxlar. Bir cənnətdir bu gülşən hər tərəfli, Heyran heyran bu yerdə seyr edirdim. Bilməyirdim, hara gedirdim.</p> <p>Yanımda bir pəri gördüm nagəhan, Mənə lütfü nəvazişlər əylədi.</p>
--	---

<p>yeşil zambaklar. Bir cennettir bu gül bahçesi her tarafi, Hayran hayran bu yerde seyrediyordum. Bilmiyordum, nereye gidiyordum.</p> <p>Yanımda bir peri gördüm nagehan, Bana türlü güzellikler gösterdi. Gösterdi bir tarafta bir gölgelik: “Otur burada, bu yer senindir” dedi. Böyle dedi kayboldu gözden, Ben o bağı seyrediyordum o yerden.</p> <p>Her zaman çok neşelidir meskenim, Yer, gök, etrafım olmuştu nur. Nedense çırpınırdı gönlüm benim, Oturmuştum ben o yerde huzursuz. Çok geçmeden hiç bilmiyorum ne oldu, Birden o tatlı manzara bozuldu.</p> <p>Bir zulüm saçanbulut çıktı kuzeyden, Harap etti, dağıttı o cenneti. Ben uyandım çok dehşetle e halden. Aklımdayken o uykunun lezzeti, Durdum gördüm ışıklanınca tan yeri, De: hayır olsun bu uykunun tabiri (Səhhət, 2005: 77-78).</p>	<p>Göstərdi bir tərəfdə bir sayəban: "Otur burda, bu yer sənindir"- dedi. Belə deyib qayıb oldu nəzərdən, Mən o bağı seyr edirdim o yerdən</p> <p>Hərçənd çox nəşəlidir məskənim, Yer, göy, ətrafım olmuşdu qərqi-nur. Nədənsə çırpınırdı könlüm mənim, Oturmuşdum mən o yerdə bihüzur. Çox keçmədən heç bilmirəm nə oldu, Birdən o dadlı mənzərə pozuldu.</p> <p>Bir zülmatlı bulud qopdu şimaldan, Puç eylədi, dağıtdı ol cənnəti.</p> <p>Mən oyandım çox dəhşətlə o haldan. Xatirdəykən o yuxunun ləzzəti, Durdum gördüm işıqlanıbdan yeri, De: xeyr olsun bu yuxunun təbiri (Səhhət, 2005: 77-78).</p>
---	---

Sehhet bu şiirinde karanlık bir gecede uykuya dalmı ve uykusunda

gördüğü rüyayı tabiattan manzaraları betimleyerek anlatmıştır. Şair rüyasında cennet gibi güzel bir yerdedir, çok güzel bir rüyanın içindeyken bir bulutun gelmesi ile dehşet içinde uykusundan uyanır. Şair aslında bu güzel rüyayı vatanının bağımsızlığı ile bağdaştırmıştır. Korku dolu kâbusu ise Rus baskısı olarak sembolize etmiştir. Şair diğer şiirlerinde olduğu gibi bu şiirinde de metaforlardan yararlanmıştır.

<i>Yaz Sabahı</i>	<i>Yay Səhəri</i>
Ateş tutup kırmızı ateşle yine yandı ufuk, Şafağın kırmızı rengiyle ışıklandı ufuk. Biraz çaydan uzak, ateş yakmış dağda çoban, Otladır kendi sürüsünü yaylada çoban. Yumuşak yeşil çimenin üstüne düşüp gecedən, Sis yoktur, hele var bir çocukça rüzgârlı gecedən. Beyaz dumanlar yükselir gökyüzüne dağlardan. Çok serindir havası, geçme bu yaylalardan. Gün çıkar, gökte bulut kırmızı renge boyanır, Şehirliler çok yorulup, uykudan şimdi uyanır. Arka arkaya çıkarır bazısı koyunları dışarıya, Bazısı tarlaya gider çalışmaya, bazısı bağa (Sehhet, 2005: 79).	Od tutub qırmızı atəşlə yenə yandı üfük, Şəfəqin qırmızı rəngiylə işıqlandı üfük. Bir qədər çaydan uzaq, od qalamış dağda çoban, Oyadır öz sürüsün otlaya yaylaqda çoban. Yumuşaq göy çəməninin üstə düşüb şəh gecədən, İsti yoxdur, hələ var bir balaca məh gecədən. Ağ dumanlar ucalır göy üzünə dağlardan. Çox sərin dir havası, keçmə bu yaylaqlardan. Gün çıxır, göydə bulut qırmızı rəngə boyanır, Kəndlilər çox yorulub, uykudan indi oyanır. Pəyədən mal-qaranı bəzi çıxardır qırağa, Bəzi səhrayə gedir işləməyə, bəzi bağa (Səhhət, 2005: 79).

Şair akşam vaktinden itibaren sabah ışıklanana kadar tabiatta

değişen manzarayı betimlemelerle anlatmıştır. İnsanların sabah olmasıyla birlikte nasıl uyandıklarını, hangi işlerle meşgul olduklarını betimlemiştir. Sehhet'in bu şiirini her ne kadar tabiat temalı şiirler kategorisinde incelesek bile bu şiir bir yanı ile işçi ve işçi hayatını anlatan şiirler kategorisine de girmektedir.

Kış	Qış
Sonbahar geldikten sonra rüzgârlı, karlı kış gelir,	Payız çatanda axıra boranlı, qarlı qış yetər,
Soğuk, yağış, rüzgarlıkar halkımuhtaçeder.	Soyuq, yağış, küləkli qar xəlaiqi məlul edər.
Havanın kışın artar soğukluğunu günbegün,	Havanın onda artırır soyuqluğunu günbəgün,
Ağaçların yaprakları düşər, çıplakolur bütün.	Ağaçların vərəqləri düşər, xəzəl olar bütün.
Donar şirin sular bütün, düşünce soğuk onlara,	Donar şirin sular bütün, düşəndə şaxta onlara,
Meşakkat ile sığdırıp karı yığarlar ambara.	Məşəqqət ilə sındırıb qarı yığarlar ambara.
Değirmen işlemez, donar, geliş-gidiş zorlaşır,	Dəyirman işləməz, donar, geliş- gədiş çətinlənər,
Pazarda yiyeceklerin o zaman fiyatı ziyade yüksəlir.	Bazarda nırxı şeylərin o dəm ziyadə yüksələr.
Kopunca karlı fırtına cihanı tarumar eder,	Qopanda qarlı fırtına cahanı tarmar edər,
Kırar, yıkar ağaçları, kıyamət aşikar eder.	Qırar, yıxar ağaçları, qiyamət aşikar edər.
Sükuta dalıyor meşe, cihanı başka hüzün alıyor,	Sükuta dalıyor meşə, cahanı başqa hüzn alar,
Kar üstünde o zaman ötüyor kargalar.	Qar üstə ol zaman fəqət qırıldışar da qarğalar.
	Qaçarlar isti yerlərə tamam quşlar ol zaman,

<p>Kaçarlar sıcak yerlere tüm kuşlar o zaman, Bizimle kışlar fakat dolaşıp, serçe, saksagan. Giyer çizme işlemesin soğukta rüzgar Gider oduncu ormana, ağaç kırar, odun keser (Sehhet, 2005: 73).</p>	<p>Bizimlə qışlayar fəqət dolaşa, serçə, sağsağan. Geyər çırağ bürünməsin soyuqda titrəyir, əsər, Gedər odunçu meşəyə, ağac qırar, odun kəsər (Səhhət, 2005: 73).</p>
---	---

Şair tabiat temalı digər şiirlerinde olduğu gibi yine bir mevsimi yani kış mevsimini ve kış mevsimiyle beraber doğada değişen manzaraları betimlemiştir. Şair bu şiirlerinde değişen doğayla beraber doğadaki hayvanların içinde bulunduğu durumları, kuşların göçü, insanların digər mevsimlere göre daha fazla zorlanmalarını anlatılmıştır. Şair tüm bunları anlatırken tabiatı tıpkı bir tablo gibi resmetmiştir.

<p>Yaz Temmuz ayında tan yeri ki, başlıyor ağarmaya, Semaya doğru kırmızı alev durur saçılmaya. Keser takatini yazın havası kuşların; Kaçar ağaçlar altına, gelir sedası kuşların. Duvar dibinde gölgede horoz, tavuklar uyuklar, Çobanlar koyunları sürüp serin suya salar, Bürünmesiyle alnının terini ekinciler siler, Harareti serinleten havada bir rüzgar diler. Yavaş yavaş olur, lezzetli, tatlı meyveler</p>	<p>Yay Təmuz ayında dan yeri ki, başlayar ağarmağa, Səmaya doğru qırmızı alov durar saçılmğa. Kəsər qərarü taqətin yayın havası kuşların; Qacar ağaclar altına, gələr sədası kuşların. Divar dibində kölgədə xoruz, toyuqlar uyqular, Naxırçılar qaramalı sürüb sərin suya salar, Bürünmesiyle alnının tərini əkinçilər silər, Hərərətin sərinlədən havada bir külək dilər. Yavaş -yavaş dəyəər, yətər ləzzətli,</p>
--	---

<p>Gilasü (meyve), albalı (meyve), kahı (meyve), hoş güzel, sarı meyveler Biçer çiftçi arpayı, döver ikinci harmanı Çuval çuval dövüp yığar ikinci arpa buğdayı, Eğer ki, yazın zahmeti ekincinin verimli olur Verimli olursa kış günü o kadar mutlu olur. (Sehhet, 2005: 46).</p>	<p>dadlı meyvələr, Gilasü, albalı, kahı, xoş iyli, sarı heyvalar Biçer biçinçi arpanı, döyər əkinçi arpa-buğdanı. Çuval çuval döyüb yığar əkinçi arpa buğdanı, Əgər ki, yayda zəhməti əkinçinin ziyad olur Ziyad olursa qış günü o qədr şad olur. (Səhhət, 2005: 46).</p>
--	--

Şairin bu şiiri digər təbiət temalı şiirlerinde olduğu gibi yaz mevsiminin gelişini, doğada ne gibi değişimler olduğunu anlatmıştır. Çiftçilerin tarlada, sıcakta nasıl zorluklarla çalıştığını, harman yerini, hayvanların otlamasını betimlediği bu şiiri pastoral bir şiir olarak karşımıza çıkar. Bu şiir de diğer şiirleri gibi işçi konulu şiirleri içerisinde sayılabilir.

<p><i>Kuşlar</i> Kuşlar, kuşlar, ah kuşlar! Karankuşlar, ah kuşlar! Ceh-ceh vurun burada, Gah yerde, gah yuvada. Konun bu tek budağa, Çok gitmeyin uzağa. Ahkuşlarım, gitmeyin, Beni gama boğmayın.</p>	<p><i>Quşlar</i> Quşlar, quşlar, a quşlar! Qaranquşlar, a quşlar! Cəh-cəh vurun burada, Gah yerdə, gah yuvada. Qonun bu tək budağa, Çox getməyin uzağa. A quşlarım, getməyin, Məni qəmgin etməyin. Quşlar, neçin gedirsiniz? Yoxsa ki seyr edirsiniz? Quşlar uçdu, əkildi, Vay, səsləri kəsildi. Bir səs gəlir uzaqdan, Mən dinlərəm bayaqdan:</p>
--	---

<p>Kuşlar, niçin gidersiniz? Yoksa ki, seyredersiniz? Kuşlar uçtu, ekildi, Vay, sesleri kesildi. Bir ses gelir uzaktan, Ben dinlerim evvelden: Söylər ki, kış soğuktur, Sizin yerlər soğuktur, Var sıcak ölkələr, Kışta bize hoş gelir. Sabreyle, bekleyaz olsun, Bir qar, bir yağış az olsun Sesleriyle getirir kuşlar, Size güzel şarkılar (Sehhet, 2005: 161).</p>	<p>Söylər ki, qış yavuşdur, Sizin yerlər sovuşdur. Var isticə ölkələr, Qışda bizə xoş gələr. Səbir eylə, qoy yaz olsun, Bir qar, yağış az olsun, Sovqat gətirər quşlar Sizə gözəl mahnılar (Səhhət, 2005: 161).</p>
---	---

Sehhet bu şiirinde kış geldiğinde kuşların daha sıcak bölgelere göç etmesini betimlemiştir. Kuşların kışın soğuk yerde yaşayamayacaklarını sıcak ülkelere gitmeleri gerektiğini söylemiştir.

<p>İlkbahar Geldi martın dokuzu, Bayram ettik nevruzu. Kar eridi, yok oldu. Çaylarda su çok oldu. Dağlar, çöllər canlandı,</p>	<p>İlkbahar Gəldi martın doqquzu, Bayram etdik Novruzunu. Qar əridi, yox oldu, Çaylarda su çox oldu. Dağlar çöllərə dişərdi,</p>
--	--

<p>Nevruz gülü yeşerdi. Gece-gündüz eşitlenir, Hava birden canlanır.</p> <p>Dağa kalkar dumanlar, Çabuk çabukyağar yağmurlar. Hafif, serin rüzgar eser, Yağmuru birden keser. Aralanır bulutlar,</p> <p>Canlanır otlar. Düşür günün ışığı, Artar yazın sefası.</p> <p>Gökyüzünde bir güzel, Dağ görünür yedi renk. Güzel gök melekleri, Kalbe verir ferahlık.</p> <p>Kuşlar öter çöllerde, Ördek yüzer göllerde. Eser sıcak rüzgarlar, Uçar kazlar, ördekler.</p> <p>Yapraklanır ağaçlar, Yeşillenir yamaçlar. Seyre çıkar çocuklar</p> <p>Mavi çimende oynarlar (Sehhet, 2005: 172).</p>	<p>Novruzgülü göyərdi. Gecə-gündüz tənləşir, Hava hərdən çənləşir.</p> <p>Dağa qalxır dumanlar, Tez-tez yağır leysanlar. Yüngül, sərin meh əsir, Yağmuru birdən kəsir. Aralanır bulutlar.</p> <p>Tərəvətlənir otlar. Düşür günün ziyası, Artır yazın səfası.</p> <p>Göy üzündə bir qəşəng Ta görünür yeddi rəng. Gözəl qövsü-qüzəhlər, Qəlbə verir fərəhlər.</p> <p>Quşlar ötür çöllərdə, Ördək üzür göllərdə. Əsir isti küləklər, Uçur qazlar, ördəklər.</p> <p>Yarpaqlanır ağaclar, Yaşıllaşır yamaclar. Seyrə çıxır uşaqlar, Göy çəməndə oynaqar (Səhhət, 2005: 172).</p>
---	--

Sehhet bu şiirinde bahar mevsiminin gelişini, doğanın nasıl canlandığını anlatmıştır. Baharın gelişiyile beraber nevruz bayramının kutlanmasını, insanların neşesini anlatan Sehhet tabiatın yeşermesini, canlanmasını şiirinde betimlemiştir.

Sehhet'in tabiat temalı şiirleri yukarıda örneklerini verdiğimiz şiirlerle sınırlı değildir. Onun daha pek çok tabiat temalı şiirleri vardır. Örneğin; “Yaz” şiirinde yaz mevsimini, yaz ayı geldiğinde tabiatta meydana gelen değişimi şiirinde betimlemiştir. “Ot Biçini” (Ot Biçimi) şiirinde ise tarladaki çiftçilerin yaptığı işleri betimlemiştir. Tarlada kadınların ne işler yaptığını, otun nasıl biçildiğini betimlemiştir. “Ot Biçini” şiiri bir yanıyla da işçi hayatını konu edinen tabiat şiiridir. “Güllərin Bəhsi” şiirinde ise şair üç çiçeği; “ Qızılgül, Ak Zambaq ve Şəbboy”u konuşturmuştur. Bu çiçekler kendilerindeki şekil güzelliklerini, yapraklarının ve renklerinin güzelliklerini kendi ağızlarından anlatmışlardır. “Gün ve Kulek” şiirinde ise rüzgar ve güneşin yarışmasını anlatmıştır. Rüzgârın soğukluğuyla güneşin ise sıcaklığıyla insanların yüzünü güldürmesini ve üstlerindeki paltoları çıkarttırmasını anlatmıştır bu şiirinde. Sehhet bu şiirinde okuyucuya zorla güzellik olmayacağı mesajını vermeye çalışmıştır.

Abbas Sehhet'in tabiat temalı en önemli şiirleri yukarıda incelediğimiz şiirlerdir. Bu şiirlerin dışında başka şiirleri bulunmakla beraber bu şiirlerini diğer temalar altında vereceğim. Abbas Sehhet'in tabiat temasına bu kadar çok ilgi duymasının bir sebebi de çocukların ilgisini çekmektir. Azerbaycan'da Çocuk Edebiyatının önde gelen isimlerinden biri olan şair çocukların okumaya olan ilgilerini çekmek istemiştir. Şaire göre çağdaş toplum ancak çocukların ve genç nesillerin okuyup çağdaşlaşması ile olacaktır.

4.1.4.Eğitim ve Bilim

Sehhet 1905 sonrası Azerbaycan toplumunda Maarifçi çalışmalara destek veren grup içinde önemli bir yere sahiptir. Sehhet bir toplumun gelişmesinde ve çağdaşlaşmasında eğitimin ve bilimin çok önemli bir yeri olduğunu savunmaktadır. Bu sebeple şiirlerinde eğitimin ve bilimin

önemini sıklıkla işlemiştir. Sehhet bir toplumun gelişmesi için önce çocukların eğitiminden başlanması gerektiğini düşündüğü için çocuklar için ders kitapları ve öğretim programları yazmıştır. Çocukların eğitimi için yazdığı şiirler onun sanat yaşamında çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu sebeple Sehhet Azerbaycan'da Çocuk Edebiyatının kurucuları arasında yer almaktadır (Əsgerli, 2009: 68-75).

Şair Şiir Perisi ve Şehirli

Neşeli bir mayıs akşamı... Güneşin batışından biraz sonra saf, laciverdi asumana uzanayimezgisini sakın ve güzel kokan bir ormanın gölgeli ağaçlarının arasından süzülerek yeşil çimenlerin ve en yakınından akan suyun üstünü aydınlatır, suya en yakın bir yerde şair tek-tenha oturup mehtaba karşı semayı izlerken birdenbire kalkıp dedi:

Yıllar, aylar gezerim boşu boşuna, kararsız,

Başiboşyaşayış etti beni avare...

Bilmiyorum ben ne için hevessiz, kararsızım

Kendi halimden kendim, Allah da bilir,sıkıntılıyım.

Bu güzel manzaranın seyrine dalmaktan ise,

Tek تنها bu çimenlikte kalmaktan ise,

Daha hoştur gidip kendi derdime derman etsem,

Derdimin ilacını düşünsem, ona çare bulsam.

Ayağa kalkıp gitmek istediğinde, yıldırım düşmesi gibi sesler duyunca etraftakiler şairin önünde titrer ve hali perişan olur. Bu esnada yakınındaki yüksek dağın tepesinde güzel bir kız suretinde nurani bir gölge belirdi. Elindeki santur denilen musiki aleti ile şaire hitaben:

Şiir perisi

Şairim! Seyret etrafı, tabiat ne güzel,

Bak benim yüzüme, söyle bir tatlı gazel.

Gölge şaire yakınlaşarak, elindeki musiki aletini takdim ederek dedi:

Al, bu santurumu çal, geldi bahar ayları,

Nağmeyi, içki ayı, kumar ayı.

Öp şirin dudaklarımı, kaşımın kenarlarını,
Sırma saçlarımı, güzel bakışlarımı,
Aşka gel, nağme söylemeye söz verelim,
Gel beraber yükselim, göklere kanat açalım (Sehhet, 2005:
87-94).

Sehhet bu şiirinde farklı bir anlatımı seçerek Şair, Şiir Perisi ve Şehirli kahramanlarını konuşturmuştur. Sehhet şiirinde eğitim temasını ve eğitim konusundaki duyarlılığını anlatmıştır. Şiirde Şair'in tek derdi sevgilisidir, bu derdine sevgilisinden başka derman bulamaz, Şair paraya muhtaçtır, okuldan ve okumaktan soğutulmuştur, her kötülüğü İslamiyet'ten bilir. Şiir Perisi ise Şairi nankörlükle suçlamaktadır. Şehirli ise toplumun durumundan üzüntü duyan duyarlı kahramandır. Şairin umursamaz tavrını görür ve buna sitem etmektedir. Sehhet bu şiirinde toplumda gördüğü insan tiplerini şiirinde işlemiştir.

<i>Baba ve Oğul</i>	<i>Ata ve Oğul</i>
Ey baba, dur git bana çok şeyler al! Bir tane çanta, bir-iki defter al! Ben dayımın oğluyla gelirdim evvelden, Gördüm o okulda okuyor çok çocuk. Durdum oraya pencereden bakmaya, Derslerini azıcık dimlemeye. Dersleri dinleyince, dede, sonra, Okudular elliyi birden-bire. Hepsinin sesi güzel geliyordu, Her kim öyle görse söner hevesi. Dışarıda beni gördü öğretmenleri, Tuttu götürdü kendisi ta içeri. Hayli konuştu beni dinledi, Sonra öğüt verircesine bana söyledi: - De seni göndersin baban okula, İlim okuyup ulaş hayaline (Sehhet, 2005: 160).	Ay dədə, dur get mənə çox şeylər al! Bir dənə çanta, bir-iki dəftər al! Mən dayım oğluyla gəlirdim bayaq, Gördüm o məktəbdə oxur çox uşaq. Durdum ora pəncərədən baxmağa, Dərslərinə azca qulaq asmağa. Dərsləri yetdikdə, dədə, axirə, Oxudular elliyi birdən-birə. Hamısının yaxşı tuturdu səsi, Hər kim ola görsə düşər həvəsi. Çöldə məni gördü müəllimləri, Tutdu apardı özü lap içəri. Xeyli danışdırdı məni, dinlədi, Sonra nəvazişlə mənə söylədi: – De səni göndərsin atan məktəbə, Elm oxuyub ta yetəsən mətləbə (Səhhət, 2005: 160).

Sehhet bu şiirinde eleştirel şiirlerinde işlediği öğrenci tiplerinin aksine bu

şiiirinde okuma heveslisi bir çocuğu ve bu çocuğun ay dededen kitap defter istemesini anlatmıştır. Bu çocuk o kadar okuma heveslisidir sınıfın dışından dinlediği dersi bile anlar. Çocuğundaki bu isteği gren babasının çocuğunu okula gndermesini konu alır bu şiiir.

<p><i>Tembel</i> Çok yatma, dur, a tembel, Yatsan olur iş engel. Gn dağlara yayıldı, Her bir yatan ayıldı. Yar-yoldaşın seherler Tez mektebe giderler. Sen rahatça yatarsın, stn başını atarsın. Hayrın şerrin kan, oğlum, Kendi haline yan, oğlum. Biraz merak et, Biraz gayret et. Herkes diler mutlu olsun, Gitsin çalışkan olsun (Sehhet, 2005: 162).</p>	<p><i>Tnbl</i> Çox yatma, dur, a tnbl, Yatsan olar iş ngl. Gn dağlara yayıldı, Hr bir yatan ayıldı. Yar-yoldaşın shrlr Tez mktb gedrlr. Sn çeştdk yatırsan, Pal-paltarın atırsan. Xeyr şrin qan, oğlum, z halına yan, oğlum. Bir azca qeyrt eyl. Hr kim dilr şad olsun, Getsin çalışqan olsun (Shht, 2005: 162).</p>
---	---

Sehhet şiiirinde oğluna seslenmiştir. Aslında oğlu vasıtasıyla toplumdaki çocuklara seslenmiştir. Çocukların çok uyuyup, çok yatmamaları gerektiğini, erkenden kalkıp okula gitmeleri gerektiğini, çalışıp gayret etmeleri gerektiğini şiiirinde anlatmıştır.

<p><i>Sokak Çocuğu</i> Grsem çamurlu bir sokakta oynayan biçare, Çıplak, yalınayak, başı açık bir çaresiz çocuk, Adet edip kfretmeyi, daima savaşmayı, Kpek kovmayı, taş atmayı, halka</p>	<p><i>Kç Uşağı</i> Grsm çamırlı bir kçd oynayır haçaq, Çılpaq, ayaqyalın, başaçıq bir dcl uşaq, Adt edib syşmyi, daim savaşmağı, t qovmağı, daş atmağı, xalqa</p>
---	---

<p>sataşmayı, Ahlakı bozuk, adeti pis, üstü başı yok, Kalbim yanar ona, derim: “Ah yazık çocuk, Sen sevgili vatanımın gül fidanısın, Sen bir güzelce goncasın, ama yabanısın. Zannım budur, dilencilik eder anan senin, Zindanlar içinde ömür çürütür baban da senin. Sen fark etmiyor musun yaşamaktan çok yıllarca? Karanlık yollarda gezersin neden böyle? Yavrum, kuzum, hayatının baharı ne oluyor? Hayatın yasakları çiğnemekle, günahla geçer. Kazancın yok, haram ile geçer bütün ömrün, Bilmem ki, işçilikte yetervaktinin dolmasına, Ya hastanede ya da köşesinde zindanın zindanın, Ya da masalar üzerinde çıkar canın? Ah, yavrum, anlasaydı bu gün milletin senin,</p>	<p>sataşmağı, Əxlaqı pozuğ, ədədi pis, pasibani yox, Qəlbim yanar ona, deyərəm: "Ay yazıq çocuq, Sən sevgili vətənciyimin gül fidanısən, Sən bir gözəlcə qönçəsən, amma yabanısən. Zənnim budur, dilənçilik eylər anan sənin, Zindanlar içrə can çürüdür həm atan sənin. Sən gözlənmirmisən yaşamaqdan çox il hələ? Zülmetli yollar içrə gəzirsən neçün belə? Yavrum, quzum, baharı-həyatın nə cür olar? Çapqınçılıq, səfahətü fisqü fücür olar. Kəsbin yox, üsrət ilə keçər çox məişətin, Bilməm ki, fəhləlikdə yetər vəktili- rehlətin, Ya xəstəxanə içrə ya küncündə zindanın, Yainki dəzgahlar dalısında çıxar canın? Ox, yavrum, anlasaydı bu gün millətin sənin, Bilsəydi layiqincə əgər qiymətin sənin,</p>
---	--

<p>Bilseydi layıgınca eğer kıymetini senin, Canı gibi basardı bağına, ederdi terbiye, Olmazdı razı harap olmana bu dünya. Övünme sebebi olmuş iken sen de millete, Bin türlü fayda sağlardın insanlara. (Sehhet, 2005: 164).</p>	<p>Can tək basardı bağına, eylərdi tərbiyə, Olmazdı razı puç olasan böylə bicəhət. Əsbabi-fəxr olmuş ikən sən də millətə, Min dürlü faydə yətirərdin cəməmətə. (Səhhət, 2005: 164).</p>
--	---

Sehhet bu şiirində sokak çocuğunu bir fidana benzetmişdir. Bu fidanın yaşadığı hayat şartlarından dolayı sefil duruma geldiğini, annesi babası olmadığı için cahil kaldığını söylemiştir. Sehhet topluma sahipsiz kalan bu çocuklara sahip çıkılması gerektiğini, eğer bu çocuklara sahip çıkılırsa bu çocukların vatana ve millete yararlı bireyler olacağını söylemiştir.

<p>İki Çocuk Arkadaşına bir çocuk dedi: -Dur top oynayalım. Oynamanın vaktidir, Kızıl gülün tahtıdır. Kızılgülü dikerler, Terazi ile tartarlar. Gidip görelim çocuklar Bağda nasıl oynarlar. Yoldaş dedi: Kardeşim. Dinmez, ağrıyor başım. Açılsa gül, olsa yaz,</p>	<p>İki Uşaq Yoldaşına bir uşaq Dedi: – Dur gəl oynayaq. Oynamağın vaxtıdır, Qızılgülün taxtıdır. Qızılgülü əkərlər, Misqal ilə çəkərlər. Gedək görək uşaqlar Bağda nə cür oynaq. Yoldaş dedi: – Qardaşım, Dinmə, ağrıyor başım. Açılsa gül olsa yaz, Mənim könlüm açılmaz. Mən dərsimi bilmirəm, Oynamağı neylirəm.</p>
---	--

<p>Benim gönlüm açılmaz. Ben dersimi bilmiyorum, Oyunu ne yapayım. Ona dedi ki başka birisi: Bu gün boş ver gitsin dersi, Şimdi gel gidelim, Bağda gezip keyif edelim. Ertesi sabah gidince, Edersin dersi ezber. Arkadaşı verdi cevap: - Konuşma boş ve hesapsız, Bugünkü işi sabaha, Bırakmaz akıllı kişi. Dersimi hazırlarım. Sonra gidip oynarım (Sehhet, 2005: 173).</p>	<p>Bunu dedi o birisi: – Bu gün qoy qalsın dərsi, İndi hələ gəl gedək, Bağda gəzib seyr edək. Ertə durarsan səhər, Dərsi edərsən əzbər. Yoldaşı verdi cavab: – Danışma bəd-bihəsab, Sübhə bugünkü işi Qoymaz ağıllı kişi. Dərsimi hazırlaram, Sonra gedib oynaram. (Səhhət, 2005: 173).</p>
---	---

Sehhet bu şiirinde iki okul çocuğunu konuşturup okul çağındaki çocuklara okuma sevgisini ve ders çalışma ilgisini aşılama çalışmıştır. Çalışkan olan öğrenci ödevlerin, derslerin ve öğrenci görevlerinin ne kadar önemli olduğunu söylerken diğer öğrenci ise çalışkan öğrencinin tam tersidir. Şiirin sonunda çalışkan öğrencinin başarılı olacağı düşüncesi okuyucuya aşılmalıdır. Sehhet bu şiirde okuyucuya bugünün işinin yarına bırakılmaması gerektiği mesajını vermiştir.

<p><i>Okul Öğrencisi</i> İşte bir terbiyeli, akıllı çocuk, İşte bir akıllı, ayık, kamil çocuk. Giyinip mektebinin formasını, Götürüp kolunda çantasını. Okula şevk ve heyecanla gider, Geçmesin vakit diye sürat eder. Gece gündüz çalışır merdane, İstiyor geçmek yaşitlerini</p>	<p><i>Məktəb Şagirdi</i> İştə bir tərbiyəli, aqıl bir uşaq, İştə bir zirək, ayıq, kamil uşaq, Geyinib məktəbli formasını, Götürüb qoltuğuna çantasını, Məktəbə şövqi-tama ilə gedir, Keçməsin vaxtı deyə sürət edir.</p>
---	---

<p>Gönlünün tek arzusu: Vatanı milletin ihyası. Ah çocuk, git, sana Allah yardımcı olsun. İnsanlar önünde hizmetkar olsun. İlim tahsili eziyetli ise, Kışın yol gitmesi zahmetli ise, Korkma, gayretle çalış, elbette, Bileceksin, okusan tez vakitte Ki, cihan içinde büyük insanlar. Ne kadar zahmete düşmüş onlar. Sınıfını, okulunu bitir, Mektepte tahsil et. Çalış, sen de büyük insan ol, Doğrulukta bu ada şayan ol! Koy cihan ilim ile nur dolsun, Vatan o sayede memur olsun (Sehhet, 2005: 177).</p>	<p>Gecə-gündüz çalışır mərdanə, İstəyir sibqət edə ərqañə. Könlünün arızıyla-yektası: Vətəni millətinin ehyası. A çocuq, get sənə haq yar olsun. Cümlə halında mədədkar olsun. Elm təhsili əziyyətli isə, Qışda yol getməyi zəhmətli isə, Qorxma qeyrətlə çalış, əlbəttə, Biləcəksən, oxusan tez vəqtəKi, cahan içrə böyük insanlar, Nə qədər zəhmətə düşmüş onlar. Sinfi-ədədini təkmil eylə, Məktəbi-alidə təhsil eylə. Səy elə, sən də böyük insan ol, Doğruluqla bu ada şayan ol! Qoy cahan elm ilə pürnur olsun, Vətən o sayədə məmur olsun (Səhhət, 2005: 177).</p>
---	---

Sehhet bu şiirde doğrudan anlatımla çocuklara okumalarını, çok çalışmalarını, terbiyeli, düzgün, eğitilmiş olmalarını öğütlemiştir. Çocuklara eğer bu görevlerini yerine getirirlerse başarılı bireyler olacaklarını müjdelemiştir şair.

Sehhet'in eğitim temalı diğer şiirleri ise şunlardır: "Yad Et" şair bu şiirinde şair toplumdaki cehaletin ilimle kaybolacağını savunmuştur. Sehhet sonraki yıllarda bu sözünün hatırlanmasını istemiştir. Şair geçmişimize, dinimize sahip çıkmamız gerektiğini söylemiştir. "Bir Okulda İmtihan" şiirinde ise sınav esnasında bir okulda öğretmenlerin, öğrencilerin ve sınıfın durumunu anlattığı şiiridir. Şair şiirinde çocukların yabancı dilleri çok bilmelerine karşın kendi dillerini bilmediklerini eleştirmiştir. "Davet" şiirinde ise çağdaşlaşmanın, dinde doğru yolu bulmanın, eğitimle ve bilimle olacağını savunmuştur. Sehhet şiirinde toplumsal kalkınmanın temelinde ilim olduğunu söylemiştir. "Ölü Şehir" şiirinde ise yaşadığı toplumda insanların görünüşte canlı fakat ilim, bilim, fen konularında ölü şehre benzediklerini savunmuştur. "Kıvılcım" şiirinde ise bilimin öneminden bahseden şair toplumun gelişmesinde baht, kısmet, şans gibi şeylerin olmayacağını, kalkınmak için bilim ve eğitimin şart olduğunu söylemiştir. Tüm dünyaya hükmetmenin güçlü olmaktan geçtiğini savunmuştur.

4.1.5. İşçi Hayatı

Şairin bu başlık altında ele aldığımız şiirlerinde şairin idealist yönü karşımıza çıkmaktadır. Şair bu şiirlerinde sömürülen, çok çalıştırılıp az kazanan işçileri anlatmıştır. Rus sisteminin dayatmaları sonucu işçilerin ne kadar kötü durumda çalıştırıldığını, büyük fabrikalarda, duman ve gürültü içinde çalıştırılan işçileri şiirlerinde anlatmıştır. Tarımda çalışan işçi hayatını, kolhoz sistemini ve iş paylaşımını da şiirlerinde işlemiştir.

<i>Ekinci Türküsü</i>	<i>Əkinçi Türküsü</i>
Darı, susam, arpa, buğday ekmesem,	Darı, küncüt, arpa, buğda ekmesem,
Yılın üç mevsiminde zahmet çekmesem,	İlin üç fəslində zəhmət çəkməsən,
Aç kalmaz mı güzel, masum çocuklar.	Aç qalmaz mı gözəl, məsum uşaqlar.
Bensiz keten, kendir vermez	Mənsiz kətan, kəndir verməz tarlalar
	Çadırsız yəlkənsiz qalar gəmilər,
	Nazik donsuz yayda uşaqlar ağlar.

<p>tarlalar</p> <p>Çadırsız yelkensiz kalır gemiler, Nazik donsuz yazın çocuklar ağlar.</p> <p>Su vermesem, yanar otlar, çiçekler, Aç kalınca süt vermese inekler, Nasıl olur şor (peynir), pendir, (peynir) yağ, kaymaklar?</p> <p>Ot biçmesem, kırılmaz mı koyunlar? Nasıl o zaman yünler? Kışın neden olur kürkler, pamuklar?</p> <p>Ekinci herkesten fazla çalışır, Onun emeğiyle insanlar yaşar. Ürün verir canlılara topraklar (Sehhet, 2005: 72).</p>	<p>Suvarmasam, yanar otlar, çiçeklər, Ac qalanda süd verməsə inəklər, Nədən olar şor, pendir, yağ, kaymaklar?</p> <p>Ot biçməsəm, qırılmaz mı qoyunlar Hardan olar hasil o vaxtı yunlar? Qışda nədən olar kürklər, papaqlar?</p> <p>Əkinçi hər kəsdən çox çalışır, Onun əməyilə insanlar yaşar. Qida verər məxluqta torpaqlar (Səhhət, 2005: 72).</p>
--	---

Sehhet bu şiirinde tarım işçilerinin toplum için ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır. Çalışmanın bir insan için ve toplum için ne kadar önemli olduğuna değinen şair, tarım işçilerinin herkesten çok çalıştığını ve çok zahmet çektiğini şiirinde anlatmıştır. Şair okuyucuya bu mesajları verirken tabiat betimlemelerinden yararlanmıştır.

<p>Yaz Sabahı</p> <p>Ateş alıp kırmızı ateşle yine yandı ufuk, Şafağın kırmızı rengiyle ışıklandı ufuk. Bir adım çaydan uzak, ateş yakmış</p>	<p>Yay Səhəri</p> <p>Od tutub qırmızı atəşlə yenə yandı üfük, Şəfəqin qırmızı rəngilə ışıklaqdı üfük Bir qədər çaydan uzaq, od qalamış dağda çoban,</p>
--	--

<p>dağda çoban, Oyalar kendi sürüsünü otlatır yaylada çoban. Yumuşak yeşil çimenin üstüne düşüb gecedən, Sıcak yoktur, hala var bir biraz ay gecedən. Beyaz dumanlar yüksəlir gökyüzüne dağlardan. Çok serindir havası, geçme bu yaylalardan. Gün doğuyor, köyde bulut kırmızı renge boyanır, Köylülər çok yorulmuş, uykudan şimdi uyanır. Ahırdan öküzü bazen çıkartır dışarıya, Bazen bozkıra gider çalışmaya bazen bağa (Sehhet, 2005: 79).</p>	<p>Oyadır öz sürüsün otlaya yaylaqda çoban. Yumşaq göy çəməninin üstə düşüb şəh gecedən, İsti yoxdur, hələ var bir balaca məh gecedən. Ağ dumanlar ucalır göy üzünedağlardan. Çox sərindir havası, keçmə bu yaylaqlardan. Gün çıxır, göydə bulut qırmızı rəngə boyanır, Kəndlilər çox yorulub, uykudan indi oyanır. Pəyədən mal-karanı bəzi çıxardır qırağa, Bəzi səhrayə gedir işləməyə bəzi bağa (Səhhət, 2005: 79).</p>
--	---

Şair təbiət betimlemələrindən yararlandığı bu şiirində akşam vaktindən sabah işıqlanana kadar təbiətdə meydana gələn dəyişimləri tıpkı bir tabloda kimi rəsəmetmişdir. Şiirində sabahın işıqlanmasıyla şəhirdə və köylərdə yaşayan insanların işlərinə nasıl gittiklərini nələr ele almışdır.

<p><i>Karıncə və Sinek</i> Dedi bir gün karıncaya sinek: “Sen mi akıllısın yoxsa ben mi akıllıyım?” Her yere ben istesəm uçar giderim, Kendime her yeri yuva ederim. Har yiyecek üstünə konup yerim,</p>	<p><i>Qarışqa və milçək</i> Dedi bir gün qarışqaya milçək: – Sən zirəksən və ya ki mən zirək? Hara mən istəsəm uçub gedərəm, Özümə hər yeri yuva edərəm. Hər xörək üstünə qonub yeyərəm, Səndən artıq hünərliyəm deyərəm. Məni hərgah ki qovsalar, qaçaram,</p>
--	---

<p>Senden fazla hünerliyim derim. Beni nereden, kovsalar, kaçırım, Uçmaya öyleyse kol-kanat açarım. Kanadım vermiş destek bana, Yoktur asla gamım, ne var bana? Yiyeceğim her daim hazırdır, Kim yaşar benim gibi bu dünyada? Uyuduğum yer her yerdir, Yoktur asla ne hürmetin, ne yerin, Söyle, bakalım, nedir senin hünerin? Dedi karınca: - Kes daha sözünü, Hadi, az tarif et kendi kendini. Yaz günü hazırlamayınca yiyecek, Kış olunca, kalırsın aç, Çekerim yazın ben epey cefa, Sürerim kış günü güzel sefa. İşten ötürü ki, gitmedi tembel, İşinin sonu olur engel. Çekse herkes gibi bir keder zahmet, Olur, elbette, sonu rahat (Sehhet, 2005: 165).</p>	<p>Uçmağa onda qol-qanad açaram. Qanadım vermiş ixtiyar mənə, Yoxdur əsla qəmim, nə var mənə? Xörəyimdir həmişə amadə, Kim yaşar mən kimi bu dünyadə? Xazgahım hərirü dibadır, Mənzilim bizmi-şahü paşadır. Yoxdur əsla nə hörmətin, nə yerin, Söylə, aya, nədir sənin hünərin? Dedi qarışqa: – Kəs daha sözünü, Bəsdır, az tərif eylə öz-özünü. Yay günü yığmayanda mayəhtac, Qış olanda, odur, qalarsan ac. Çəkərəm yayda mən əgərçi cəfa, Sürərəm qış zamanı leyk səfa. İşdən ötrü ki, getmədi tənbel, İşinin axırı olar əngəl. Çəksə hər kim ki, bir qədər zəhmət, Olar, əlbəttə, aqibət rahat (Səhhət, 2005: 165).</p>
---	---

Sehhet'in sembolik anlatımdan ve metaforlardan yaralandığı bir başka çalışma olan "Karınca ve Sinek" şiirinde karıncanın çalışkanlığı, sineğin ise tembelliği üzerinden çalışmanın ne kadar iyi bir meziyet olduğu, tembelliğin ise ne kadar kötü bir şey olduğu ele alınmıştır. Sehhet bu şiirini çocuklar için yazmıştır. Çocukların ilgisini çekmek için tabiattan ve hayvanlardan yararlanmıştır.

<i>Ayı ve Arılar</i>	<i>Ayı və Arılar</i>
Bir ayının düştü	Bir ayının düşdü yolu bir zaman

yolu bir zaman Balarısı kendisine nagehan. Attı yere kendini derhal ayı, Ki dağıtıp sonra yesin balı, ayı. Anladılar arılar bu hali, Oldular birlik bu olayda. O ayıyı dövmek için birleştiler Düşürdüler bir hamleyle ayıyı yere Gördü fenadır işin sonu, Kaçtı o anda ayı oradan geri (Sehhet, 2005: 166).	Bal arısı kəndisinə nagehan. Yıxdı yerə kəndini dərhal ayı, Ta dağıdıb sonra yesin bal, ayı. Agah olan tək arılar haldan, Oldular aşiftə bu əhvaldan. Ol ayını döyməyə bilittifaq – Eylədilər həmlə hərə bir sayaq. Gördü fənadır işinin axiri, Qaçdı o saət ayı ordan geri (Səhhət, 2005: 166).
--	---

Sehhet'in çocuklar için yazdığı bu şiirinde bir ayının arıların emeği olan bala saldırmaları ve bu saldırı sonucu arıların buna karşılık vererek emeklerine sahip çıkmalarını anlatılmıştır. Ayıyı ve arıları metafor olarak kullanan şair aslında topluma seslenmiştir. Topluma emeklerine sahip çıkmalarını, hakkı olan şeyleri başkalarına kaptırmamaları mesajını vermiştir.

4.1.6. Sosyal Adalet

Abbas Sehhet sosyal konulu şiirlerini 1905 Manifestosundan sonra toplumda gördüğü bozuklukları şiirlerinde ele almaya başlamıştır. Sehhet 1905 Manifestosu'ndan sonra romantik akımın da etkisiyle din adamlarının, mollaların toplumu sömürmesini, tüm gücü elinde bulunduran zenginleri, haksızlıkla elde edilen kazancı, ezilen insanları, zevke ve sefaya düşkün hale gelen insanları, bozulan eğitim sistemini şiirlerinde ele almıştır. Sehhet'in yukarıda belirttiğimiz konularda yazdığı şiirlerinin tümünü sosyal konular başlığı altında inceledik. Sehhet sosyal konularda yazdığı şiirlerini kimi zaman eleştirel ve satirik üslupla, kimi zaman da eğlenceli bir üslupla yazmıştır. Şair bu şiirlerini yazarken çoğunlukla metaforlardan yararlanmıştır. Sehhet'in sanat yaşamına başladığı ilk yıllarda yazdığı şiirleri her ne kadar

bireysel ve sanatsal olsa da sonraki yıllarda yazdığı şiirleri tamamen toplumsaldır.

<i>Cüceler</i>	<i>Cüçələr</i>
Cücelerim birer-birer, Suyu görüp soğuk gelir, İçer, gider eşelenir. Yer, içer cücelerim, Doyup kaçar cücelerim.	Cüçələrım birər-birər, Suyu görüb yavuq gələr, İçər, gedər eşələnər. Yeyər, içər cüçələrım, Doyub qaçar cüçələrım.
Cücelerim küçük küçük, Kanatları kısa kısa, Yemek arar, bulur yemek, Yer, içer cücelerim, Doyup kaçar cücelerim.	Cüçələrım lümək-lümək, Qanadları gödək-gödək, Yem axtara, tapar yemək, Yeyər, içər cüçələrım. Doyub qaçar cüçələrım.
Gece dönünce gündüze Cücelerim geze-geze, Sabah akşamdan kaçar düze, Yer, içer cücelerim, Doyup kaçar cücelerim.	Gecə dönəndə gündüzə Cüçələrım gəzə-gəzə, Səhər hindən qaçar düzə, Yeyər, içər cüçələrım, Doyub qaçar cüçələrım.
Cücelerim süslüdür, Süslüdür, düzgündür, Sarı, çil-çil, her renklidir. Yer, içer cücelerim, Doyup kaçar cücelerim (Sehhet, 2005: 158).	Cüçələrım bəzəklidir, Bəzəklidir, düzəklidir. Sarı, çil-çil, hər rənglidir. Yeyər, içər cüçələrım, Doyub qaçar cüçələrım (Səhhət, 2005: 158).

Sehhet'in tekrarlardan yararlandığı bu şiirinde sembolik olarak cücelerden bahsedilse de toplum yapısını bozan insanlardan bahsedilmiştir. Şair şiirinde yiyip içip çalışmadan yaşayan vaktini boşa geçiren insanları eleştirmiştir. Sehhet bu şiirini çocuklara yazmıştır. Çocukların ilgisini çekmek için cüce simgesini kullanmıştır ve tekrarlardan yararlanmıştır.

<p><i>Köpek ve Gölgesi</i></p> <p>Bir köpek ağzında bir kemik sabah, Su kenarından geçirdi. Suda kendi gölgesini görüp o zaman, Sandı bir başka köpektir o hayvan. Kemiği attı hemen bir yana, Suya vurdu kendini bir anda, O köpeği ki, korkuya salsın, Belki ağzındaki eti alsın. Bulamadı bir şey, oldu çok gamlı, Hem de yitirdi boş yere yiyeceğini. Gölgeye uyma, ihtiras ve gafletten Ki elinden çıkmasın gerçek olan (Sehhet, 2005: 160).</p>	<p><i>İt və Kölgəsi</i></p> <p>Bir it ağzında bir sümük səhər Su kənarından keçərdi. Suda öz kölgəsini görüb o zaman, Sandı bir başqa itdir o heyvan Sümüyü atdı dərhal bir yana, Suya vurdu özünü bir anda, O iti ki, qorxuya salsın, Bəlkə ağzındaki əti alsın. Tapa bilmədi bir şey, oldu çox qəmli, Həm də itirdi boş yerə yeməyini. Kölgəyə uyma, ehtiras və qəflətdən Ki əlindən çıxmasın gerçək olan (Səhhət, 2005: 160).</p>
--	---

Şair şiirinde daha fazla mal mülk, para için gaflete düşüp aç gözlü davranıp elindekinden de olan insanları köpek metaforu ile anlatmıştır. Şiirde köpek o kadar çok gaflete düşer ki sudaki gölgesini başka bir köpek sanarak ağzındaki kemiği almaya çalışır. Böyle davranınca da ağzındaki kemikten de olur.

<p><i>Tilki ve Kurt</i></p> <p>Tilki gezerken yıkılıp nagehan, Bir kuyuya düşmüş idi bir zaman. Toprağa sürtmüştü yüzünü ve gözünü Kurtaramıyordu ölümden kendini.</p>	<p><i>Tülkü və Qurd</i></p> <p>Tülkü gəzəndə yıxılıb nagehan, Bir quyuya düşmüş idi bir zaman. Torpağa sürtmüşdü üzün, həm gözün, Qurtara bilməzdi ölümdən özün.</p>
---	---

<p>Düştü tesadüfen oraya kurdun yolu, Baktı, gördü kuyu boştur, dolu. Tilki onu gördü, selam eyledi, Ağladı, yalvardı söyledi: -Kurt kardeş, senden ederim rica, San beni bu tehlikeden kurtar. Kurt dedi: - çok çok yanarım haline, Saygım vardır haline. Bilmem nasıl akşam edeceksin? Sabah açacaksın ne yapacaksın bu gece? Tilki dedi: - Çok sağol, ey kurt kardeş, Boş konuşmadan ne fayda gelir? Sen böyle her zaman bana dertli isen, Halime acıyıp gelip ağlar isen, Biraz ip bul bana et yardım, Ver bana bir kurtuluş şansı. Yoksa ki etmez kuru söz fayda, İş lazım gerek yok faydasız söze. (Sehhet 2005: 167).</p>	<p>Düşdü qəzadan ora qurdun yolu, Baxdı ki, görsün quyu boşdur, dolu. Tülkü onu gördü, salam eylədi, Ağladı, yalvardı, belə söylədi: – Qurd lələ, səndən edirəm iltimas, Sən mənə bu təhlükədən qıl xilas. Qurd dedi: – Çox-çox yanırım halına, Xatirim aşıftədir əhvalına. Bilmirəm axşam edəcəksən necə? Sübh açacaqsan nə sayaq bu gecə? Tülkü dedi: – Çox sağ ol, ey qurd lələ, Boş danışıqdan nə yetər hasilə? Sən belə hərgah mənə qəmzar isən, Halıma rəhmin gəlib ağlar isən, Bir qədər ip tap mənə qıl iltifat, Ver mənə bir növ ilə burdan nicat. Yoxsa ki etməz quru söz iktifa, İş gərək olsun, nə əbəs iddia (Səhhət, 2005: 167).</p>
--	--

Şairin ele aldığımız bu şiirinde de diğer şiirlerinde olduğu gibi metafor üzrinden topluma mesaj verilmek istenmiştir. Şiirde çukura düşen tilkinin yardımına gelen kurdun boş konuşmaktan başka bir şey yapmaması anlatılmıştır. Okuyucuya şair tarafından toplumu düzeltmek

için boş konuşmak yerine icraata geçilmeli, boş lafla peynir gemisi yürümüyor mesajı verilmiştir.

<i>İki Dana</i>	<i>İki Dana</i>
Gitmişti bir çift dana, Otlamaya bir yana. Sürüden ayrıldılar, Bir dereye kaldılar. Akşam olurken biri, İstedi dönmek geri, Yoldaşını uyardı, Bu diğeri ona söyledi: -Ey dana, dana, dur gidelim, Karnını doldur gidelim, Yoldaşı verdi cevap: Etme canım, sıkıntı, Korkma, çok erken daha. Duyunca bu sözü Geri döndü kendisi. Öbürü orada yattı, Kurtta gelip dağıttı. Yoldaşı geldi sabah, Ki ondan alsın haber. Gördü ki, o can verir, Haline acıyıp dedi: Ey dana, dana. Söylenme, derdim fazladır. Ben sana dedim gel gidelim, Sen niye dedin erkendir (Sehhet, 2005: 176).	Getmişti bir cüt dana, Otlamağa bir yana. Naxırdan ayrıldılar, Bir dərədə qaldılar. Axşam olanda biri, İstədi dönsün geri, Yoldaşın dümsüklədi, Bu cür ona söylədi: Ay dana, dana, dur gedək, Qarnını doldur gedək, Yoldaşı verdi cavab: -Etme canım, iztirab, Tələsmə, çox ertədir. Eşitdikdə bu sözü Kəndə qayıtdı özü. O birsi orda yatdı, Qurd da gəlib dağıtdı. Yoldaşı gəldi səhər, Ta ondan tutsun xəbər. Gördü ki, o can verir, Rəhmi gəlib dindirir: -Ay dana, danadartadır. -Dindirmə, dərdim artadır. -Mən sənə dedim gəl gedək, Sən niyə dedin ertədir (Səhhət, 2005: 176).

Sehhet bu şiirinde iki dananın otlamaya çıkmasını ve danalardan birinin aç gözlülük yaparak eve dönmemesi sonucunda yabani hayvanlar tarafından canından olması işlenmiştir. Sehhet bu şiirinde iki danayı anlatır gibi görünse

de aslında toplumdaki aç gözlü, elindekilerle yetinmeyi bilmeyen insanları ele almıştır.

<p>Zahmet Çekme</p> <p>İki gözüm, millet için zahmet çekip çalışma, Yanıp millet ateşine pervane gibi alışma. Ne gerektir Türk dili, canım, gözüm bizlere? Biz uymuşuz hep güzel-güzel kızlara. Gel bulvara, pasaja gece-gündüz çıkalım! Güzel kızlara, dilberlere bakalım! Konuşalım, alışıp düşünelim, gülelim! Dinleyelim, söyleyip düşünelim, ölelim!</p> <p>“Anadil gerektir”, gereksiz yere konuyu açma, Biz mahvolmak isteriz, yoldaşıktan hiç kaçma, Bize temiz insan tek ömür eylemek, yaşamak, Çok ayıptır Türk adı bize daima taşımak. Gel gidelim keyif ile meyhaneye, içelim! Hem mülkten, milletten, dinimizden geçelim! Konuşalım, alışıp düşünelim, gülelim! Dinleyelim, söyleyip düşünelim, ölelim!</p>	<p>Zəhmət Çəkmə</p> <p>İki gözüm, millətçün zəhmət çəkib çalışma, Yanıb millət oduna pərvanə tək alışma. Nə gərəkdir Türk dili, canım, gözüm bizlərə? Biz uymuşuq həmişə gözəl-gözəl qızlara. Gəl bulvara, passaja gecə-gündüz çıxalım. Canalıcı marallar, löbətlərə baxalım! Danışalım, alışıb düşünelim, güləlim! Dinləyəlim, söyləyib düşünelim, öləlim!</p> <p>"Ana dili gərəkdir", nahaq yerə bəhs açma, Biz məhv olmaq istərik, yoldaşıqdan heç qaçma, Bizə təmiz insan tək ömür eləmək, yaşamaq, Çox əyibdir Türk adın bizə daim daşımaq. Gel gedəlim kef ilə meyhanaya, içəlim! Həm mülkdən, millətdən, dinimizdən keçəlim! Danışalım, alışıb düşünelim, güləlim!</p>
---	--

<p>Anadil, kardeşim, bize mutlak zarardır, Ne yaparlar bırak gitsin, onlar bilirler kendileri. Bizim gibi hiç kimsenin açık değil gözleri. Millet meslek, akide boş (bir) sözdür, ey canım. Gel keyif çekelim her gece, ay başına dolanalım. Konuşalım, alışıp düşünelim, gülelim! Dinleyelim, söyleyip düşünelim, ölelim! Türk diliyle terakki etmek bize vakit kaybıdır, Menfaat, boş şeydir, ancak büyük zeveldir. Millet için, misaldir, ağlayan göz kör olur, Çok yaş dökme gözünden, bozbaş, (çörek) piti (çörek) şor (çörek) olur. Gel gidelim tütüne, sarhoş olup kalalım! Gayret ile namusu satıp içki alalım! Konuşalım, alışıp düşünelim, gülelim! Dinleyelim, söyleyip düşünelim, ölelim (Sehhet, 2005: 104-105).</p>	<p>Dinləyəlim, söyləyib düşünək, öləlim! Ana dili, qardaşım, bizə mütləq zərərdir, Nə edirlər qoy etsin, olar bilər özləri. Bizim kimi heç kimin açıq deyil gözləri. Millət məslək, əqidə boş (bir) sözdür, ay canım. Gel kef çəkək hər gecə, ay başına dolanalım. Danışalım, alışıb düşünelim, güləlim! Dinləyəlim, söyləyib düşünelim, öləlim! Türk dili ilə tərəqqi etmək bizə vaxt məhaldır, Mənfəət yox, boş şeydir, ancaq böyük zavalıdır. Millət üçün, məsəldir, ağlayan göz kor olar, Çox yaş tökmə gözündən, bozbaş, piti şor olar, Gel gedəlim duxana, piyan olub qalalım! Qəyrət ilə namusu satıb içki alalım! Danışalım, alışıb düşünelim, güləlim! Dinləyəlim, söyləyib düşünelim, öləlim (Səhhət, 2005: 104-105).</p>
---	--

Şair ele aldığımız bu şiirinde millet için çalışmanın,

milliyetçiliğin, anadilin hiçbir fayda sağlamadığını söylemiştir. Şiirinde meyhanede içmenin daha cazip olduğunu eleştirel bir dille okuyucuya aktarmıştır. Şair şiirinde kötü şeyler yaparak yaşamının, namusu satıp içki almanın, işsiz güçsüz gezip tozmanın keyif çatmanın daha cazip olduğunu ve daha doğru olduğunu söyler. Sehhet tüm bunları yaptığı için doğru yolda olduğunu düşünür. Şair tüm bu anlattıklarını aslında içinde yaşadığı toplumu eleştirmek için söylemiştir. Şair ele aldığımız bu şiirde toplumda gördüğü yanlışlıkları eleştirel bir üslupla anlatmıştır.

<p><i>Orucun Programı</i> Geldi yene oruç ayı Meydana, ey can, ey can! Mescit dolup boşaldı Meyhane, ey can, ey can! Gördükte sofralarda</p> <p>Dolma, terek(yemek adı), badımcan(yemek adı), Kat kat basıp kaldırımım, İftara ben doyunca. Çıksın canı bakarsa, Komşum yetim Hancan, Varsın kanaat etsin Ayrana, ey can, ey can!</p> <p>Emir etmişim sahura Pişsin pılav bu baştan. Ne yapayım ki, bulamam et Yoksul fakirsabahtan. Söyledim ki, vursun Kaşığı yavaştan Aşçım yemek koyunca</p>	<p><i>Oruçluğun Programması</i> Gəldi yenə oruçluq ayı Meydanə , ay can, ay can! Məscid dolub boşaldı Meyxanə, ay can, ay can! Gördükte süfrələrdə</p> <p>Dolma, Tərək, badımcan, Lay-lay basıb aşırımam, İftara mən doyuncan. Çıxsın canı baxırsa, Qonşum yetimçə Xancan, Varsın qənaət etsin Ayrənə, ay can, ay can!</p> <p>Emr etmişəm sahurə Bişsin plov bu başdan. Neylim ki, tapmayır ət Kasıb-kusub obaşdan. Tapşırırmışam ki, vursun Kəfkirini yavaştan Aşbazım aş çəkəndə Qazanə, ay can, ay can!</p> <p>Həqqən oruçluğun var</p>
--	---

<p>Kazana, ey can, ey can!</p> <p>Gerçekten orucum var</p> <p>Çok çok hayırlı işleri:</p> <p>Molla çeker selatı,</p> <p>Tacir verir zekatı,</p> <p>Paylaşırır müritler,</p> <p>Dağıtır beyaz parayı,</p> <p>Benzer evim, otağım</p> <p>Dükkana ey can, ey can</p> <p>(Sehhet, 2005: 110-112).</p>	<p>Çox çox mühəssənəti:</p> <p>Molla çəkər səlatı,</p> <p>Tacir verər zəkəti,</p> <p>İrsal edər müridlər,</p> <p>Peydərpey ağ manatı,</p> <p>Bənzər evim, otağım-</p> <p>Dükənə ay can, ay can</p> <p>(Səhhət, 2005: 110-112).</p>
---	--

Şair şiirinin başında ramazan ayı geldiğinde yapılan ibadetleri, yemekleri ve sahuru anlatmıştır. Daha sonra ise bu ayda her şeyin mollaların elinde olduğunu, hocalar ne derse o olduğunu, toplumda zenginlerin zevk sefa içinde yaşadığını fakirlerin ise yoksulluktan kırıldığını anlatmıştır. Toplumda insanların birbirlerine yardım etmeden sadece kendilerini düşünmelerini eleştirmiştir. Din adamlarının insanlardan rüşvet aldığını ve para vermeyenleri dinsizlikle itham ettiğini ele almıştır. Şair şiirinde insanların görünüşte ibadet ettiklerini fakat gizliden gizliye kirli işleri yapmaya devam ettiklerini eleştirmiştir

<p>Öğrenci</p> <p>Öğrenciyiz, içki içipmest oluruz,</p> <p>Her gecebir kıza ayak bağı olalım,</p> <p>Başımız votka ile dolunca,</p> <p>Çıkarız sahneye artist oluruz.</p> <p>Yoktur hiç mesleğimiz, mezhebimiz,</p> <p>Böyle tipler yetiştirir, okulumuz,</p> <p>Fikrimiz zevki sefa sürmektir,</p>	<p>Student</p> <p>Studentik mey içib mest olarıq</p> <p>Hər gecebir qıza ayaq bağı olarıq,</p> <p>Başımız vodka ilə doluqda,</p> <p>Çıkarıq səhnəyə artist olarıq.</p> <p>Yoxdur həç məsləkımız,</p> <p>məzhəbimiz,</p> <p>Belə tiplər yetirir, məktəbimiz,</p> <p>Fikrimiz zövqü səfa sürməkdir,</p> <p>Yaşamaqdan tək odur mətləbimiz.</p>
--	---

<p>Yaşamaktan tek odur amacımız.</p> <p>Gah gülüb, gah ağlayıp, gah ularız, Gahkusupüstü başıbatırırız, Paltonun düğmesini gah açıp Halkın üstünü başını biraz sularız.</p> <p>Yoktur insafsadakət bizde, Ne de dosdoğru refakat bizde. Kaldı tembelliği sorsan, o da var, Babadan kalma bir adət bizde (Sehhet, 2005: 106).</p>	<p>Gah gülüb, gah yügürüb, gah ularıq Gah qusub fərşi-libası bularıq, Paltarın düyməsini gah açıb Xalqın üstün-başın azca sularıq.</p> <p>Yoxdur insafü sədaqət bizdə, Nə də düz-doğru rəfaqət bizdə. Qaldı tənbəlliyi sorsan, o da var, Babadan qalma bir adət bizdə (Səhhət, 2005: 106).</p>
--	--

Sehhet döneminin öğrenci profilini şiirinde betimlemiştir. Zevk ve eğlence içinde içki içip kumar oynayan, kadınlarla eğlenen bu öğrenci profili boş boş gezmekte, öğrencilik görevleri dışında her türlü kötü ve haram olan şeyleri yapmaktadır. Sehhet şiirinde bu profili eleştirmiştir.

<p><i>Seni Ben Sevmiyorum Sevmiyorum</i></p> <p>Bir zaman milletimiz alim idi, Bilmem ne oldu ki, yattı ebedi. Git-gide gaflet edip ilme dedi: “Seni ben sevmiyorum, sevmiyorum”. Cahil oldukta, kapandı gözümüz, Kanmadık, evimizi yıktık kendimiz, Sanata, ilme bu oldu</p>	<p><i>Səni Mən Sevməyirəm</i></p> <p><i>Sevməyirəm</i></p> <p>Bir zaman millətımız alim idi Bilmirəm nə oldu ki, yatdı əbədi Gət - gedə qəflət edib elmə dedi: "Səni mən sevmirəm sevmirəm" Cahil olduqda, qapandı gözümüz Kanmadıq, evimizi yıxdıq özümüz, Sənətə, elmə bu oldu sözüümüz: "Səni mən sevməyirəm, sevməyirəm"</p>
--	---

sözümüz: “Seni ben sevmiyorum, sevmiyorum”. Mersiyeci sevdi bizi samimiyetle, Halkın ağzını kapadı lanet ile, Anlayan şahsa dedi nefret ile: “Seni ben sevmiyorum, sevmiyorum (Sehhet, 2005: 128).	Rövzəxan söydü bizi hiylət ilə, Xalqın ağzın qapadı lənət ilə, Anlayan şəxsə dedi nifrət ilə: "Səni mən sevmeyirəm, sevmeyirəm" (Səhhət, 2005: 128).
--	---

Şairin üç kıtasını ele aldığımız “Seni Ben Sevmiyorum Sevmiyorum” şiirinde insanların, toplumun git gide cehalete düştüğünü, mollaların mezheplerin çoğalmasına ve mezhep çatışmasına neden olduğunu ele alınmıştır. Toplumun ayrıştırılması nedeniyle çatışma ortamı olduğundan ve zaman geçtikçe toplumun kötüye sürüklendiğinden bahsetmiştir. Sehhet bu şiirinde toplumun bilimden, sanattan soğumasını eleştirir.

Sehhet’in yukarıda incelediğimiz şiirleri dışında sosyal konuları ele aldığı çok fazla şiiri bulunmaktadır. Bunlardan ilki “Alümnümlər” şiiridir. Şair bu şiirinde dini istismar eden insanlara eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Başına sarık takıp, üstüne cübbe giyen herkesin kendini hoca sandığını, dini sömürdüğünü söylemiştir. Bu din istismarcılarının dini hurafelerle doldurarak bilim adamlarını kâfir ilan ettiklerini satirik bir üslupla dile getirmiştir. “Məst Yahut Sarhoş” şiirinde ise içki içen bir kimsenin içtikten sonra ne hale geldiğini betimlemiştir. İçkinin insanın aklını aldığını söylemiştir. “Benzetmə” şiirinde ise toplumun tabakalarında meydana gelen kötü değişimleri şiirinde işleyen şair emek harcamadan para kazanmanın, çabalamadan bir yerlere gelmenin peşinde olan kimseleri eleştirmiştir.”Samaxı Zəlzələsi” şiirinde ise deprem sonrası insanların düştükleri acınası durumu ve deprem sonrası kimsenin sefil insanlara sahip çıkmamasını eleştirmiştir. ”Çox Yaşa” şiirinde ise devlet adamı olan Kamil Paşa’nın ülkeyi dış tehditlere karşı savunmayıp umursamaz ve ilgisiz tavır

sergilemesini, Kamil Paşa'nın bireysel işleriyle ilgilenmesini eleştirmiştir.

Sehhet'in yukarıda konularına yer verdiğimiz şiirlerinden başka "Tərəqqi ve Tabiat'ın Kanunu", "Dəyim Dəməyim", "Ədəbiyyat", "Müsəlman Ürəfaları" gibi şiirleri de sosial konuları işlediği şiirleri içerisinde yer almaktadır.

4.2.Şəkil Özellikleri

4.2.1. Dörtlük

Abbas Sehhet bilindiği üzere toplum yararına şiirler yazdığı için bu şiirleri de halk edebiyatı nazım sekilerliyle yazmayı tercih etmiştir. Sehhet'in şiirlerinin çoğu dörder dizelik mısralardan oluşmuştur. Şəkil itibariyle halk edebiyatı nazım şekilleriyle yazılmış bu şiirlerinden bir kaçısı şunlardır; "Oxucularıma", "İslam Aləmine", "Yol Vərin", "Studənt", "Bənzətmə", "Səni Mən Sevməyirəm Səvməyirəm", "Köç"...

Şairin dörtlüklerden oluşan şiirlerinden örnekler aşağıda verilmiştir.

Hürriyet Güzeline

Ah sevdiğim aç bir peçe yüzünden,
Mecnun gibi Leyla'ya divane et!
Hüsrev misafirin Şirin sözünden,
Karışıklık çıkar yeni bir efsane yarat!

Ah hürriyet! Ah tek emelim!
İşte sensin saadeti insanların.
Gönlümdeki en istekli güzelim,
Refahı, başlangıç insanlığın.

Ah sevdiğim, neden firar edersin?

Dönüp gitme, koşma!

Gönülleri çok kararsız bırakırsın.

Aç bir yüzünü, göster örtme (Sehhet, 2005: 42).

Şaşkınlığın Feryadı Yahud Millete Hitap

Ne idin dün, ne olmuşsun bu zaman?

Millet, ey kurucusu hayatı vatan!

Uyan, ey milleti aziz, uyan!

Sana bağlıdır kurtuluşu vatanın.

Ne idin dün, ne olmuşsun?

Gün ki, çoktan çıkıp, ne çok yattın?

Millet, ey sabah yıldızım, ne için,

Bir aydınlanma ile sık battın?

Ne idin dün, ne olmuşsun, ey vah!

Sen ki, dünyaya ışık saçan idin .

Olmuşsun şimdi kanlı zulüm,

Sen ki, eskimeyen güneş parlak idin?

Ne idin dün, ne olmuşsun, yarab!

Hani, ey vah, o şan, o şerefın?

O aydınlık günün olmuştur karanlık,

Karışmaz Cenab-ı hakkın

Ne idin dün, ne olmuşsun, yazık!

Geç uyandın bu gamlı rüyadan.

Yoksa tutmuş meğer seni kabus!

Açıl, ey sabah, uzun geceden!

Ne idin dün, ne olmuşsun şimdi?

Gül gibi bir zaman açıl, çiçeğim

Dönem böyle yemek avcı, istila

Allahtan budur benim dileğim (Sehhet, 2005: 41).

4.2.2. Mısra Sayısı Olarak Farklı Bentlerden Oluşan Şiirler

Şekil itibariyle belli bir kurala uymayan Abbas Sehhet şiirlerinin bir kısmını da serbest ölçüyle yazmıştır. Sehhet üçer dizelik bentler şeklinde oluşturduğu şiirleri de mevcuttur. Şairin beşer, altışar, yedişer dizelik bentlerden oluşan şiirleri de bulunmaktadır. Şair kimi şiirlerinde böyle bir dize ayrımı yapmadan belli bir nazım şekline bağlı kalmadan şiirlerini yazmıştır. Onun şiir yazmaktaki asıl gayesi şekil güzelliği olmadığından dolayı genellikle serbest şiir anlayışını benimsemiştir.

Sehhet “Şair, Şair Pərisi ve Şəhərli” şiiri ile “Şair Yahut Mər” şiirini ise nazım ve nesir karışık şekilde yazmıştır. Sehhet bu şiirini Romantik tavrına uygun olarak Azerbaycan Şiirinde Yenileşme hareketinin bir göstergesi olarak yazmıştır.

“Sabir”, “Vətən”, “Ninni”, “Əşar”, “Haşimbəy Mərhum İçin”, “Şərarə”, “Şair”, “Məktəp Çocuğu”, “9 Mart”, “Kadın ve Hizmətliləri”, “Yaz”, “Quşlar”, “Ata ve Oğul”, “İt ve Kölgəsi” gibi şiirleri ise belli bir bent dizilişi olmayıp dizelerin alt alta sıralanması ile oluşturduğu şiirleridir. Şairin farklı bentlerden oluşan şiirlerinden birkaç örnek aşağıda verilmiştir.

Tembel

Çok yatma, dur, a tembel,

Yatsan olur iş engel.

Gün dağlara yayıldı,

Her bir yatan ayıldı.
Yar-yoldaşın seherler
Tez mektebe giderler.
Sen rahatça yatarsın,
Üstünü başını atarsın.
Hayrın şerrin kan, oğlum,
Kendi haline yan, oğlum.
Biraz merak et,
Biraz gayret et.
Herkes diler mutlu olsun,
Gitsin çalışkan olsun (Sehhet, 2005: 162).

Şair Şiir Perisi ve Şehirli

Neşeli bir mayıs akşamı... Güneşin batışından biraz sonra saf, laciverdi asumana uzanayım ezgisini sakın ve güzel kokan bir ormanın gölgeli ağaçlarının arasından süzülerek yeşil çimenlerin ve en yakınından akan suyun üstünü aydınlatır, suya en yakın bir yerde şair tek-tenha oturup mehtaba karşı semayı izlerken birdenbire kalkıp dedi:

Yıllar, aylar gezerim boşu boşuna, kararsız,
Başiboş yaşayış etti beni avare...
Bilmiyorum ben ne için hevessiz, kararsızım
Kendi halimden kendim, Allah da bilir, sıkıntılıyım.
Bu güzel manzaranın seyrine dalmaktan ise,
Tek تنها bu çimenlikte kalmaktan ise,
Daha hoştur gidip kendi derdime derman etsem,
Derdimin ilacını düşünsem, ona çare bulsam.

Ayağa kalkıp gitmek istediğinde, yıldırım düşmesi gibi sesler duyunca etraftakiler şairin önünde titrer ve hali perişan olur. Bu esnada yakınındaki yüksek dağın tepesinde güzel bir kız suretinde nurani bir gölge belirdi. Elindeki santur denilen musiki aleti ile şaire hitaben:

Şiir perisi

Şairim! Seyret etrafı, tabiat ne güzel,

Bak benim yüzüme, söyle bir tatlı gazel.

Gölge şaire yakınlaşarak, elindeki musiki aletini takdim ederek dedi:

Al, bu santurumu çal, geldi bahar ayları,

Nağmeyi, içki ayı, kumar ayı.

Öp şirin dudaklarımı, kaşımın kenarlarını,

Sırma saçlarımı, güzel bakışlarımı,

Aşka gel, nağme söylemeye söz verelim,

Gel beraber yüксеlelim, göklere kanat açalım (Sehhet, 2005: 87-94).

4.2.3.Ahenk

Şiiri oluşturan en önemli yapı taşlarından biri de ahenktir. Sehhet sanat yaşamının ilk yıllarında klasik üslupla yazdığı için şiirlerinde ahenk unsurlarına ve ritme önem vermiştir. Örneğinsanat yaşamının ilk yıllarında yazdığı: “Şəyx Sadi”, “Xocə Hafiz”, “Dərya Kənarı”, “Şamaxı Zəlzələsi”, “Davət” gibi şiirlerinde ahenk unsurlarını göz önünde bulundurmuştur. Şair bu şiirlerinde Arapça ve Farsça tamlamalar kullanarak söyleyiş güzelliğini ön planda tutmuştur. Örneğin “Vətənim” şiiri şairin Azərbaycan’da vatan temasında yazılmış en ünlü şiirler arasında yer almaktadır.

Könlümün sevgili məhbubu mənim.

Vətənimdir, vətənimdir, vətənim.

Məni halk əyləmiş əvvəlcə xuda

Sonra vərmiş vətənim nəşv-ü nüma

Vətənim vərmiş mənə nan-ü nəmək

Vətəni, mənə unutmak ne demək (Sehhet, 2005: 48).

Sehhet belli bir amaca hizmet eden şiirleri ise sanatsal söyleyişten uzak, vermek istediği mesajı okuyucuya ulaştırma gayesi taşıyan şiirlerdir. “Ədəbiyyat”, “9 Mart”, “İt ve Kölgəsi”, “Aşpaz ve Pişik”, gibi şiirleri sanatsal söyleyişten uzaktır.

Sehhet şairlerinde ahenk unsurlarını kelime ve dize tekrarlarıyla, tabiat manzarası betimlemeleriyle de sağlamıştır. Şairin şiirlerinde dize kelime tekrarları da fazladır. Örneğin şairin aşağıda bulunan şu şiirlerinde dize ve kelime tekrarlarını görebiliriz.

Zahmet Çekme

İki gözüm, millet için zahmet çekip çalışma,

Yanıp millet ateşine pervane gibi alışma.

Ne gerektir Türk dili, canım, gözüm bizlere?

Biz uymuşuz hep güzel-güzel kızlara.

Gel bulvara, pasaja gece-gündüz çikalım!

Güzel kızlara, dilberlere bakalım!

Konuşalım, alışıp düşünelim, gülelim!

Dinleyelim, söyleyip düşünelim, ölelim!

“Anadil gerektir”, gereksiz yere konuyu açma,

Biz mahvolmak isteriz, yoldaşıktan hiç kaçma,

Bize temiz insan tek ömür eylemek, yaşamak,

Çok ayıptır Türk adı bize daima taşımak.

Gel gidelim keyif ile meyhaneye, içelim!

Hem mülkten, milletten, dinimizden geçelim!

Konuşalım, alışıp düşünelim, gülelim!

Dinleyelim, söyleyip düşünelim, ölelim (Sehhet, 2005: 104-105).

Seni Ben Sevmiyorum Sevmiyorum

Bir zaman milletimiz alim idi,

Bilmem ne oldu ki, yattı ebedi.

Git-gide gaflet edip ilme dedi:

“Seni ben sevmiyorum, sevmiyorum”.

Cahil olduk da, kapandı gözümüz,

Kanmadık, evimizi yıktık kendimiz,

Sanata, ilme bu oldu sözümüz:

Seni ben sevmiyorum, sevmiyorum (Sehhet, 2005: 129).

4.2.4.Kafiye ve Redif

Sehhet ahenk unsurları olan kafiye ve redife çoğu şiirlerinde önem vermiştir. Şair şiirlerinde çoğunlukla tam kafiye kullanmıştır. Kelime sonlarındaki ekler ise çoğunlukla rediftir. Sehhet'in "Oxucularıma", "Karışqa və Milçək", "Küçə Uşağı", gibi şiirleri tam kafiyeyi en yaygın kullandığı şiirleridir.

4.2.5.Vezin

Sehhet sanat yaşamının ilk yıllarında yazdığı şiirlerini bireysel konularda ve sanat sanat anlayışı ile yazmıştır. Buna mukabil yazdığı şiirlerinin dili ağırdır. Sehhet bu şiirlerini aruz vezni ile yazmıştır. Sehhet'in "Vavəyla-yı Nifrət" (Nefret Feryadı), "Şamaxı Zəlzələsi", "Dərya Kənarı" gibi şiirleri 1910 yılından önce yazdığı şiirleri arasındadır. Şair bu şiirleri aruz ölçüsüyle yazmıştır. Sehhet'in yeni şiir anlayışıyla yazdığı şiirleri ise genellikle 7'li, 8'li 10'lu ve 11'li hece ölçüsüdür. Sehhet'in hece ölçüsünü en belirgin kullandığı şiirleri ise çocuklar için yazdığı şiirlerinde karşımıza çıkmaktadır. Sehhet'in bu şiirleri hem hece ölçülü hem de dil olarak sade yazılmıştır.

4.3.Sehhet'in Şiirlerinde Kullandığı Edebi Sanatlar

4.3.1.Benzetme (Teşbih)

Şiirde söylenmek isteneni daha etkili biçimde söylemek için benzerlik olarak güçsüz durumda olanı nitelik olarak güçlü olana benzetme olayına teşbih-i belîğ yani benzetme denir. Abbas Sehhet'te benzetme sanatından oldukça fazla yararlanmıştı. Bu kullanıma örnek ifadelerinden bazıları şunlardır;

“Kim bakarsa nasıl diye bizim şehre, Bir mezarlık gibi gelir göze” (Sehhet, 2005, 61) Şair yaşadığı şehri bir mezarlığa benzetmiştir.

“Gece her semti kapkara zulmet” (Sehhet, 2005: 61). Şair yaşadığı şehrin her bölgesini kapkara zulmete benzetmiştir.

“Uçtun meleğim niçin yok oldun?”(Sehhet, 2005: 67)Şair arkadaşının ölümü üzerine yazdığı bu dizelerinde arkadaşını meleğe benzetmiştir.

Yukarıda Sehhet’in farklı şiirlerinden verdiğimiz örneklerde şair arkadaşını rana çiçeğine, sabah yıldızına ve tan yıldızına da benzetmiştir.

“Dağı, taşı büsbütün beyaz kefene bürünmüş,” (Sehhet, 2005: 73) Şair vatanının her yerinin kış ayında büründüğü karı kefene benzetmiştir.

“Yaprak gibi vatan kurbanlarını görünce,” (Sehhet, 2005: 75) şair vatan kurbanlarının şehit olmalarını yaprakların dökülmesine benzetmiştir.

“Zindan gibi, kabir gibi karanlık

Bir geceydi, her şey, herkes yatmıştı” (Sehhet, 2005: 77) Şair şiirinde gecenin karanlığını zindan karanlığına ve kabir karanlığına benzetmiştir.

“Sen bir güzel guncasın, ama yabanisin” (Sehhet, 2005: 164) Şair şiirinde sokak çocuğunu yabancı bir guncaya benzetmiştir.

4.3.2.Kişileştirme (Teşhis)

Sehhet’in şiirlerinde en çok kullandığı ikinci sanat ise teşhis yani kişileştirmedir. Doğada bulunan varlıklara insana ait özellikleri yükleme sanatına benzetme denir. Sehhet’in şiirlerinde kişileştirme yapılmış mısralardan bazıları şunlardır;

“Bulamadı bir şey oldu çok kederli” (Sehhet, 2005: 160) Şair şiirinde insana ait olan gam ve keder duygularını bir köpeğe yükleyerek kişileştirme yapmıştır.

“Kartal gelip etti feryat figan” (Sehhet, 2005: 168) Şair şiirinde yine insana özgü bir duygu olan feryat figan etme olayını bir kartala yükleyerek kişileştirme yapmıştır (Sehhet, 2005: 74).

“Her yer viran, sessiz, sanki matem çökmüş çöllere”(Sehhet, 2005: 74) Şair matem duygusunu çöl kavramına yükleyerek kişileştirme yapmıştır.

“Oynaştılar kan yağdıran bulutlar” (Sehhet, 2005: 77) Şair oynaşma özelliğini buluta yükleyerek bulutu kişileştirmiştir.

4.3.3.Abbas Sehhet’in Şiirlerinde Kullandığı Diğer Sanatlar

Sehhet’in şiirlerinde en fazla kullandığı kişileştirme ve benzetme sanatlarının dışında kinaye (Sehhet, 2005: 69, 73, 104,182), Cinas (Sehhet, 2005: 118), Nida (Sehhet, 2005: 80, 95, 110, 153, 160, 161), Tenasüp (Sehhet, 2005: 73, 77, 161, 172), Tezat (Sehhet, 2005: 80, 83, 107, 113, 161), İntak (Sehhet, 2005: 168, 171) sanatlarını da kullanmıştır.

4.4.Dil ve üslup

Abbas Sehhet’in sanat yaşamı boyunca benimsediği iki üslup vardır. Birincisi klasik üslup, ikincisi ise yeni şiir anlayışıyla birlikte benimsediği romantizm ve realizm akımlarından da etkilendiği halk şiiri üslubudur. Sehhet sanat yaşamının ilk yıllarında eserlerinde ağır ve süslü bir dil kullanmıştır. Bunun sebebi ise Sabir’den etkilenmesi ve benimsediği klasik üsluptur. Sehhet’in bu yıllarda yazdığı şiirleri genel anlamda bireysel temalıdır. Bu dönemde Sehhet sanat anlayışına yön veren ustaları ile birlikte “Molla Nasreddin Dergisi”nde şiirlerini yayınlamıştır. Sehhet bu dönemde yazdığı şiirlerini satirik üslupla yazmıştır.

Sehhet Azerbaycan’da tezahür etmeye başlayan romantizm ve realizm akımlarıyla birlikte klasik üslubu bırakarak halk şiiri üslubunu benimsemiştir. Sehhet 20. yüzyıldan sonra ortaya çıkan bu yenilikçi akımı “Təzə Şöir Necə Olmalıdır?” makalesi ile edebiyat dünyasına duyurmuştur. Sehhet bu üslup çerçevesinde yazdığı şiirlerini halk diline yakın, açık ve anlaşılır bir biçimde yazmıştır. Sehhet sanat yaşamının

ilk yıllarında yazdığı satirik şiirlerine bu dönemde de devam etmiştir. Satirik üslubun yanında didaktik üslubu da benimseyen şair çocuklar için eğitici ve öğretici şiirlerini sanat yaşamının sonuna dek yazmaya devam etmiştir. Sehhet didaktik üslupla yazdığı şiirlerinde devrin ileri gelenlerini, din adamlarını, çalışmayıp tembel yatan halkı, cehaleti, dini sömürenleri ve batıl inançları eleştirmiştir. Satirik üslupla yazdığı şiirlerinde çoğunlukla metaforlar da kullanmıştır Sehhet didaktik üslupla yazdığı şiirlerinde ise eğitim öğretimle ilgili konuları, ilim ve bilim konularını, çocuklar için okulun ve çalışmanın ne kadar önemli olduğu yazdığı şiirlerinde işlemiştir.

Sehhet klasik üsluptan sonra benimsediği halk şiiri üslubuyla birlikte romantizm akımını da şiirlerinde yansıtmıştır. Sehhet romantik akım çerçevesinde yazdığı şiirlerinde tabiat betimlemeleri ile ön plana çıkmıştır. Mevsimlerin doğada yarattığı değişimleri, gece ve gündüzün doğada nasıl tezahür ettiği, hayvanların biçimsel özellikleri, tarım işçilerinin tarlalardaki durumlarını tıpkı bir tablo gibi şiirlerinde resmetmiştir. Sehhet bu betimlemeleri belli metaforlar üzerinden de yapmıştır. Sehhet'in dili Romantik Akım çerçevesinde yazdığı şiirlerinde halk diline yakın açık ve anlaşılırdır (Erol, 2007: 261-282).

Sehhet benimsediği halk şiiri üslubuyla beraber şiirlerini "Füyüzat Dergisi"nde yayınlamaya başlamıştır. Ele aldığımız şair şiirlerini anadil, halk dili gibi kavramlar kullanarak bu dergide yayınlamıştır. Sehhet hemen hemen bütün şiirlerinde okuyucuya hitap etmiştir. Hitap üslubunu onun şiirlerinde ünlem cümlelerinin çokluğuna bakarak görmekteyiz. Şiirlerinde "ey, ah, a" gibi nida sanatının unsurlarını barındıran Sehhet bu şiirlerinde kimi zaman heyecanlı, kimi zaman sevinçli, kimi zaman hayal kırıklığına uğramış, kimi zaman karamsar, kimi zaman coşkulu, kimi zaman kaygılı ruh hallerine bürünmüştür. Sehhet'in içinde bulunduğu bu karmaşık ruh hali hemen hemen bütün sanat yaşamı boyunca devam etmiştir. Sehhet'in ruh halindeki bu karmaşıklık devrinde yaşanan siyasi ve sosyal olaylardan da kaynaklanmaktadır. Sehhet'in bir şiirini okuduğumuzda onun

coşkulu ve olaylara pozitif yaklaşan üslubunu görürken bir başka şiirinde karamsar, hayal kırıklığına uğramış üslubunu görebiliriz.

Sehhet pek çok Rus yazar ve şairden tercüme ettiği şiirlerinde bile kendi üslubuna yakın olan şiirleri tercih etmiştir. Sehhet'in tercüme ettiği şiirlerinde de üslubu didaktik olmuştur. Sehhet'in şiirleri dışında yazmış olduğu hikâye ve piyeslerinde de didaktik üslubunu ön plana çıkartmıştır. Sehhet'in yazdığı piyes ve hikâyelerinde didaktik üslubunun yanında satirik üslubu da göze çarpmaktadır. Sehhet düzyazılarında okuyucuya hissettirmese de devrin zenginlerine, iyi insanlarına, din adamlarına, sanatçılara hitap eder tarzda yazmıştır eserlerini (Sehhet, 2005, 4-24).

BÖLÜM V

HİKÂYELERİ

Sanat hayatına şiirle başlayan ve yaşamı boyunca çoğunlukla şiir yazan Abbas Sehhet'in elimizdeki kitabında ve ulaşılabildiğimiz diğer kaynaklarda üç tane hikâyesine ulaşılabilmektedir. Abbas Sehhet şiirlerinde olduğu gibi hikâyelerinde de toplumda gördüğü aksaklıkları, cehaleti, eğitim konularını işlemiştir.

5.1.Cerrahlık

5.1.1.Özet

Usta Asker adındaki kahramanımızın Molla Eyvaz'ın çok ağrıyan dişini nasıl çektiğinin konu edildiği hikâyedir. Dişi çok ağrıyan Molla Eyvaz çaresiz bir şekilde ağrıyı çekmektedir. Berber dükkanı işleten Usta Asker adında kişi de Molla Eyvaz'ın dükkana geldiği sırada Marağalı Oğlu Hacı Beydemir'in dişini çekmektedir. Bu kişinin dişini sorunsuz şekilde çektiğini gören Molla Eyvaz biraz da Usta Asker'in gazına gelir ve dişini çektirmeye karar verir. Usta Asker verdiği gazla Molla Eyvaz'ın ağrımayan sağlam dişini çeker. Bunu fark eden ve dişinin ağrısı geçmeyen Molla Eyvaz da Usta Asker'e beddua eder ve hikâye burada sonlanır (Sehhet, 2005: 185-189).

5.1.2.Kişiler

Molla Eyvaz (Eyvaz Dayı): Dişi ağrıyan ve biraz cahil molla.

Usta Asker: Berber dükkanı işleten kişi.

Marağalı Oğlu Hacı Beydemir:Dişi Çekilen bir başka kişi.

5.1.3.Mekân

Dellek Dükkânı: Berber Dükkanı, dişin çekildiği yer.

5.1.4.İletiler

Sehhet bu hikâyesinde topluma yönelik bir eleştiri yapmıştır. Hikâyenin geçtiği bu dönemde toplumda kimsenin hiçbir iş yapmadığını ve insanların kendi mesleklerini yapmadıkları için başlarına olmadık işlerin gelmesi ele alınmıştır.

Sehhet yaşadığı dönemde toplumda din adamlarının tıpkı toplumu sömüren tüccar gibi davranmasını, öğretmenlerin ve öğrencilerin üstlerine düşen görevleri layıkıyla yapmamalarını şiirlerinde de eleştirmiştir.

5.2.Bedbaht Aile

5.2.1.Özet

Yoksul bir ailenin Kars Ardahan çevrelerinden kaçarak, aç çıplak bir biçimde Tiflis'e gelen Hamit ve ailesi burada Müslüman mahallesinin bir sokağında yaşamaktadır. Torunları ise hastadır. Hamit savaşta oğlunu ve gelinini kaybetmiştir. Babaannesi ve dedesiyle Tiflis'e gelen Hamit'in torunu ise hastadır. Ailenin sefil halini gören zengin Müslümbey adlı kişi Hamit ve ailesini evine alır. Hasta çocuk için doktor getirir. Çocuğu muayene eden doktor yapılacak bir şey olmadığını söyler ve ilaç verir. Torununa ilacı veren babaannenin ise elinden bir şey gelmez çaresizce beklemektedir. Bir süre sonra çocuk ölür. Dede ve babaanne de Kuran okuyarak feryat figan eder. Hikâye bu şekilde sonlanır (Sehhet, 2005: 190-192).

5.2.2.Kişiler

Hamit: Ailenin erkeği, yaşlı ve hastadır.

Koca Avrat: Hamit'in eşidir.

Doktor.

Müslümbey: Yoksul aileyi evine alan zengin kişi.

Bala: Hamit'in torunu.

5.2.3.Mekân

Kars, Ardahan, Tiflis.

Müslüman mahallesi.

Müslümbey'in evi.

5.2.4.İletiler

Yazar ele aldığımız bu hikayedesavaşlar sonucunda parçalanan ve yok olan binlerce ailenin içinden birini seçmiştir. Savaşın insanları nasıl felakete sürüklediği hikâyede bu örnek aile üzerinden okuyucunun gözleri önüne sermiştir. Yazarın yaşadığı dönemde Hamit ve ailesi gibi pek çok aile toplumda bulunmaktadır. Yazar hikâyede savaş sonucu zor durumda kalan bu ailelere zengin ve durumları iyi olan kişilerin sahip çıkmasını istemiştir. Sehhet'e göre güçlü kimseler toplumdaki fakir ve güçsüz kimselere sahip çıkarlarsa toplum kalkınabilir. Onun bu fikrini şiirlerinde de görmek mümkündür.

5.3.Qaragünlü Halimə

5.3.1.Özet

Bayburt şehrinde kış ayında soğuk bir günde sabaha karşı savaş başlamıştı. Etrafta insanlar toplayabildikleri eşyaları yanlarına almışlar kaçıyorlardı. Evler, ambarlar düşman askerler tarafından ateşe verilmişti. 70 yaşındaki Hacı Nuri ve eşi Halime çocukları Zeynep ve Ahmet'i evin ambarına kaçırmış ve kendisi geri dönmüştü. Halime ve kocası düşmanla mücadele ederken Halime'nin kocası Hacı Nuri vuruldu, Halime yarı ölü bir şekilde yatan kocasını kucakladı ve onu içeriye taşıdı. Çocuklar ise bu sırada yer altı geçidinde korkarak ilerliyorlardı. Bir süre sonra Ahmet'in ayağı takıldı ve düştü. Elleri birbirinden kurtulan çocuklar birbirini kaybettiler. Zeynep sonra bir ışık gördü ve yer altı tüneline dışarıya çıktı. Dışarısı karlıydı. Zeynep dışarıya çıkar çıkmaz vahşetin ortasında kaldı. Kardeşine yardım götürme umuduyla ilerleyen Zeynep'i askerler gördüler ve yakaladılar. Zeynep bir ay boyunca askerlerin yanında onların artıklarını yiyerek yaşadı. Zeynep şiddetli rüzgârın olduğu bir günde bir barakaya girdi ve orada bir kadın gördü. Bu kadın annesiydi, annesini tanımayan Zeynep Halime'nin Ahmet diye sayıklamasını duyunca annesini tanıdı ve boynuna sarıldı. Anne kız bir süre ağlaştılar ve hikâyeye burada son buldu (Sehhet, 2005: 193-198).

5.3.2.Kişiler

Hacı Nuri: Savaşta mücadele ederken vefat eden ailenin babası.

Halime: Hacı Nuri'nin eşi, Zeynep ve Ahmet'in annesi.

Zeynep: Halime'nin kızı.

Ahmet: Halime'nin oğlu.

5.3.3.Mekân

Bayburt şehri

5.3.4.İletiler

Sehhet bu hikâyesinde tıpkı diğer hikâyelerinde olduğu gibi savaşların bir toplumu zor duruma soktuğunu, binlerce aileyi nasıl parçaladığını okuyucuya göstermek istemiştir. Yazar bu hikâyesinde mücadelecı, eşinden ve çocuklarından vazgeçmeyen, onlar için canını vermeye hazır olan Halime adlı kadını sembol olarak göstermiştir. Halime aslında tüm Türk kadınlarına örnek olarak gösterilecek bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır.

BÖLÜM VI

PİYESLERİ

Abbas Sehhet'in ulaşabildiğimiz kaynaklar arasında dört adet piyesi bulunmaktadır. Sehhet bu piyeslerinde tıpkı şiirlerinde ve hikâyelerinde olduğu gibi toplumsal meselelere dokunmuştur.

6.1.Yoxsulluq Eyib Deyil

6.1.1.Özet

Sefer ve Yusuf kardeştir. Sefer her türlü kötü alışkanlığı olan, içkinin ve kumarın batağına düşmüş bir gençtir. Yusuf ise terbiyeli, akıllı, uslu bir gençtir. Sefer'e akıl veren Yusuf kardeşinin kötü alışkanlıklarından kurtulmasını istemektedir. Sefer bütün parasını pulunu içkiye ve kumara harcamış parasız kalmıştır. Yusuf ise parasız kalan kardeşine para vermek ister fakat sefer kabul etmemektedir.

Olaylar yukarıdaki gibi devam ederken meseleye Hacı(babaları) da dahil olur. Hacı ise rüşvet veren, hileyle hurdayla iş çeviren bir kişidir. Bakkaldan öğretmene herkese rüşvet verir. Yusuf ise görünüşte Müslüman olan babasını eleştirmektedir. Hacı ise oğlunu dinlemeyerek hile yapmaya devam etmektedir. Yusuf ise Allahtan korktuğu için kötü iş yapmak istememektedir. Hacı görünüşte Müslüman olduğu için Sefer'i istemez. Hacı paracı olduğu için insanları kandırmaya devam eder, Yusuf'ta Hacı'nın niyetini anlar ve Ahmet Bey'i kandırılmaktan kurtarır. Hikaye de böylelikle son bulur. (Sehhet, 2005: 199-211)

6.1.2.Kişiler

Hacı: Rüşvet yiyen, insanları kandıran Sefer ve Yusuf'un babası.

Sefer: Her türlü kötü işi yapan, içki ve kumar düşkünü babası tarafından istenmeyen oğlan.

Yusuf: Dürüst, Allah korkusu olan babasının ve kardeşinin yaptığı işleri eleştiren kişi, Hacı'nın oğlu.

Ahmet Bey: Hacı'nın kandırmak istediği zengin kişi.

6.1.3.Mekân

Hacı'nın evi, Meyhane.

6.1.4.İletiler

Sehhet yazmış olduğu piyesinde toplumda amaçsızca gezip tozan, kötü alışkanlıkları olan, çalışmayan, tembellik yapan insanları eleştirmiştir. Sehhet bu kişileri eleştirirken aynı zamanda dini kullanarak, insanları sömüren ve molla kimliğine sığınan insanları da eleştirmiştir. Sehhet piyesinde birde iyi kalpli Allah korkusu olan insanları temsilen bir kahraman da bulundurmuştur. Sehhet toplumda iyi yaşayan ve kötü yaşayan insanlara örnekler göstererek toplumun iyi yaşaması konusunda okuyucuya mesaj vermiştir.

6.2.Cəhalet Səməri Yaxud Bir Yetimin Xoşbəxtliyi

6.2.1.Özet

Bir okulda öğrenci olan Esat, Saday ve İsmail adındaki üç öğrenciden İsmail isimli öğrenci öğretmeni Faik Efendi'ye arkadaşlarını şikayet etmektedir. Saday'ın kendisine vurduğunu, onu dövdüğünü söylemektedir. Aslında işin gerçeği böyle değildir. İsmail arkadaşlarına iftira atmaktadır. Faik Efendi ise işin gerçeğini öğrenerek arkadaşına iftira atan İsmail'e kızmış ve onu azarlayarak ceza vermiştir. Tam bu sırada Esat gelmiş ve öğretmenine İsmail'in sokak çocuklarıyla gezdiğini söylemiştir. Faik Efendi Esat'ı daha iyi bir okula göndermeye karar vermiştir. Saday ise kendisini göndermesi için hocaya yalvarmaya başlamıştır. Hoca ise kabul etmemiştir. Tam bu sırada Esat'ın babası Daday okula gelmiş ve oğlunu okula göndermeyeceğini söylemiştir. Hoca bir müddet Daday'a yalvarmış fakat ikna edememiştir. Daday Esat'ı döverek götürmüştür.

Faik Efendi odasında İsmail ağlayarak öğretmenin odasına girmiştir. İsmail Saday'ı şikâyet etmiştir. Bu durumda daha da sinirlenen Faik Efendi İsmail'i sınıftan kovmuştur. Saday kendini savunmaya çalışırken öğretmen Saday'a hazırlanmasını ve Kori'deki okula gideceğini söylemiştir. Oyun sonlanmıştır (Sehhet, 2005: 226-233).

6.2.2.Kişiler

Faik Efendi: Okul müdürü, aynı zamanda öğretmen.

İsmail: Kötü arkadaşları olan, sınıf arkadaşlarına sürekli iftira atan kötü öğrenci.

Saday: Annesi, babası olmayan dersleri ve kendi iyi olan öğrenci.

Esat: Dersleri iyi olan, ailesi fakir olan iyi öğrenci.

Daday: Esat'ın babası.

6.2.3.Mekan

Müdürün odası, sınıf, mahalle.

6.2.4.İletiler

Abbas Sehhet'in yazdığı piyesleri şiir ve hikâyelerinde olduğu gibi toplumsal eksikliklerin gözler önüne serildiği eserleridir. Yazar bu piyesinde toplumdaki öğrenci tiplerini eserinde yansıtmıştır. Kötü arkadaşlıklar yapan öğrencilerin çevrelerine ve kendilerine zararları olacağı mesajı verilmiştir. Ailelerin ise çocuklarından ayrılmamak adına çalışkan çocuklarının geleceklerini karartmamaları, onlardan zorda olsa ayrılarak daha iyi okullara göndermeleri gerektiği düşüncesi yazar tarafından okuyucuya iletilmiştir.

6.3.Tağı ve Nağı

6.3.1.Özet

Tağı ve Nağı isimli iki kişi tesadüf eseri aynı evi tutmuşlardır. Bu ikisinin birbirinden haberi yoktur. Aynı evi tuttuklarını öğrenince kavga etmeye başlarlar. Aralarına giren ev sahibi kadın ikisini ayırır ve bilerek ikisine de aynı evi verdiğini söyler. Birinin gece birinin gündüz evde olduğunu o yüzden ikisine de aynı evi verdiğini söyler. Birinin gece birinin gündüz evde olduğunu o yüzden ikisinin de aynı evi kullanabileceklerini söyler. Tağı ve Nağı anlaşır. Ev sahibi ikisini barıştırıp gider. Bir süre sonra ev sahibi elinde kâğıtla geri gelir. Bu kâğıdın ikisinden birine ait olduğunu söyleyerek yine gider. Fakat bu kâğıdın kendilerine ait olduğunu kabul etmeyen Tağı ve Nağı “benimdi,

senindi” diyerek tartışmaya başlarlar. Mektup Arap alfabesi ile yazıldığı için harf üzerindeki nokta tam belli değildir. Daha sonra Tağı mektubu Nağı adına okumaya başlar. Mektupta miras kaldığı anlaşılınca bu sefer deikisi mektubun kendilerine ait olduğunu iddia ederek kavga etmeye başlarlar. Daha sonra ev sahibi araya girerek çekiliş yapar ve şanslı kişi Tağı olur. Nağı ise itiraz eder daha sonra ölen kişiyle akrabalıklarını anlatırlar ve birbirlerinin akrabası olduklarını anlarlar. Daha sonra Tağı ve Nağı kucaklaşırlar ve oyun biter (Sehhet, 2005: 234-242).

6.3.2.Kişiler

Tağı: Oyunun ana karakterlerinden biridir.

Nağı: Oyunun ana karakteridir.

Ev Sahibi: Tağı ve Nağı’ya evi kiralayan kişidir.

6.3.3.Mekan

Tağı ve Nağı’nın evi.

6.3.4.İletiler

Sehhet bu piyesinde diğer eserlerinden farklı olarak Arap alfabesinin toplumda karışıklıklara yol açmasını eleştirmiştir. Sehhet piyesinde bir harf farkından dolayı kargaşa ve karışıklık yaşayan iki kahraman üzerinden mesajını vermeye çalışmıştır. Sehhet’e göre Arap alfabesinin karışıklığından kurtulup daha çağdaş bir alfabege geçilmelidir.

BÖLÜM VII

TERCÜMELERİ

Abbas Sehhet'in sanat yaşamı içerisinde Rus şair ve yazarlardan yaptığı çeviriler büyük yer tutar. Sehhet İ. A. Kırilov, M. Y. Lermontov, Victor Hugo, A.S. Puşkin, Smirnov, V.V. Kofman, İ.İ.Kozlov gibi pek çok şair ve yazardan şiir çevirileri yapmıştır. Sehhet'in en çok şiirlerini çevirdiği yazarlardan biri İ. A. Kırilov'dur. Sehhet Kırilov'un sosyal olayları, dini, özgürlüğü ele aldığı şiirlerini çevirmiştir. Sehhet'in şiirlerini çokça tercüme ettiği bir başka yazar ise Lermontov'dur. Sehhet Lermontov'un daha çok vatan ve milliyet temalı şiirleri ile savaş konulu şiirlerini tercüme etmiştir. Sehhet Victor Hugo'dan çevirdiği şiirlerinde ise insan sevgisi, tabiat, mevsimler gibi konu ve temaları olan şiirleri çevirmiştir.

Sehhet'in Rus şair ve yazarlardan tercüme ettiği şiirlerinin büyük kısmında tabiat teması hakimdir. Sehhet'in tabiat temalı şiirleri tercih etmesinin sebebi ise çocuklara okuma sevgisi aşılaktır. Sehhet'in tercüme ettiği bu şiirlerde didaktik üslup dikkat çekmektedir.

Sehhet tercüme ettiği şiirlerinde tıpkı kendi şiir tarzı gibi tabiatı bir tablo gibi resmeden şiirleri özellikle seçmiştir. Sehhet içerisinde hayvanların olduğu şiirleri de fazlaca tercüme etmiştir. Örneğin farklı şair ve yazarlardan tercüme ettiği “Yaz Gecesinde Akşamı”, “Yağıştan Sonra”, “Kış Gecesi”, “Gün Çıkar, Gün Batar” gibi şiirleri tabiat temasını ön planda tutulduğu ve didaktik üslubun benimsendiği tercüme arasında yer alır (Sehhet, 2005: 360, 359, 367, 370).

Abbas Sehhet'in sanat yaşamında sadece Rus yazar ve şairler değil Fransız şair ve yazarlar da önemli rol oynamışlardır. Sehhet'in bir süre Fransa'da yaşaması ve Fransızca'yı çok iyi bilmesi onun sanat yaşamının şekillenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Abbas Sehhet Jülli Prudo, La Fonten, Jan Ramo, V. Hugo, A. Müsse gibi yazarların eserlerini Azerbaycan Türkçesine aktarmıştır.

Sehhet Azerbaycan Çocuk Edebiyatına kendi yazmış olduğu şiirlerinin yanında yaptığı tercümelemlerle de önemli katkılar sağlamıştır.

Bu sebeple ki Azərbaycan'da tercüme denildiğinde ilk akla gelen isimlerden birisi de Abbas Sehhet'tir (Əsgerli, 2009: 68-75).

BÖLÜM VIII

SONUÇ

19. Yüzyılın sonu 20. Yüzyılın başlarında yaşamış olan Abbas Sehhet yaşadığı devirde meydana gelen sosyal ve siyasal olaylardan etkilenerek sanat yaşamını bu olaylara göre göre şekillendirmek zorunda kalmıştır. Sehhet sanat yaşamını şekillendirirken sadece Azerbaycan'daki olayları değil Türkiye'deki ve Avrupa'daki sosyal ve siyasi olayları takip ederek sanat yaşamına yön vermiştir. Sehhet'in sanat yaşamında 1905 Manifestosu dönüm noktası olmuştur. Bu manifesto Sehhet'in şiir anlayışını ve topluma bakış açısı tamamen değiştirmiştir.

1905 Manifestosu ile Azerbaycan edebiyatında ortaya ortaya çıkan pek çok ekolden biri de Romantizm Akımı'dır. Hüseyin Cavid, Mehemed Hadi, Abdulla Şaik, Abbas Sehhet gibi yazarların çevresinde Azerbaycan'da kendisine bir yer edinen Romantizm Akımı bu şairlerin sanat yaşamlarında önemli bir yer tutmuştur. Abbas Sehhet ve bu akımı benimseyen arkadaşları Azerbaycan şiirinde yenileşmenin ve çağdaşlaşmanın önde gelen temsilcileri arasında sayılmırlardır. Abbas Sehhet Azerbaycan şiirinde yeni bir çığır açarak şiirin konusunu, muhtevasını ve dilini değiştirmiştir. Abbas Sehhet romantizm akımını benimseyen şairlerin içinde farklı bir yere sahiptir. Şairin şiire, anadile, eğitime yönelik söylemleri ve bakış açısı şairin Azerbaycan edebiyatında önemli bir yere sahip olmasını sağlamıştır.

Şair sanat yaşamının ilk yıllarında aruz ölçüsüyle, bireysel konularda ve süslü bir dille yazmıştır. Taklit benzeri bu şiirlerinde pek başarılı olamayan Abbas Sehhet İran'da tahsilini tamamlayıp Azerbaycan'a dönmüştür. Azerbaycan'a döndükten sonra mesleğini icra edemediği için eğitim alanına yönelmiş ve okullarda Azerbaycan Türkçesi dersleri vermeye başlamıştır. Sehhet 1900 yılının başından itibaren Azerbaycan'da Maarifçi Hareketin önde gelen isimlerinden biri olmuş ve Azerbaycan'daki eğitim sistemini düzeltmek için, ders kitapları yazmıştır. Okullar için öğretim programları yazmıştır. Sehhet

toplumun kalkınması ve çağdaşlaşması için anadile ihtiyaç olduğunu her seferinde vurgulamıştır. Şair toplumun gelişmesinde önce çocukların eğitilmesi gerektiğini düşünmüş ve yaşamı boyunca en fazla çocuklara yönelik çalışmalar yapmıştır. Çocuklar için ders kitapları ve programlar yazmıştır. Yazdığı şiirlerinin çoğunluğu çocuklara yönelik olmuştur. Sehhet çocuklara yönelik yaptığı bu çalışmalarıyla Azerbaycan'da Çağdaş Çocuk Edebiyatının kurucusu sayılmıştır. Sehhet'in Rus şairlerden yaptığı tercümelerde çocuklara hitap eden şiirleri Azerbaycan Türkçesi'ne çevirmiştir. Tercümelerinde tabiat, hayvan, doğa olayları temalarında yazmış olan şiirler çocukların ilgisini çekeceği için şiirleri tercih etmiştir.

Sehhet 1900'lü yıllarda Türkiye'de yaşanan sosyal ve siyasal olayların yanında Türk Edebiyatını da yakından takip etmiştir. Abbas Sehhet Türk Edebiyatından Namık Kemal ve Tevfik Fikret'ten etkilenmiştir. Namık Kemal'in vatanseverliğinden etkilenerek vatan ve hürriyet temalı şiirler yazmıştır. Şair Tevfik Fikret'in çocuklar için yaptığı çalışmaların benzerlerini yapmıştır. Abbas Sehhet de tıpkı Tevfik Fikret gibi iç dünyasında karmaşalar yaşamıştır.

Abbas Sehhet 1905 yılında gerçekleşen ihtilalin ardından Azerbaycan'da yaşanan siyasal boşluktan faydalanarak sosyal ve siyasal, konularda şiirler yazmıştır. Sehhet yazdığı bu şiirlerin yanı sıra yeni tarzda şiirin nasıl olması gerektiğini anlattığı makalesini de 1905'li yıllarda yayınlamıştır. "Təzə Şəir Necə Olmalıdır?" adlı makalesi Azerbaycan şiirinin ıslahı ve yenileşmesi açısından çok önemlidir. Abbas Sehhet bu makalesinde anadilin, milli kaynaklarımızın, gelenek ve göreneklerimizin edebiyatta ne kadar önemli olduğuna dikkat çekmiştir. Sehhet yeni tarzda şiirin nasıl olması gerektiğini belirten makalesini yazdıktan sonra yazdığı "Şair, Şəir Pərisi və Şəhərli" adlı şiirinde gerek şekil açısından gerek muhteva açısından yepyeni bir çalışma ortaya koymuştur. Nazım ve nesir karışık olan bu çalışmada Sehhet edebiyatta özgün eserler ortaya konulması için yazarların ihtiyacının bağımsız ve korkusuz bir çalışma ortamı olduğunu vurgulamıştır.

Abbas Sehhet sanat yaşamının ilk yıllarında klasik anlayışla ve satirik üslupla gazel ve kasideler yazmış ve bu şiir anlayışını İran'dan geldiğinde değiştirerek halk şiiri anlayışını benimsemiştir. Şair bunun yanı sıra halk şiiri nazım şekillerinden yararlanarak didaktik üslupla şiirlerini yazmıştır. Abbas Sehhet şiirlerindesiyesi, sosyal ve şark meselelerini konu alan kimi zaman coşkulu, kimi zaman duygusal, kimi zaman karamsar bir havaya büründüğü için Azerbaycan'da romantik şairlerin arasında gösterilmiştir. Şair şiirlerinde toplumun yararını gözetken konulara değindiği için yaşadığı dönemde halkın sorunlarını tıpkı bir ayna gibi yansıtan şiirler yazdığından dolayı realist şairlerin içerisinde de yer almıştır.

Abbas Sehhet şiirlerini yazarken topluma mesaj verme ve daimainsanlara fayda sağlama amacını gütmüştür. Abbas Sehhet'in şiirlerini eğitim, işçi hayatı, batıl inançlar, cehalet, milliyetçilik, vatan, hürriyet, sosyal adalet, tabiat ve insan sevgisi temalarında yazmıştır. Sehhet'in vatan temasında yazdığı “Vətən”, “Dilbər-i Hürriyət” (Hürriyet Güzeli), “Əhmət'in Gəyrəti” gibi şiirleri Azerbaycan Edebiyatında yankı uyandırmış şiirlerindendir. Sehhet'in eğitim temasında yazdığı “Ölü Şəhər”, “Küçə Uşağı”, “Məktəp Uşağı” şiirleri şairin önemli şiirleri arasındadır. Sehhet'in tabiat temasında yazdığı “Yaz Sabahı”, “Yaz”, “Köç” şiirleri de şairin önemli şiirleri arasında gösterilebilir.

Abbas Sehhet şiirlerinin çoğunda tabiatı arka fon olarak kullanmıştır. Tabiatta meydana gelen mevsimsel değişiklikleri, gece ve gündüzün değişimini, seher vaktinden güneş doğana kadar olan değişimi, karanlık çökmesini, gece gökyüzünün görünümünü şiirlerinde tıpkı bir tablo gibi betimlemiştir. Sehhet bu sebeple Azerbaycan Edebiyatında tabiat şairi olarak anılmıştır. Sehhet şiirlerinde tabiat betimlemelerini çok fazla yaptığı için romantik şair kategorisinde yer almıştır. Sehhet'in bu şiirleri ayrıntılı incelendiği zaman okuyucuya mesaj verme kaygısını taşımaktadır. Şairin bu tutumu onun realist kategoride yer almasına sebep olmuştur. Şair tabiat şiirlerinin yanı sıra toplumsal sorunları ele aldığı şiirlerinde de dini sömüren insanları,

mollaları, batıl inançları, cahil insanları, eğitimin önemini, fakir insanları, sokak çocuklarını, şiirlerinde anlatmıştır. Sehhet'in ele aldığımız şiirlerine bakıldığında her şiirinde farklı duygular taşıdığını görebiliriz. Şair bir şiirinde çok umutlu ve mutlu iken bir şiirinde karamsar bir havada içerisinde olmuştur.

Son olarak diyebiliriz ki Abbas Sehhet yaşadığı döneme maarif hareketi çerçevesinde yaptığı çalışmalarla, Azerbaycan şiirine yenilikçi tarzda yaptığı çalışmalarla, Azerbaycan'da Çağdaş Çocuk Edebiyatının temellerini atmasıyla, romantik tarzda yazdığı şiirleriyle, didaktik ve satirik üslubuyla 1874-1918 yılları arasında damgasını vurmuştur. Şairin toplumun aynası olması gerektiğini söyleyen Sehhet sanat yaşamı boyunca eserlerini toplumun yararı ve çağdaşlaşması için yazmıştır.

KAYNAKLAR

- Adilov, M. (2006). Firidun Bəy Köçərlinin Şəxsi Arxivi. Bakı:
Azərbaycan Mili Elmlər Akademiyası Məhəmməd Fuzuli Adına Əlyazmalar İnstitutu. 2-15
- Akpınar, Y. (1994). *Azeri Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: Dergah Yayınları
- Akpınar, Y. (1988). *Çağdaş Türk Şiveleri ve Edebiyatı Metinleri*. EÜ, İzmir: E.Ü.
- Aslan, Ü. (2011). *14 ve 16. Yüzyıl Çağatay ve Azeri Edebiyatı*. İstanbul: Kriter Yayınları, 392.
- Babashova, Z. (2013). *20. Yüzyıl Azerbaycan Romantizmi; Hüseyin Cavid ve Türk Edebi Ortamı*. Eskişehir: Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması, Erişim Tarihi: 10 Ocak 2016, <http://readgur.com/doc/503467/zhala-babashova-xx.-y%C3%BCzyil-azerbaycan>
- Balkan, K. (1997). 19. ve 20. Yüzyılın Başlarında Azerbaycan'da Estetik Fikir. Ankara: *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 7, 21. Erişim Tarihi: 14 Aralık 2015, <http://turkoloji.cu.edu.tr/>
- Caferoğlu, A. (1964). Azerbaycan'da Maarif Hareketleri. Ankara: *Türk Kültürü Dergisi*. 131-136.
- Caferoğlu, A. (1976). *Azerbaycan Edebiyatı Türk Dünyası El Kitabı*. Ankara: *TKAE*, 125-483.
- Çatalkaya, G. (2011). Edebi Dilin Gelişmesinde Fuzuli Merhalesi. İstanbul: *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. 209-230. Erişim Tarihi: 15 Aralık 2015, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/>
- Durmuş, M. (2008). Azerbaycan Sahası Türk Edebiyatında İlk Süreli Yayın Faaliyetleri ve Molla Nasreddin Dergisi. *Turkish Studies Dergisi*. Sayı 7, 353-363. Erişim Tarihi 5 Kasım 2015, <http://www.turkishstudies.net/>
- Durmuş, M. (2002). Bolşevik İhtilalinden Sonraki Azerbaycan Sahası Türk Edebiyatında Şiir ve Poema Türü. Ankara: *Türkoloji Dergisi*. Sayı 1, 261-267. Erişim Tarihi: 10 Aralık 2015, <http://turkoloji.cu.edu.tr/>
- Halil, Ağaverdi. (2011). Bağımsızlık Dönemi Azerbaycan Halk Edebiyatı

- Araştırmaları. *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, 17-24. Erişim Tarihi: 7 Ekim 2015, <http://www.motifakademi.com/>
- Hüseyinof, C. M. (2000). *Örneklerle 20. Yüzyıl Azerbaycan Edebiyatı*, İstanbul: Birleşik Yayınları.
- Erden, A. (1985). Azeri Türkçesi'nin Geçmişine ve Sözdizimi Özelliklerine Kısa Bir Bakış. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. Ankara. 43-47. Erişim Tarihi: 7 Kasım 2015, <http://www.edebiyatdergisi.hacettepe.edu.tr/>
- Erol, A. (2007). *Azerbaycan Şiirinde Romantizm*. İzmir: Azerbaycan Kültür Derneği Yayınları.
- Erol, A. (2009). Abbas Sehhet'in Kaleminden Yeni Şiir. İzmir: *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*. Sayı 1, 55-65. Erişim Tarihi: 11 Kasım 2015, <http://tdid.ege.edu.tr/>
- Erol, A. (2011). Modern Azerbaycan Edebiyatı'nın Kuruluş Yıllarında Türkçe Meselesi. *Turkish Studies*. Erişim Tarihi: 1 Ocak 2016, <http://www.turkishstudies.net/>
- Erol, A. (2012). İran İnkılabı'nın (1906-1911) Azerbaycan Edebiyatındaki Yansımaları Üzerine Bir İnceleme. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Sayı 34, 147-162. Erişim Tarihi: 2 Ekim 2015, <http://www.karam.org.tr/>
- Əliyəva, Z. S. (2011). *XIX. Əsr və XX. Əsrin Əvvəlləri Azerbaycan Ədəbi-Nəzəri Fikri və Fransız Maarifçiliyi*. Bakı: Səda. 14-47
- Əsgərli, F. (2009). *Azərbaycan Uşaq Ədəbiyyatının Mərhələli İnkişafı*. Bakı: ADPU Neşriyyatı.
- Halil, A. (2011). Bağımsızlık Dönemi Azerbaycan Halk Edebiyatı Araştırmaları. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*. 17-24. Erişim Tarihi: 10 Eylül 2015, <http://www.motifakademi.com>
- Hüseyinof, M C F. (2008). *Örneklerle 20. Esr Azerbaycan Edebiyyatı*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Kaplan, M.(1952). *Şiir Tahlilleri; Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kadar*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Karataş, M. (2010). *Azerbaycan Türkçesi'nin Fuzuli'deki İzleri*. Turkish Studies. 525-532. Erişim Tarihi: 1 Ocak 2016,

<http://www.turkishstudies.net/>

- Karayev, Y.(1999). *Belli Başlı Dönemleri ve Zirve Şahsiyetleriyle Azerbaycan Edebiyatı*. Ötüken Neşriyatı.
- Kazımoğlu, S. (1994) .*Türk Toplulukları Edebiyatı*, Ankara: Ecdad Yayınları.
- Kerimov P. (2011). *17. Yüzyıl Azerbaycan Lirik Şiirine Halk Edebiyatının Etkisi*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sayı 21, S.1-18.
- Kurban, V. (2009). 18.-19. Yüzyıllarda Azerbaycan Şehirlerinde Sosyal ve siyasi Durum. İzmir: *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı 1. S. 177-193
- Kurbanov, B. O.(1997). *XIX. ve XX. Asrın Başlarında Azerbaycan'da Estetik Fikir*. Erzurum: *Türkiyat Journal*. Sayı 7. 21-34. Erişim Tarihi: 12 Aralık 2015, <http://www.turkiyatjournal.com/>
- Makas, Z. (1993). *Azerbaycan Çağdaş Şiir Antolojisi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Muhtaroglu, V. Öztürk, R. Duymaz, A. (1993). *Azerbaycan Edebiyatı 1., 2., 3., 4., 5., 6., Ciltler*. Kültür ve Turizm Bakanlığı E Kitap. Erişim Tarihi 30 Ağustos 2015, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/>
- Namazov, K. (1984). *Azerbaycan Uşak Edebiyatı*. Baku: Maarif Neşriyat.
- Nebiyev, B, Salmanov, Ş. Hacıyev, Tefvik. (2007).*Türk Dünyası Edebiyat Tarihi Cilt 9 Azerbaycan Edebiyatı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Okumuş, S. (2012). *Modern Güney Azerbaycan Edebiyatı*. Ankara: Yeni Türkiye Dergisi Yayınları.
- Oğuz, Ö. (1994). Âşık Edebiyatında Tür ve Şekil. Milli Folklor. Sayı 21. 25-31. Erişim Tarihi: 12 Eylül 2015, <http://turkoloji.cu.edu.tr/>
- Okumuş, S.(2002). *Modern Azeri Edebiyatı*. Türkler Ansiklopedisi 19, Yeni Türkiye Yayınları. 262-273.
- Sehhet, A.(2005).Seçilmiş Eserleri. Baku: Lider Neşriyyat.
- Osmanlı, V. (2010). *Azerbaycan'da Romantizm Birinci Cild*. Bakı: Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası. 464 Sayfa.
- Sehhet, A. (1976). *Eserleri 2 (Makaleler, Tercümeleler)*. Baku: Azerbaycan Dövlət Neşriyyatı.

- Sehhet, A.(1958). *Seçilmiş Eserleri*. Baku: Uşak ve Gençler Edebiyyatı Neşriyyatı.
- Sultanlı, V. (2000). *Azerbaycan Muhaceret Edebiyatı*. İstanbul: Avrupa Yakası Yayınları.
- Sultanov, A. (2005). XX. Yüzyılda Azerbaycan'da Yapılan Çalışmalar ve Arapça Öğretimi, Konya: Yüksek Lisans Tezi
- Şen, Can. (2011). *Vurma Kazmayı Ferhad: Asaf Halet Çelebi'nin Şiirlerinde Şahıslar*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Uygur, E. (2010). Azerbaycan Matbuatında Füyüzat Dergisi. Ankara: Modern Türklük Araştırmaları Dergisi. Sayı 2. S. 151-164
- Uygur, E. (2005). Toplumun Yeniden Yapılanmasında Edebiyat Adamlarının Rolü ve Azerbaycan Örneği. İstanbul: III. Kültür ve Kimlik Araştırmaları Sempozyumu 14-17 Haziran. 1-9. Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2015, <http://turkoloji.cu.edu.tr/>
- Yıldırım, İ. M. (2013). Azerbaycan'da Matbuat Hareketlerinin Başlangıcı. *Uluslararası Kültür ve Eğitim Dergisi*. Sayı 2. 147-160. Erişim Tarihi: 15 Ekim 2015, <http://www.tekedergisi.com>
- Zəynallı, H. (2005). *Azərbaycan Nağılları*. Bakı: Şərq-Qərb Nəşriyyatı. 7-20. Erişim Tarihi 20 Ağustos 2015, <http://www.azadliq.org/>

EKLER

1.Azerbaycan'da yayınlanan "Azerbaycan Gazeti" isimli gazetede Abbas Sehhet tanıtılmış(ru.wikipedia.org adresinden03.02.2016 08.15 alınmıştır).

2.Abbas Sehhet'in gençlik yılları fotoğrafı.(en.academic.ru adlı internet sitesinden 03.02.2016 08.20 alınmıştır.)

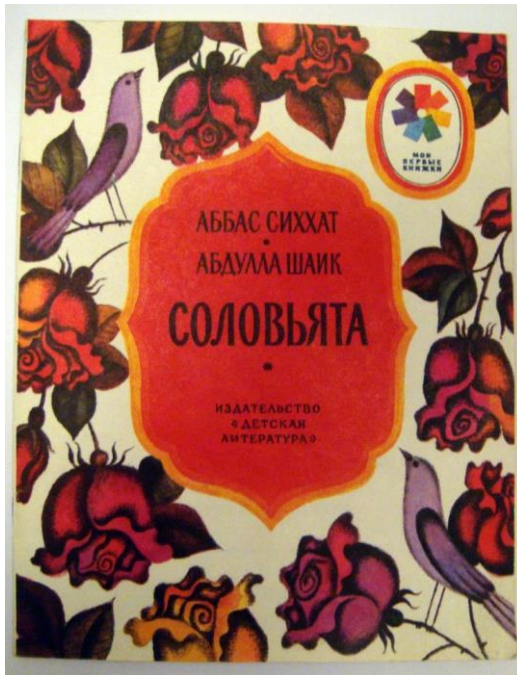
3.Azerbaycan'da bulunan Abbas Sehhet büstü. (ru.wikipedia.org 03.02.2016 08.30 saatinde adresinden alınmıştır)

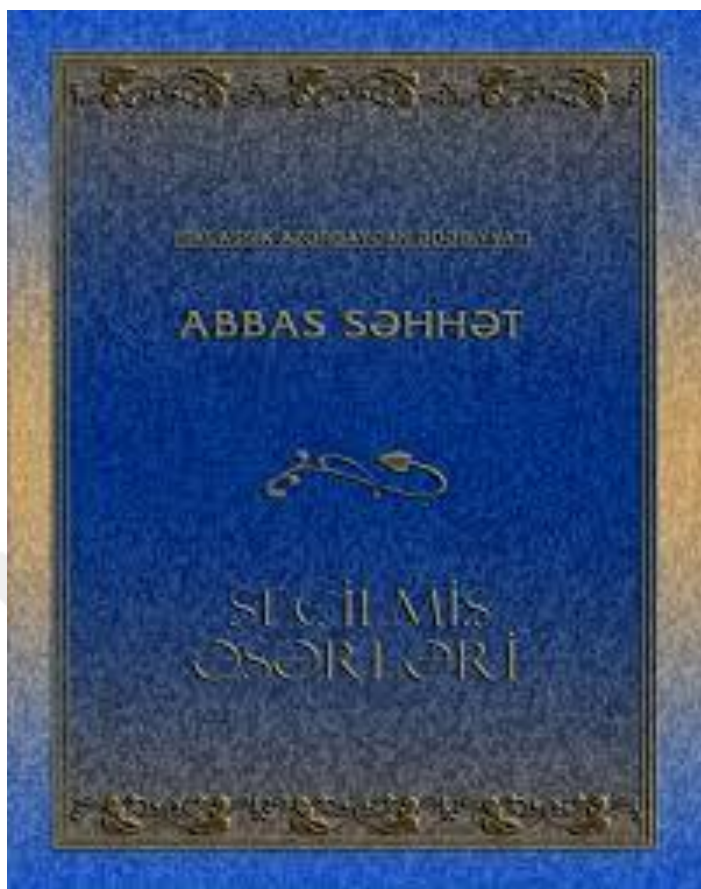
4. Azərbaycan 'da halen istifadədə olan əlifbədir. Azərbaycan internet saytı olan az.wikipedia.org adlı saytdan 03.02.2016 tarixi 09.00 saatında alınmışdır. Aşağıda verilən bu əlifbə əldə etdiyimiz tədqiqatda Azərbaycan Türkçəsi ilə yazılan əsər adlarının yazımında istifadə edilmişdir.

Çap şəkli	Əl yazısı şəkli	Adı	Çap şəkli	Əl yazısı şəkli	Adı
A a	А а	a	Q q	Q q	qe
B b	В в	be	L l	Л л	el
C c	С с	ce	M m	М м	em
Ç ç	Ç ç	çe	N n	Н н	en
D d	Д д	de	O o	О о	o
E e	Е е	e	Ö ö	О о	ö
Ə ə	Ə ə	e	P p	Р р	pe
F f	Ф ф	fe	R r	Р р	er
G g	Г г	ge	S s	С с	se
Ğ ğ	Ğ ğ	ğe	Ş ş	Ш ш	şe
H h	Н н	he	T t	Т т	te
X x	Х х	xe	U u	У у	u
I ı	І і	ı	Ü ü	У у	ü
İ i	І і	i	V v	В в	ve
J j	Д д	je	Y y	У у	ye
K k	К к	ke ka	Z z	З з	ze

5. Abbas Sehhet'in yazmış olduğu kitabın kapak sayfası (ru.wikipedia.org 03.02.2016 08.30 saatında adresindən alınmışdır)

6. Abbs Sehhet'in yazdığı eserlerinin bir kısmının toplandığı kitaptır.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Birgül GÜZEL

Doğum Yeri ve Tarihi: Zonguldak 31.08.1991

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Gazi Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları

Yüksek Lisans Öğrenimi: Bartın Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce

İş Deneyimi

Stajlar: 3 ay süreyle öğretmenlik stajı

Belgeleri: Pedagojik Formasyon Sertifikası

Çalıştığı Kurum: Bartın Anadolu Lisesi

İletişim

E posta Adresi: guzelbirgul74@gmail.com

Tarih

22.02.2016 (Sınav Tarihi)